MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS JUSTICIJOS INSTITUTAS

ŽAVINTA BUROKAITĖ

Teisės (specializacija – Civilinė justicija) magistrantūros studijų programa (621M90011)

TEMA

APELIACIJOS TEISĖS ĮGYVENDINIMAS: TEORINĖS IR PRAKTINĖS PROBLEMOS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:
Lekt. Dr. Darius Bolzanas

Recenzentas:

Vilnius, 2013

TURINYS

ĮVADAS 3

1. APELIACIJOS TEISĖS ATSIRADIMAS IR VIETA ŠIUOLAIKINĖJE TEISMINĖJE GYNYBOJE 6

1.1 Apeliacijos teisės atsiradimo bei įgyvendinimo prielaidos bei požymiai šiuolaikiniame civiliniame procese 6

1.2 Apeliacijos teisės vieta teisminėje gynyboje 17

2. APELIACIJOS TEISĖS ĮGYVENDINIMAS IKI BYLOS PERDAVIMO APELIACINĖS INSTANCIJOS TEISMUI 24

2.1 Apeliacijos teisės įgyvendinimo subjektas bei jam keliami reikalavimai 24

2.2 Apeliacijos teisės įgyvendinimo objektas 33

2.3 Apeliacijos teisės realizavimo tvarka 41

3. APELIACIJOS TEISĖS ĮGYVENDINIMAS BYLOS NAGRINĖJIMO APELIACINĖS INSTANCIJOS TEISME METU 45

3.1 Bylos skyrimas nagrinėti apeliacinės instancijos teisme. Rašytinio ir žodinio bylos nagrinėjimo derinimas apeliaciniame procese 45

3.2 Apeliacinės bylos nagrinėjimo ribos 53

IŠVADOS 60

LITERATŪROS SĄRAŠAS 62

SANTRAUKA 69

SUMMARY 70

ĮVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. „Tapęs visuotinis, paklydimas užima teisingumo vietą“.[1] Šie kadaise Senekos pasakyti žodžiai bent pastaruosius keletą metų įgauna vis didesnę prasmę kalbant apie teismų sistemą bei visuomenės nuomonę vertinant ne tik pačius teismus, kaip teisingumą vykdančią instituciją, tačiau ir jų priimtus sprendimus. Nuo 1993 metų Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui (toliau taip pat Konstitucinis Teismas, Teismas) pradėjus nagrinėti įstatymų atitiktį Konstitucijai, po beveik dvidešimtmečio galime pastebėti, jog didžiojoje dalyje savo nutarimų Teismas pasisako apie teisingumo vykdymo kriterijus, paties teisingumo sampratą bei teismo sprendimo, kaip teisingumo vykdymo materialiąją išraišką, svarbą bei prasmę.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas teisingumo principas, taip pat nuostata, kad teisingumą vykdo teismai, reiškia, kad konstitucinė vertybė yra ne pats sprendimo priėmimas teisme, bet būtent teisingo sprendimo priėmimas.[2] „Konstitucinė teisingumo samprata suponuoja ne tik formalų, nominalų teismo vykdomą teisingumą, ne tik išorinę teismo vykdomo teisingumo regimybę, bet ir – svarbiausia – tokius teismo sprendimus (kitus baigiamuosius teismo aktus), kurie savo turiniu nėra neteisingi“.[3] „Vien formaliai teismo vykdomas teisingumas nėra tas teisingumas, kurį įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija“.[4]

2010 metais pirmosios instancijos teismuose buvo iškeltos 201585 bylos.[5] Iš jų išnagrinėta bei priimta galutinis arba dalinis sprendimas 46589 bylose. Tais pačiais 2010 metais buvo gautas 12971 apeliacinis skundas, t.y. beveik 28 proc. pirmosios instancijos teismų sprendimų buvo apskųsti apeliacine tvarka. 2011 metais pirmosios instancijos teismuose buvo iškeltos 184518 bylos. Iš jų išnagrinėta bei priimta galutinis arba dalinis sprendimas 43025 bylose. Apeliacinės instancijos teismuose 2011 metais buvo gauta 13172 apeliaciniai skundai, o tai sudaro beveik 31 proc. išnagrinėtų pirmosios instancijos teismų sprendimų. Pastebėtina tendencija apeliacine tvarka skųsti vis daugiau pirmosios instancijos teismo sprendimų, o tai reiškia, jog vis mažiau bylos šalių priimtą teismo sprendimą laiko teisingu.

2011 m. spalio 1 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymui buvo padaryta daug esminių pakeitimų, susijusių būtent su apeliacijos teisės įgyvendinimu: nuo daugelį metų vyravusio žodinio bylų nagrinėjimo principo apeliacinės instancijos teismuose buvo pereita prie rašytinio, pakeistas apeliacinių skundų

[1] Seneca, Lucius Annaeus. Laiškai Liucijui. Vilnius: Tyto alba, 2007. P.503
[2] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. sausio 31d. nutarimas // Valstybės žinios. 2011, Nr.14-602
[3] Ten pat
[4] Ten pat
[5] www.teismai.lt prisijungimo laikas: 2012-04-21

priėmimo bei perdavimo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui mechanizmas bei daugelis kitų naujovių, kurių taikymas bei naujai reglamentuojami klausimai šiai dienai dar nėra aptarti jokiame moksliniame darbe, dėl šios priežasties šis darbas yra aktualus bei naujas, juolab, kad į daugelį klausimų nėra atsakyta ir teismų praktikos, kuri po Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – LR CPK) pakeitimo ir papildymo 2011-10-01, apeliacijos teisės įgyvendinimo klausimais dar nėra suformuota.

Naudota literatūra. Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje teismų sprendimų kontrolės formoms skirta nemažai dėmesio, tačiau pasikeitus tam tikroms LR CPK nuostatoms dalis literatūros nebeatitinka šiandieninio reglamentavimo. Visgi, bendrieji apeliacijos teisės įgyvendinimo principai aptinkami civilinio proceso doktrinos veikaluose, kurių autoriai yra V.Mikelėnas, V.Nekrošius, A.Driukas, V.Valančius, E.Laužikas. Temai atskleisti naudoti moksliniai straipsniai, kurių autoriai R.Simaitis, G.Ambrasaitė-Balynienė, E.Krivka, S.Vėlyvis bei kt. Taip pat kita psichologinė, religinė, filosofinė ir teisinė literatūra. Nagrinėtos disertacijos, kurias parengė G.Kavaliauskienė, L.Štarienė, G.Ambrasaitė-Balynienė, V.Nekrošius, D.Bolzanas. Nagrinėta užsienio literatūra, kurioje pateikiamos tokių autorių kaip Е.А.Борисова, А.Г.Давтян, М.К.Треушникова, Л.А. Терехова, М.С. Шакарян, М.А.Викут, И.М. Зайцев, А.Ф. Воранов, J.A.Jolowich, E.Werlauf bei kitų autorių nuomonės. Darbe vadovautasi Lietuvos Respublikos nacionaliniais bei tarptautiniais teisės aktais, Lietuvos teismų bei Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktika.

Problematika. Su apeliacijos teisės įgyvendinimu susiję nemažai teorinių problemų, kurios apeliacijos teisė įgyvendinant teismuose tampa praktinėmis. Nors šių problemų yra daug, dėl ribotos darbo apimties, apžvelgiamos kelios, autoriaus nuomone pačios pagrindinės. Tai ilgas apeliacinis procesas, apeliacijos teisės įgyvendinimo subjektų statusas, pačios apeliacijos objektas bei teismo proceso forma apeliacinės instancijos teismuose.

Darbo reikšmė.

Teorinė darbo reikšmė – šiai dienai nėra parengta pakankamai mokslinių publikacijų, skirtų nagrinėti apeliacijos teisės įgyvendinimą pasikeitus apeliacijos teisės įgyvendinimo reglamentavimui, todėl šis darbas yra vienas pirmųjų, kuriame nagrinėjamos problemos, aktualios šiai dienai bei galiojant naujam apeliacijos teisės reglamentavimui.

Praktinė darbo reikšmė – išnagrinėjus LR CPK pakeitimus, teisinę literatūrą bei teismų praktiką, susijusią su apeliacijos teisės įgyvendinimu, bus galima padaryti išvadas, ar įstatymo leidėjo kelti tikslai apeliacijos teisės įgyvendinimui užtikrinti, davė kokią nors praktinę reikšmę, bei leis numatyti netolimos ateities perspektyvas ir dar labiau patobulinti apeliacijos teisės įgyvendinimo reglamentavimą.

Magistro baigiamojo darbo tikslas. Išanalizuoti Lietuvos bei užsienio teisinę literatūrą, LR CPK pakeitimus bei papildymus, susijusius su apeliacijos teisės įgyvendinimu, palyginti naują reglamentavimą su galiojusiu anksčiau bei įvertinti, ar įstatymo leidėjo kelti tikslai šiuo metu yra ir galės būti pasiekiami efektyviau.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti apeliacijos kaip reiškinio bei teisės raidą tiek Lietuvoje, tiek užsienyje;
2. Atskleisti po 2011-10-01 LR CPK įtvirtintas naujoves, susijusias su apeliacijos teisės įgyvendinimu, ir pateikti vertinimą, ar šie pakeitimai padėjo efektyviau užtikrinti apeliacijos teisės įgyvendinimą;
3. Palyginti apeliacijos teisės įgyvendinimo mechanizmą su užsienio valstybių teorija bei praktika;
4. Įvardinti galimas problemas, susijusias su apeliacijos teisės įgyvendinimu;
5. Įvardinti galimus problemų sprendimo būdus bei pateikti pasiūlymus.

Hipotezė. Apeliacijos teisės įgyvendinimo mechanizmas padeda efektyviai užtikrinti asmens, siekiančio pasinaudoti teismo neįsiteisėjusių sprendimų apskundimo galimybe, teisių apsaugą.

Objektas. Apeliacijos teisės įgyvendinimas. Dėl ribotos darbo apimties darbe nagrinėjamas tik ribotos apeliacijos modelis, egzistuojantis Lietuvoje, apimant tik paprastąją apeliaciją, kurios objektas yra pirmosios instancijos teismo sprendimai, atskirai nenagrinėjant išimtinės apeliacijos, kurios turinys yra pirmosios instancijos teismo nutartys, skundžiamos atskirai nuo teismo sprendimo, kuriomis neišsprendžiamas bylos šalių ginčas iš esmės, bet sprendžiami kiti procesiniai klausimai.

Dalykas. Apeliacijos teisės įgyvendinimo objektas, subjektas, apeliacijos teisės realizavimo tvarka tiek iki apeliacinę bylą perduodant apeliacinės instancijos teismui, tiek ir po jo, apeliacinio skundo ribos.

Metodai:

1. *Sisteminis*. Metodas naudojamas siekiant sistemiškai įvertinti egzistuojantį apeliacijos teisės įgyvendinimo reglamentavimą;
2. *Loginis*. Metodas taikomas darant faktų apibendrinimus, išvadas;
3. *Apibendrinimo.* Metodas naudojamas reiškinių bendriems, esminiams požymiams ir savybėms nustatyti;
4. *Dokumentų analizės*. Juo renkami teisiniai duomenys iš įvairių teisinių dokumentų;
5. *Teleologinis.* Jo pagalba išsiaiškinamos vieno ar kito teisinio mechanizmo egzistavimo objektyviosios priežastys;
6. *Lyginamasis*. Darbe lyginamas Lietuvoje bei užsienio valstybėse egzistuojantis teisinis. reglamentavimas, LR CPK įtvirtintos naujovės su anksčiau galiojusiu reglamentavimu

Darbo struktūra. Magistro baigiamasis darbas susideda iš trijų dalių: įvado, dėstomosios dalies ir pabaigos. Darbo pabaigoje pateikiamas naudotos literatūros sąrašas bei darbo santraukos lietuvių bei anglų kalbomis. Dėstomoji dalis susideda iš trijų skyrių, suskirstytų į poskyrius. Dėstomojoje dalyje aprašomas apeliacijos teisės įgyvendinimo subjekto bei objekto ypatumai, apeliacijos teisės įgyvendinimo tvarka. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados bei pasiūlymai.

1. APELIACIJOS TEISĖS ATSIRADIMAS IR VIETA ŠIUOLAIKINĖJE TEISMINĖJE GYNYBOJE

1.1 Apeliacijos teisės atsiradimo bei įgyvendinimo prielaidos bei požymiai šiuolaikiniame civiliniame procese

Apeliacijos teisė, kaip mes ją suprantame dabar, išsivystė palaipsniui. Pirmiausiai teisės tradicijų pagrindu, kurios doktrinoje apibrėžiamos kaip „tautos, visuomenės ir valstybės ar valstybių istorijos raidoje susiformavęs bei veikiantis žmonių tarpusavio santykius reguliuojančių priemonių paveldas, pasižymintis specifiniu sąvokų aparatu, institutais, tam tikrais elgesio taisyklių kūrimo, taikymo, aiškinimo metodais bei ryšiu su tam tikra pasaulėžiūra“.[6] Būtent pasaulėžiūra atsižvelgiant į kiekvieno laikmečio žmonių suvokimo laipsnį ir pradėjo formuoti apeliaciją kaip reiškinį, kuris reiškia elgesio faktą, įtakotą tam tikrų veiksnių, paskatų ar siekių. Apeliacijos kaip reiškinio esmė yra skųsti ir skųstis nepalankiais asmeniui dalykais siekiant tam tikrų tikslų. Būtent nuo žmonijos atsiradimo pirmiausiai ir atsirado apeliacija kaip reiškinys ir tik gerokai vėliau, sukūrus įstatymo normas, skirtas šiam reiškiniui įgyvendinti, ji tapo apeliacijos teise.

Apeliacijos teisės atsiradimo raida nėra išsamiai nagrinėta jokiame Lietuvos moksliniame darbe. Dėl to ši analizė yra itin aktuali bei reikšminga. Toliau apeliacijos raidą aptarsime kaip psichologinį, filosofinį-religinį bei galiausiai teisinį reiškinį.

Psichologinis. Apeliacija kaip reiškinys egzistavo kiekvieno asmens sąmonėje, nepaisant kokio išsivystymo lygio ji buvo. Tiek tada kai žmonės dar neturėjo kultūros ir apsiribojo išlikimu, tiek atsiradus civilizacijai, susidurdavo su jausmu, kurio egzistavimui nedaro įtakos joks laikmetis – nepasitenkinimu. Nepasitenkinimas, kylantis iš tarpusavio santykių, kurių viena šalis visada dėl tam tikrų, kad ir subjektyvių, priežasčių, suvokia, kad su ja buvo pasielgta neteisingai. Taip pat kylant ginčams bendruomenėje priimant sprendimus, kurie ne visiems bendruomenės nariams būdavo palankūs. Jie juos suvokdavo pirmiausiai kaip neteisingus jų atžvilgiu, su tiesos ir teisingumo stygiumi ar jo nebuvimu. Dar vėliau susikūrus asmenų grupėms, kurioms

[6] Baublys L. Antikinė teisingumo samprata ir jos įtaka vakarų teisės tradicijai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P.14

visuomenė suteikė teises jų vardu priimti visiems ar atskiroms grupėms privalomus sprendimus, nepasitenkinimas kildavo ir priimtais sprendimais, kurie vienaip ar kitaip darė įtaką asmens turtiniai padėčiai, galimybei veikti bei kt. Nepasitenkinimas pirmiausiai apibūdinimas būtent kaip „priešiškas nusiteikimas, nepalankumas“.[7]

Asmens suvokimas apie tai, kad egzistuoja neteisingumas ir su juo buvo pasielgta neteisingai, pirmiausiai yra susijęs su tuo, kad yra pažeidžiamos jo teisės, interesai, paneigiami jo turimi lūkesčiai, lūkesčių neatitikimas su realiais ginčo rezultatais.[8] Suvokdamas egzistuojantį neteisingumą asmuo siekia kuo greičiau atkurti tai, kas buvo pažeista. Kuo asmuo labiau suvokia neteisingumą ir kuo jis jo manymu yra didesnis, bei kuo šiurkščiau yra pažeistos jo teisės, tuo aktyviau jis mėgina atkurti suvokiamą teisingumą.[9] Suvokdamas neteisingumą asmuo į jį reaguoja pirmiausiai tiesiogiai reikalaudamas jį atitaisyti. Kiekvieno iš mūsų turimas prigimtinis suvokimas apie tai, kada su mumis yra elgiamasi neteisingai, ir yra apeliacijos kaip psichologinio reiškinio siekis. Suvokdami, jog su mumis buvo pasielgta neteisingai, jog priimtas mūsų atžvilgiu sprendimas nėra teisingas, pasinaudodami apeliacija mes prieštaraujame tokiems sprendimams, naudojamės visomis įmanomomis priemonėmis siekiant juos pakeisti bei padaryti palankius sau.

Nagrinėjant psichologinę apeliacijos kaip reiškinio kategoriją, teigtina, jog žmogaus egoizmas buvo pagrindas apeliacijai atsirasti. Kaip teigia psichologas Andrius Kaluginas, „egoizmas yra pirmenybės teikimas savo, o ne kitų žmonių ir visuomenės reikalams, egoistas siekia realizuoti, įgyvendinti savo ir visų žmonių teises“.[10] Amerikiečių filosofė Ayn Rand nurodo, jog „protingas egoizmas reiškia tai, kad žmogus iš prigimties siekia naudos sau, o asmeniniai interesai visada yra svarbiau už bet kokius kitus“.[11] Darytina išvada, jog žmogus visada siekė sau palankių sprendimų, nesvarbu kokioje srityje jie buvo priimami, ir stengdamasis visomis įmanomomis priemonėmis tokį sprendimą pasiekti, apeliuodavo tiek į oponentą, tiek vėliau į bendruomenę, o atsiradus teisės sistemai ir į kompetentingas institucijas.

Filosofinis-religinis. Apeliacijos kaip reiškinio šiuo aspektu atsiradimą įtakojo filosofinė kategorija – teisingumas. „Teisinga yra tai, kas moraliniu požiūriu žmogaus veiksmuose išplaukia iš jo įsitikinimų ir laikytina gėriu“.[12] „Taip pat teisinga yra tai, kas lemia gerai sutvarkytą socialinių institucijų sistemą“.[13] Teisingumas yra moralinė kategorija, pagal kurią

[7] http://www.lkz.lt/startas.htm prisijungimo laikas:2012-08-08
[8] Justickis V., Valickas G. Procedūrinis teisingumas Lietuvos kriminalinėje justicijoje. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P.27
[9] Ten pat
[10] http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:qsnxgAjhYdIJ:www.manopsichologas.lt/posts/egoizmas-kitaip-224.html%3Fp%3D5+&cd=7&hl=lt&ct=clnk&gl=lt, prisijungimo laikas: 2012-11-20
[11] Ten pat
[12] Arlauskas S. Šiuolaikinės teisės filosofija. Vilnius: Charibdė, 2011. P.152
[13] Ten pat

vertiname žmogaus poelgius, kita vertus, socialinė kategorija, pagal kurią vertinami socialiniai institutai.[14]

Išreikšti nepasitenkinimą priimtu sprendimu nėra pakankama norint pasiekti satisfakciją, kadangi niekam nereaguojant į pateikiamus argumentus tai telieka garsiai išreikštos neigiamos emocijos, kurios gali padaryti įtakos nebent asmens visuomenėje vertinimui, bet ne nepalankiam asmens atžvilgiu sprendimui. Dėl to išreiškus nepasitenkinimą visada buvo siekiama pamatinio tikslo – teisingumo ir tiesios, kuri subjektyviu kiekvieno vertinimu yra pasiekiama tada, kai pakeičiamas asmens netenkinantis sprendimas.

Teisingumo samprata nuolat kito. Iš pradžių jis buvo suvokiamas kaip aukščiau nurodytas subjektyvus suvokimas, jog teisinga yra tai, kas kiekvienam atskirai yra naudinga. Vėliau, pradėjus kurtis tam tikroms bendruomenėms, teisingumas buvo suvokiamas kaip bendras gėris ir interesų derinimas ne vien asmeniniams, o grupės tikslams. „Tuo metu teisingumas reiškė, kad visuomenės narys disponuoja ypatinga dorybe (gera valia), skatinančia žmogų savo veiksmais palaikyti ar bent netrikdyti kitų visuomenės narių teisėtų interesų išraiškos“.[15] Apie šią pamatinę vertybę užsimenama ir Romėnų teisėje. Iš tų laikų atėję teisingumo, protingumo bei sąžiningumo principais ne tik yra aktualūs bei plačiai taikomi ir šių dienų teisinėse sistemose, tačiau yra įgavę ir įstatymo pavidalą.[16] Kiekvienam asmeniui apribojus savo teisingumo suvokimą kitų visuomenės narių naudai pradėjo kurtis bendras visiems teisingumo siekis, kuris pasižymi kaip teisingas bei tinkamas faktų nustatymas, jų neiškreipiant bei nenukreipiant kieno nors naudai.

Būtent iš to išsivystė krikščioniškosios vertybės, kurių pagrindinė visais laikais taip pat buvo tiesa bei jos siekimas. Dar Senajame Testamente, kuriame pasakojami įvykiai nuo XIII a.pr.kr. taip pat kalbama apie šią vertybę. Senajame Testamente kalbant apie teisminį nagrinėjimą daroma išvada, jog teisingas ir nekeičiamas teismo sprendimas buvo vertybė bei teisėjo garbės garantas. Priėmęs teismo sprendimą, o vėliau jį pakeitęs dėl tokių priežasčių kaip simpatijos vienai iš pusių, šališkumas, naudos siekis buvo griežtai baudžiamas. Toks teisėjas privalėjo mokėti keliolika kartų didesnę baudą nei buvo įkainotas priimtas teismo sprendimas, užsitraukdavo nepagarbą ir būdavo išmetamas iš teisėjų kolegijos kaip melagis ir apgavikas.[17] Teisėjas, žinodamas, jog priėmęs neteisingą teismo sprendimą jo pakeisti nebegalės, o tai padaręs bus atleistas iš kolegijos, arba dėl savanaudiškų paskatų norėdamas pakeisti teisingą sprendimą, buvo įpareigotas visus sprendimus priimti labai atsakingai bei būdamas tik visiškai įsitikinęs būsimo sprendimo teisingumu.

[14] Ten pat
[15] Ten pat, P.153
[16] Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse šie principai yra reglamentuojami 1.5 str.
[17] Reiterer F.V. Dievo teisynas ir gyvenimas. Vilnius: “Aidai”, 1997. P.18

Pradėjus plisti krikščioniškoms idėjoms tiesa bei jos siekis tapo dar svarbesnis. Aristotelio pasekėjas Šventasis Augustinas nuo III a. skelbė, jog „tiesa yra amžinasis įstatymas, o šis įstatymas yra tai, dėl ko yra teisinga, kad viskas būtų geriausiai sutvarkyta“.[18] Vėliau šias idėjas perėmė ir XIII a. išplėtojo Tomas Akvinietis, pritardamas savo pirmtako mintims, jog pagrindinis įstatymas, kuriuo privalo visi vadovautis bei kurio pagrindu visuomenėje vyraus gėris, yra kilęs iš Dievo bei jo paties duotas – tiesa. Dievą supratę, kaip visada teisingai bei geriausiai pasaulį tvarkantį, krikščionys sekdami krikščioniškąjį mokymą pirmiausiai siekė tiesos ir teisingumo.

Teisinis. Atsirandant bei plečiantis visuomenei atsirado poreikis sukurti visiems bendras normas, kurių pagrindu būtų sprendžiami tam tikri klausimai. Vien paprasta diskusija ir pavieniai apeliavimai į oponentus nesugebėjo užtikrinti teisingumo įgyvendinimo. Tam tikslui buvo sukurtos teisės, *inter alia* procesinės, normos, kurios reguliavo ginčų sprendimo tvarką visuomenei priimtinomis formomis. Būtent nepasitenkinimui sprendimais išreikšti bei teisingumui pasiekti buvo sukurtos specialios taisyklės – teisės normos – kuriomis vadovaujantis buvo įgyvendinama apeliacija nebe kaip reiškinys, o kaip teisė, kildinama iš teisės normų ar teisės papročių.

Romėnų teisėje galime aptikti tam tikrų teismo sprendimų kontrolės formų, kurią šiandieną procesiniai įstatymai įvardija kaip apeliaciją, užuomazgų. Romėnų teisėje, kaip ir dabar, teismo sprendimas buvo suprantamas kaip baigiamasis aktas, kuriuo ginčas išsprendžiamas iš esmės, tačiau pastebėtina, jog tokiu jis buvo laikomas nepaisant priimtas sprendimas yra teisingas ar ne.[19] Priimtas teismo sprendimas laikytinas ne tik galutinis, bet ir nekvestionuotinai teisingas. Romėnų teisėje civiliniame procese neegzistavo instancinė teismų sistema, kokią mes ją suprantame dabar. [20]

Romėnų teisės laikais egzistavo terminas *appellatio* (lot. apeliacija), tačiau vien iš pavadinimo teigti, kad jis reiškė būtent apeliacijos teisę, tokią, kokią mes ją suprantame dabar, nederėtų. *Appellatio* buvo suprantama kaip galimybė kuriam laikui atidėti priverstinį sprendimo vykdymą. Iš to darytina išvada, jog *appellatio* besinaudojančių bylos šalių siekis ir tikslas buvo ne apskųsti ir tokiu būdu siekti teismo sprendimo pakeitimo, kaip yra dabartiniame reglamentavime, o bent kuriam laikui išvengti įvykdyti jau priimtą pirmosios instancijos teismo sprendimą.[21] Toks reiškinys negalėjo būti laikomas apeliacija, kadangi jos metu nėra tikrinamas nei sprendimo teisingumas, nei teisėtumas. Lyginant Romėnų teisės laikų ir dabartinio teisinio reglamentavimo sąvoką apeliacija darytina išvada, jog lingvistinis sąvokos aiškinimas neatitinka

[18] Sancti Thomae de Aquino De Legibus Summa Theologiae I-II, quaestiones XC-XCII. Vilnius: LOGOS, 2005. P.91
[19] Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P.47
[20] Ten pat
[21] Покровский И.А. История римского права. Москва: Городец, 2004. P.193

apeliacijos kaip reiškinio esmės, kuri pasireiškia teise skųsti priimtą pirmosios instancijos teismo sprendimą aukštesniam teismui siekiant jį pakeisti.

Atsiejant apeliaciją kaip reiškinį nuo paties termino, pasakytina, jog ginčydamas priimtą sprendimą ieškovas turėjo galimybę prašyti pretoriaus pripažinti sprendimą niekiniu dėl teisėjo, išnagrinėjusio bylą neveiksnumo, bei paskirti naują teisėją ir bylą išnagrinėti iš naujo.[22] Aukščiau nurodyta galimybė ginčyti sprendimą, vadovaujantis niekiniu jo pobūdžiu, negali būti tapatinama su teise apskųsti nepalankų teismo sprendimą, kadangi kaip teigia И.А.Покровский, „apeliacijos atveju sprendimas laikomas galiojančiu, tik jį siekiama ištaisyti peržiūrint“.[23]

Savo esme į šiuolaikinę apeliaciją labiausiai panašus Romos teisės laikais buvo visiškos restitucijos taikymas, kuris pasireiškė tuo, kad bylos šalis, kuri dėl priimto sprendimo patyrė didelių nuostolių, pretoriui galėjo teikti prašymą taikyti visišką restituciją esant šioms sąlygoms: didelė žala dėl priimto teismo sprendimo, prašymas taikyti restituciją pateikiamas per nustatytą terminą, restitucijos pagrindą sudarančių aplinkybių nurodymas.[24]

Pagrindą tokiam prašymui paprastai sudarydavo apgaulė sudarant sandorį, esminis suklydimas, skolininko civilinio veiksnumo praradimas, žalą patyrusio asmens nedalyvavimas procese ir kt.[25] Terminas, per kurį toks prašymas galėjo būti paduotas, buvo metai, vėliau ketveri.[26] Pretoriui patenkinus tokį šalies prašymą sprendimas buvo pripažįstamas niekiniu ir panaikinamas, o tuo pačiu šalims suteikiama teisė tokio panaikinimo pagrindu reikšti naują ieškinį, kurį nagrinėdavo jau kitas teisėjas.[27]

Atsižvelgiant į išdėstytą, darytina išvada, jog Romėnų teisės laikais nebuvo galimybės patikrinti teismo sprendimo teisingumo, o aukščiau nurodyti reiškiniai (*appellatio* bei restitucija) nors ir turėjo tam tikrų apeliacijos teisės požymių, negali būti ja laikomi. Pritaikius restituciją buvo konstatuojama, kad sprendimas yra niekinis, tuo tarpu šiuolaikinės apeliacijos prasme skundžiamas teismo sprendimas egzistuoja, tačiau dėl tam tikrų priežasčių yra siekiama jį pakeisti. Be to, Romėnų teisės laikais buvo numatyti aiškūs pagrindai, kada sprendimas galėjo būti naikinamas, tuo tarpu dabartinė apeliacijos teisė ir jos pagrindai negali būti apibrėžti dėl plataus jų pobūdžio ir nesant galimybės visų galimų situacijų įtraukti į procesinį įstatymą.

Vėlesniais Romos imperijos laikais atsirado galimybė priimtą teismo sprendimą skųsti imperatoriui, kurį nagrinėdavo jo paskirti pareigūnai. Sprendimai galėjo būt skundžiami neteisingumo, nepagrįstumo ir neteisingumo pagrindu.[28] XV a. atsirado naujų teismų sistemų,

[22] Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P.47
[23] Покровский И.А. История римского права. Москва: Городец, 2004. P.198
[24] Новицкий И.В., Перетерский И.С. Римское право. Москва: Юриспруденция, 2008. P.65
[25] Bolzanas D. Proceso atnaujinimas civilinėse bylose: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. P.19
[26] Ten pat
[27] Ten pat
[28] Ten pat

kurių tarpe buvo ir apeliaciniai teismai, todėl manytina, jog būtent nuo to laikmečio pradėjo vystytis tokia apeliacijos teisė, kokią ją suprantame šiandien. XVI-XVII a. apeliacijos teisės taikymas plačiai paplito ir Prancūzijoje. 1806 m. priimto Prancūzijos civilinio proceso kodekso normas 1864 m. perėmė Rusija, o 1877 m. Vokietija.[29] Būtent šie procesiniai teisės aktai padarė įtaką ir apeliacijos teisės sampratai Lietuvoje, kadangi ilgą laiką Prancūzijos įstatymai galiojo Klaipėdos krašte, o likusioje Lietuvos dalyje buvo taikomas 1864 m. priimtas Rusijos civilinės teisenos įstatymas.

Kalbant apie apeliacijos teisės Lietuvoje atsiradimą, pirmasis rašytinis šaltinis, užsimenantis apie apeliacijos teisės prielaidas bei įgyvendinimo mechanizmą, buvo 1529 m. išleistas Pirmasis Lietuvos Statutas (toliau – Statutas). Nors Statute nėra reglamentuojamas pats apeliacinis procesas, jame pakankamai išsamiai aptariami apeliacijos pagrindai, kreipimosi į apeliacinės instancijos teismą tvarka, nurodomi apeliacinės instancijos teismai, aprašomi galimi apeliacinės instancijos teismų sprendimai bei kreipimosi į apeliacinės instancijos teismą pasekmės.

Statuto šeštojo skyriaus įvade yra užsimenama apie apeliacijos teisę nurodant „[...] neturi mūsų valdinių kitaip teisti bei tvarkytis, tik rašytine teise, kurią visiems mūsų Didžiosios Kunigaikštystės valdiniams suteikėme“. „Jeigu kuriai teisiamai šaliai dėl to atrodytų skriauda, kad teista ne pagal tą rašytinę teisę [...], tas kuriam atrodys per tai skriauda turi dėl to tą poną, mūsų ūrėdininką, mums arba mūsų ponams tarėjams skųsti“.[30] Iš to galima daryti išvadą, jog apeliacijos pagrindas buvo netinkamai pritaikyta teisė. T.y. ne pagal Statuto nuostatas priimtas teismo sprendimas. Tai patvirtina ir tai, kad priimtas teismo sprendimas galėjo būti pakeistas tik vienintelių pagrindu – jeigu nagrinėdamas bylą teismas neteisingai pritaikė Statuto nuostatas: „Ir vis dėlto jei būtų nuspręsta taip, kaip yra šitoje teisėje parašyta, tai vis dėl to, to teismo turi būti paisoma, atsižvelgiant į mūsų ūrėdininko sprendimą“. „O jeigu ta byla būtų kitaip spręsta, ne taip, kaip yra rašytinės teisės knygose išdėstyta, tai mes arba mūsų ponai tarėjai turi knygas atsiversti ir pagal šitą rašytinę teisę, kurią esame visai šaliai suteikę, padaryti sprendimą“.[31] Taigi, pirmasis rašytinis šaltinis, kalbantis apie apeliacijos teisę Lietuvoje, šią teisę vertino labiau kaip dabar suprantamą kasaciją, kadangi apeliacijos pagrindą susiejo ne šiaip nesutikimu su priimtu sprendimu, o su aiškiai netinkamai taikyta teisės norma. Apeliacijos teisė buvo suteikta tik tuo atveju, jei proceso šalis laikė, kad teismas bylą sprendė ne pagal Statutą.[32] Jokiais kitais atvejais pirmosios instancijos teismų sprendimų skųsti nebuvo galima.

[29] Ten pat
[30] Valikonytė I., Lazutka S., Gudavičius E. Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.). Vilnius: VAGA, 2001. P.176
[31] Ten pat
[32] Skirius J., Šapoka G. Iš Lietuvos teisės ir valstybės istorijos. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas , 2001. P.98

Pirmajame Lietuvos Statute buvo skundžiamas teisėjas, priėmęs teismo sprendimą. Tokia išvada darytina iš paties Statuto teksto, kuriame nurodoma, jog teisėjams, kurie priimdavo sprendimą, prieštaraujantį Statuto straipsniams, būdavo taikoma atsakomybė. Jie privalėjo atlyginti šalies patirtus nuostolius bei teismo išlaidas. Tuo atveju, jeigu skundas būdavo atmetamas, su juo besikreipusi šalis pati būdavo baudžiama už teisėjo įžeidimą.[33]

Kitokia situacija susiklostė priėmus Antrąjį bei Trečiąjį Lietuvos Statutus. Juose apeliacijos objektas yra įvardijamas nebe teisėjas, priėmęs netinkamą teismo sprendimą, o pats neteisingas teismo sprendimas.[34] Pagal Pirmąjį Lietuvos Statutą apeliacinio proceso šalimis buvo pačios bylos šalys bei teisėjas, priėmęs ginčijamą teismo sprendimą. Teismo posėdyje toks teisėjas privalėjo dalyvauti. Antrajame ir Trečiajame Lietuvos Statutuose tokios nuostatos nebelieka, o ginčijamą teismo sprendimą priėmęs teisėjas galėjo, bet ne privalėjo, dalyvauti nagrinėjant apeliacinį skundą.[35]

Visi trys Lietuvos Statutai skirtingai reglamentavo ir teisines apeliacinio skundo padavimo pasekmes. Iki Antrojo bei Trečiojo Lietuvos Statutų priėmimo apeliacine tvarka apskųstas teismo sprendimas privalėjo būti vykdomas, o vykdymas nebuvo stabdomas, tačiau po 1566 m. tvarka pasikeitė. Apskundus pirmosios instancijos teismo sprendimą jo vykdymas būdavo sustabdomas iki apeliacinės instancijos teismas išnagrinės apeliacinį skundą. [36] Negana to, po 1566 m. atsirado nuostata, „jei byloje dalyvavo keletas atsakovų bei ieškovų ir kai kurie iš jų sutiko su priimtu teismo sprendimu, o kai kurie siekė tokį sprendimą apskųsti, tai sutinkantys su teismo sprendimu tą dalį su kuria sutinka jie galėjo įvykdyti“.[37] Taigi darytina išvada, jog po Antrojo Lietuvos Statuto priėmimo apeliacijos teisės reglamentavimas labai patobulėjo ir tapo vis labiau panašesnis su šių dienų reglamentavimu, kuris apeliacijos objektą kaip tik ir laiko šalies netenkinantį teismo sprendimą, o apeliacinio skundo padavimas sustabdo sprendimo vykdymą iki bus išnagrinėtas apeliacinės instancijos teismui pateiktas suinteresuotos bylos šalies skundas.

Vertėtų pažymėti ir tai, jog pirmą kartą aiškiai bei tiksliai teismai į pirmos ir apeliacinės instancijos teismus buvo suskirstyti tik priėmus Antrąjį Lietuvos Statutą. Nuo 1529 m. iki pat 1581 m. apeliacinės instancijos teismai buvo laikomi Didžiojo kunigaikščio bei Ponų tarybos

[33] Valikonytė I., Lazutka S., Gudavičius E. Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.). Vilnius: VAGA, 2001. P.300; Skirius J., Šapoka G. Iš Lietuvos teisės ir valstybės istorijos. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P.98

[34] Machovenko J. Teisingumo vykdymas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje: diskusiniai klausimai. Vilnius: Justitia, 2007. P.102

[35] Ten pat

[36] Skirius J., Šapoka G. Iš Lietuvos teisės ir valstybės istorijos. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P.98; Machovenko J. Teisingumo vykdymas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje: diskusiniai klausimai. Vilnius: Justitia, 2007. P.103

[37] Machovenko J. Teisingumo vykdymas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje: diskusiniai klausimai. Vilnius: Justitia, 2007. P.103

teismai.[38] 1581 m. buvo įsteigtas Vyriausiasis tribunolas ir tuo to meto jis tapo vieninteliu apeliacinės instancijos teismu, kurio sprendimai buvo galutiniai ir nebeskundžiami.

Skirtingai nei Pirmajame Lietuvos Statute, Antrajame ir Trečiajame jau yra detalizuojami atvejai, kada apeliacinio skundo nebuvo galima paduoti. Apeliacinis skundas negalėjo būti paduodamas kai:

1. „Ieškinio objektas yra prievolė, aiškiai išreikšta dokumentuose, ir ieškinys tenkinamas remiantis šiais dokumentais;
2. Apeliacija grindžiama ne pagrindinėmis, o antraeilėmis, formaliomis bylos aplinkybėmis;
3. Apeliuojanti šalis pripažino priešingos šalies pretenzijas pagrįstomis;
4. Savininkui grąžinamas smurtu iš jo atimtas turtas;
5. Nusikaltėlis pagautas nusikaltimo vietoje“.[39]

Statutuose nebuvo aiškiai atskirta apeliacijos teisė baudžiamosiose bei civilinėse bylose. Tai matyti iš aukščiau nurodytų apeliacijos ribojimų, tačiau pirmieji trys punktai, mūsų manymu, turi tam tikrų ir dabar aktualių apeliacijos ribojimų požymių. Pirmasis bei trečiasis punktai formaliai atitiktų dabar galiojantį draudimą apeliacine tvarka skųsti preliminarų teismo sprendimą bei teismo įsakymą. Aukščiau nurodyti punktai iš esmės atitinka tiek teismo įsakymo, tiek preliminaraus sprendimo požymius: teismui pateikti tik rašytiniai įrodymai, kuriuos jis pripažįsta pakankamais tenkinti ieškovo (kreditoriaus) reikalavimus bei atsakovo (skolininko) prieštaravimų nepateikimas, kas preziumuojama pripažinimu ieškovo nurodytų aplinkybių. Tuo tarpu antrasis punktas vertintinas kaip teismų praktikos suformuluotas draudimas iš esmės teisingą teismo sprendimą naikinti formaliai pagrindais. Apibendrinus darytina išvada, jog būtent šie, dar Antrame bei Trečiame Lietuvos Statutuose nurodyti apeliacijos ribojimai, pasikeitus bei ištobulinus dabar galiojantį reglamentavimą, išliko nuo tų laikų.

Išnagrinėjus visus tris Lietuvos Statutus tampa aišku, jog apeliacijos teisė tuo metu savyje apėmė du, dabar savarankiškais pripažįstamus, institutus – apeliaciją bei kasaciją. Nors to meto dokumentai kalba tik apie apeliacijos teisę, nagrinėdami jos prigimtį ir esmę galime rasti ir kelis kasacijai būdingus požymius: pagrindas skųsti teismo sprendimą tik netinkamas teisės taikymo faktas, galutinis ir neskundžiamas tiek Vyriausiojo tribunolo, tiek iki 1581 m. Didžiojo Kunigaikščio bei Ponų Tarybos teismų sprendimas, apeliacine tvarka nagrinėjant skundą jokiais atvejais nebuvo priimami nauji įrodymai. Iki Antrojo Lietuvos Statuto priėmimo apeliacijos teisė

[38] Valikonytė I., Lazutka S., Gudavičius E. Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.). Vilnius: VAGA, 2001. P.303; Skirius J., Šapoka G. Iš Lietuvos teisės ir valstybės instorijos. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P.93; Machovenko J. Teisingumo vykdymas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje: diskusiniai klausimai. Vilnius: Justitia, 2007. P.67,102

[39] Ten pat, P.103

turėjo dar vieną itin ryškų kasacijos požymį – sprendimo vykdymo nestabdymas padavus apeliacinį skundą.

Apibendrinus laikotarpį nuo pirmojo rašytinio kodifikuoto teisės aktų rinkinio – Pirmojo Lietuvos Statuto, priimto 1529 m., iki pat XIX a., kada Lietuvoje buvo pradėti taikyti Rusijos įstatymai, apeliacijos teisė ir jos įgyvendinimo mechanizmas mažai kuo pasikeitė. Apeliacijos teisės įtvirtinimą Pirmajame Lietuvos Statute greičiausiai lėmė tai, jog šis rašytinis bei kodifikuotas įstatymas buvo pirmasis Europoje, kuriuo Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė didžiavosi, todėl siekė maksimaliai užtikrinti jo laikymąsi, kas ir įtakojo būtinybė visus teismo sprendimus priimti pagal šį Statutą, o atsitikus priešingai – ištaisyti klaidą bei priimti naują teismo sprendimą, paremtą išimtinai tik Pirmojo Lietuvos Statuto normomis.

1864 m. įsigaliojo Rusijos civilinės teisenos įstatymas, kuris Lietuvoje galiojo iki pat nepriklausomybės atkūrimo 1918 m. Jame įtvirtintos su apeliacijos teise susijusios nuostatos (kaip ir beje kone visos įstatymo nuostatos) buvo perimtos iš 1806 m. Prancūzijos civilinio proceso kodekso. Pagal šį įstatymą apeliacine tvarka teismo sprendimai buvo peržiūrimi tiek teisės, tiek fakto klausimais, o apeliacinis skundas buvo nagrinėjamas žodinio proceso tvarka.[40]

Nuo 1918 m. iki 1940 m. procesinio įstatymo nuostatos, susijusios su apeliacijos teise buvo keistos tik vieną kartą 1939 m. Įstatymo 162 str. buvo numatyta, jog „apeliacija gali būti paduodama visose bylose, susijusiose su nekilnojamuoju turtu ir kituose ginčuose, kurių reikalavimo suma didesnė nei 150 Lt“.[41] Terminas apeliaciniam skundui pateikti buvo vienas mėnuo.[42] 1940 m. Rusijai aneksavus Lietuvą įsigaliojo 1923 m. Rusijos Tarybinės Socialistinės Respublikos civilinio proceso kodeksas, kuris Lietuvoje galiojo iki 1964 m. įsigaliojant Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio proceso kodeksui (toliau – LTSR CPK). Ir tik įsigaliojus LTSR CPK atsirado esminių pakeitimų, susijusių su apeliacijos teisės įgyvendinimu. Pažymėtina, jog apeliacijos terminas nebuvo vartojamas. LTSR CPK 313 str. – 346 str. naudojamas kasacijos terminas, tačiau įsigilinus į šias nuostatas nesunkiai suvokiama, kad po kasacijos terminu glūdi apeliacinį procesą reglamentuojančios nuostatos.[43] Tuo tarpu kasacinis procesas LTRS CPK įvardijamas kaip „įsiteisėjusių sprendimų, nutarčių ir nutarimų peržiūrėjimas“.[44] Nuo 1964 m. iki 2011-10-01 su apeliacijos teisės įgyvendinimu padaryti pakeitimai darbe bus aptariami vėliau detalizuojant tvarką, kuria ši teisė gali būti įgyvendinama, tačiau trumpai referuojant galima pasakyti, jog iki 2011-10-01 kelis kartus pasikeitė tik terminas, per kurį gali būti paduodamas apeliacinis skundas bei jo formai ir turiniui keliami reikalavimai.

[40] Butkys Č. Civilinės teisenos įstatymas: su visais pakeitimais ir papildymais ir su vyr. tribunolo bei rusų senato aiškinimais. Kaunas: Gutmano knygynas, 1938. P.440
[41] Andriulis V., Mockevičius R., Valeckaitė V. Lietuvos valstybės teisės aktai. Vilnius, 1996. P.820-835
[42] Ten pat
[43] Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 1964, Nr.19-139
[44] Ten pat, 351-371 str.

Pakeitimai padaryti nuo 2003 m. LR CPK įsigaliojimo iki 2011-10-01 įsigaliojant Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymui yra aptariami tolesnėse darbo dalyse.

Apibendrinant teigtina, jog pirmiausiai apeliacija atsirado kaip reiškinys, pagrįstas psichologine bei filosofine-religine kategorijomis, kurios pasireiškė kaip žmonių veiklos modelis bei konkretūs veiksmai siekiant naudos ir satisfakcijos pačiam sau, o vėliau ir visai visuomenei ar didesnei jos daliai. Susiformavus brandžiai visuomenei bei atsiradus poreikiui ginti ne pavienių asmenų interesus, tapo aktualus solidarumas siekiant aukščiausiojo visų laikų gėrio – teisingumo bei tiesos. Laikui bėgant bei atsirandant vis daugiau gyvenimo sričių, kuriose iškilo poreikis sukurti tam tikras visiems privalomas taisykles, atsirado ir taisyklės apeliacijos reiškiniui bei teisingumo siekiui įgyvendinti, o apeliacijos reiškinys, realizuotas tokių normų pagrindu bei tvarka, tapo teise į apeliaciją arba apeliacijos teise.

Išnagrinėjus apeliacijos kaip reiškinio ir kaip teisės raidą visgi vertėtų išskirti esminius apeliacijos teisės požymius, kurie atsižvelgiant į pačios apeliacijos rūšis, valstybių teisinį reglamentavimą bei atskirų autorių nuomonę, yra labai įvairūs, tačiau nepaisant to, galima rasti daug bendrų požymių, kurie tinka apibūdinti apeliacijos institutą, nepaisant kalbame apie ribotą ar neribotą apeliaciją.

Jungtinių Amerikos Valstijų Kembridžo universiteto profesorius J.A.Jolowich išskiria vieną tokių požymių, kuris yra bendras visam apeliacijos institutui – „tai galimybė apeliacine tvarka apskųsti pirmosios instancijos teismo sprendimą, kuris peržiūrimas tiek fakto, tiek teisės klausimu“.[45] Šį esminį apeliacijos teisės požymį nurodo ir M.K. Треушникова.[46] Analogišką apeliacijos teisės požymį nagrinėdamas Vokietijos civilinio proceso teisę nurodo ir rusų autorius А.Г.Давтян.[47] Taigi, užsienio teisės doktrinoje vieningai sutariama, jog pagrindinis apeliacijos požymis yra tai, kad apeliacine tvarka yra peržiūrimas pirmosios instancijos teismo sprendimas tiek fakto atžvilgiu, tiek ir teisės taikymo.

Platesnę bei išsamesnę apeliacijos teisės požymių analizę pateikia Е.А.Борисова. Autorė nurodo itin platų apeliacijos požymių sąrašą, iš kurio atsižvelgdami į tai, jog šioje darbo dalyje pateikiame bendrus apeliacijos teisės požymius, apibūdinančius apeliacijos teisę nevertinant instituto išimčių bei individualaus valstybių teisinio reglamentavimo, išskiriame šios autorės pateiktus požymius, bendrus visoms apeliacijos rūšims. Pritardami rusų autorės Е.А. Борисова nuomonei bei atsižvelgiant į apeliacijos teisės prigimtį ir tikslus, manome, jog pagrindiniai apeliacijos požymiai yra šie:

[45] Jolowich J.A. On civil procedure. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. P.300
[46] Треушникова М.К. Гражданский процесс. Москва: Городец, 2000. P.509
[47] Давтян А.Г. Гражданская процессуальная права Германии. Москва: Городец, 2000. P.171

1. „Apeliacine tvarka yra skundžiami pirmosios instancijos teismo sprendimai, kurie dar nėra įsiteisėję bei įgiję *res judicata* galios;
2. Apeliacinės instancijos teismas apskųstą teismo sprendimą vertina fakto ir teisės klausimų atžvilgiu;
3. Apeliacinis skundas nagrinėjamas aukštesnės instancijos teismo;
4. Padavus apeliacinį skundą yra sustabdomas priimto teismo sprendimo vykdymas;
5. Apeliaciniame skunde negali būti keliami nauji reikalavimai, kurie nebuvo pareikšti bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teismui“.[48]

Be šių požymių autorė nurodo dar kelis požymius, kurie, mūsų manymu, turi tam tikrų ypatumų, atsižvelgiant į apeliacijos rūšį, todėl jų nepriskyrėme prie bendrų, bet kurios rūšies apeliacijos teisei būdingų, požymių. Apeliacinio proceso pagrindą autorė nurodo kaip „pirmosios instancijos teismo sprendimą, kuris šalių yra vertintinas kaip neteisingas ar nepagrįstas“.[49] Priklausomai nuo apeliacijos rūšių, skiriasi ir apeliacijos objektas. Neribotos apeliacijos atveju objektu yra laikomas „iš pirmosios instancijos į apeliacinę perkeltas pirmosios instancijos teisme suformuluotas bei išnagrinėtas ginčas aš jo dalis“.[50] Tuo tarpu neribotos apeliacijos objektas, kaip ir vardindama bendrus apeliacijos požymius nurodo Е.А.Борисова, yra šalių netenkinantis pirmosios instancijos teismo sprendimas ar jo dalis.[51] Būtent dėl to, jog, mūsų manymu, antrasis autorės nurodytas apeliacijos požymis tinka būtent ribotai apeliacijai, jis ir nepriskiriamas prie apeliacijos požymių, kuriuos išskyrėme kaip apibūdinančius apeliacijos teisę, neskirstant jos nei į rūšis, nei atsižvelgiant į reglamentavimo ypatumus užsienio valstybių procesinės teisės įstatymuose.

Prie mūsų nurodyto apeliacijos požymių sąrašo nenurodėme ir dar vieno Е.А.Борисова išskirto požymio, kuris *inter alia* yra nurodomas ir J.A.Jolowich. Tai apeliacinio teismo pareiga priimti naują sprendimą byloje neperduodamas jos iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.[52] Mūsų manymu, šio požymio nevertėtų nurodyti kaip apibūdinančio apeliacijos teisę apskritai, kadangi, išnagrinėjęs apeliacinį skundą, apeliacinės instancijos teismas ne visais atvejais priima naują sprendimą. Apeliacinės instancijos teismas taip pat gali pasinaudoti savo teise bylą grąžinti pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo. Su šiuo požymiu būtų galima sutikti tuo atveju, jei jis būtų vertinamas kaip orientacinis, kadangi apeliacinės instancijos teismai privalo rūpintis operatyviu procesu ir esant galimybei patys išnagrinėti bylą nenaikinant

[48] Борисова Е. А. Апелляция в гражданском (арбитражном) процессе. Москва: Городец, 2000. P.58
[49] Ten pat
[50] Ambrasaitė G. Apeliacija civiliniame procese: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P.31
[51] Ten pat, P.39
[52] Борисова Е. А. Апелляция в гражданском (арбитражном) процессе. Москва: Городец, 2000. P.58; Jolowich J.A. On civil procedure. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. P.300

iš esmės teisingo sprendimo tik formaliais pagrindais, bei negrąžinant jos pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo. Deja, ne visada nagrinėdamas bylą apeliacine tvarka teismas gali priimti naują sprendimą negrąžindamas bylos iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Tai matyti ir iš Lietuvos teismų statistikos. 2009 metais apeliacinės instancijos teismai priėmė sprendimą grąžinti iš naujo nagrinėti visą ar dalį bylos 243 bylose, kas sudarė 7 proc. per 2009 metus priimtų sprendimų, bylas nagrinėjant apeliacinės instancijos teismuose. Panaši situacija buvo ir 2010 metais (6,5 proc.) bei 2011 metais (5,38 proc.). Lyginant ankstesnius bei 2011 metus pastebima, jog grąžintų nagrinėti iš naujo bylų sumažėjo 1,62 proc.[53] Iš pateiktų duomenų darytina išvada, jog 2009 metais išnagrinėjus apeliacinius skundus beveik vienas iš dešimties jų būdavo grąžinamas nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui. Tokia tendencija vertintina itin neigiamai tuo aspektu, jog nagrinėdami bylas pirmosios instancijos teismai padaro daug klaidų, darančių neigiamą įtaką ne tik asmenų teisinei padėčiai, bet ir visuomenės pasitikėjimui teismais ir jų vykdomu teisingumu.

Kaip ir užsienio autoriai, Lietuvos teisės mokslininkai pateikia panašius apeliacijos požymius. A.Driukas nurodo tokius pačius kaip ir aukščiau paminėtus požymius, tačiau papildomai nurodo tai, kad „apeliacija yra ordinarinis sprendimų kontrolės būdas“.[54] Vertėtų sutikti su autoriaus nuomone bei jo nurodytu apeliacijos požymiu, kadangi apeliacija galima visose bylose jei valstybė nenumatė išimčių ir ribojimų, tuo tarpu kita teismo sprendimų kontrolės forma – kasacija – vertintina tik kaip išimtis.

Atsižvelgdami į Lietuvos bei užsienio autorių nuomonę pateikiame bendrus apeliacijos požymius: 1) Apeliacine tvarka yra skundžiami pirmosios instancijos teismo sprendimai, kurie dar nėra įsiteisėję bei įgiję *res judicata* galios; 2) Apeliacinės instancijos teismas apskųstą teismo sprendimą vertina fakto ir teisės klausimų atžvilgiu; 3) Apeliacija yra ordinarinis teismo sprendimų kontrolės būdas; 4) Apeliacinis skundas nagrinėjamas aukštesnės instancijos teismo; 5) Padavus apeliacinį skundą yra sustabdomas priimto pirmosios instancijos teismo sprendimo vykdymas; 6) Apeliaciniame skunde negali būti keliami nauji reikalavimai, kurie nebuvo pareikšti bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teismui.

1.2 Apeliacijos teisės vieta teisminėje gynyboje

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą savo nutarimuose akcentavo, jog asmens teisė kreiptis į teismą, įtvirtinta Konstitucijos 30 straipsnyje yra absoliuti.[55] Po tokio teismo pareiškimo nei vienam visuomenės nariui nekilo abejonių dėl tokių teismo pasisakymų

[53] www.teismai.lt prisijungimo laikas: 2012-04-21
[54] Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. IV tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009. P.25
[55] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2006, Nr.7-254

teisingumo bei pagrįstumo, kadangi ir pats Konstitucijos trisdešimtasis straipsnis yra suformuluotas itin aiškiai bei nedviprasmiškai, leidžiant net paprastam visuomenės nariui, neturinčiam teisinio išsilavinimo, suprasti, jog teisė kreiptis į teismą yra konstitucinė, absoliuti, neatimama ir neišsižadama. Ši, kiekvieno asmens teisė, taip pat yra įtvirtinta ir tarptautiniu lygmeniu. Teisė į teisinę gynybą įtvirtinta ir 1950 m. lapkričio 4 dieną priimtos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija), kurią 1995 m. balandžio 27 d. ratifikavo ir Lietuva, 13 straipsnyje.[56]

Valstybė savo Konstitucijoje įtvirtinusi galimybę naudotis teismine gynyba privalo imtis visų įmanomų priemonių, jog tokia teisė galėtų būtų ne deklaratyvi, bet realiai ir efektyviai realizuojama. Kalbant apie teisę kreiptis į teismą civilinio proceso kontekste pažymėtina, jog teisės doktrinoje civilinės subjektinės teisės struktūrą sudaro trys elementai: teisė atlikti tam tikrus veiksmus, teisė reikalauti, kad kiti atliktų tam tikrus veiksmus bei teisė reikalauti teisminės gynybos.[57] Teisę į teisminę gynybą nagrinėjęs S.Vėlyvis, ją aiškina trejopai: kaip konstitucinį principą, teisė į teisminę gynybą materialia prasme, teisė į teisminę gynybą procesine prasme.[58]

Teisė kreiptis į teismą procesine prasme turėtų suprantama „ne kaip teisė į reikalavimo patenkinimą, o kaip teisė, jog teismas tokį jo reikalavimą išnagrinėtų vadovaudamasis civilinio proceso normomis“.[59] Materialia prasme teisė kreiptis į teismą suvokiama „kaip teisė ne tik pareikšti ieškinį ar kitą procesinį dokumentą, kuriuo pradedamas procesas, bet ir į tokio reikalavimo patenkinimą“.[60] Teisę kreitpis į teismą kaip konstitucinį principą ne kartą yra aiškinęs ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas.[61] V.Mikelėnas nurodo, jog „teisė kreiptis į teismą neatsiejamas nuo teisminės gynybos universalumo bei prieinamumo principų“.[62] G.Kavaliauskienė savo moksliniame darbe išskiria elementus, kurie sudaro teisės į teisminę gynybą turinį: „teisė kreiptis į teismą, teisė į tinkamą procesą, teisė reikalauti išnagrinėti bylą iš esmės ir atsakyti į asmens pareikštą reikalavimą“.[63] Atsižvelgiant į nurodytą, darytina išvada, jog Lietuvoje teisė kreiptis į teismą teisminės gynybos į pirmosios instancijos teismą yra nekvestionuotina bei suteikiama kiekvienam, kuris mano, jog jo teisės ir laisvės buvo pažeistos, be abejo įstatymo nustatyta tvarka, tačiau ar tokia teisė suteikiama kreiptis į apeliacinės instancijos teismą?

---

[56] Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr.40-987
[57] Baranauskas E., Karulaitytė-Kvainauskienė I., Kiršienė J., Pakalniškis V., Papirtis L.V., Petrauskaitė D., Ruškytė R., Vitkevičius P. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008. P.134-135
[58] Vėlyvis S. Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Tarptautinė mokslinė-praktinė konferencija. Vilnius: UAB „Visus plenus“, 2006. P.195-209
[59] Ten pat
[60] Ten pat
[61] Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 1997 m. spalio 1 d. nutarimas // Valstybės žinios. 1997, Nr.91-2289
[62] Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 1997. P.68-72
[63] Kavaliauskienė G. Proceso civilinėje byloje prielaidos ir sąlygos: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S), Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010. P. 35

A.Abramavičius teigia, jog apeliacijos teisė, kaip ir teisė kreiptis į teismą yra absoliuti, todėl valstybė privalo ją suteikti.[64] Tokios nuomonės laikosi ir G.Kavaliauskienė, savo disertacijoje išdėstanti poziciją, priešingą autorių, kurie nėra linkę šios teisės absoliutinti, teigdama, jog „jei apeliacijos teisės jie nelaiko absoliučia pasiremdami argumentu, jog asmens teisės buvo apgintos pirmosios instancijos teisme, o apeliacinės instancijos teismo užduotis yra tik ištaisyti galimus pirmosios instancijos teismo suklydimus, tuomet kaip vertinti situaciją, kada pirmosios instancijos teismui nagrinėjant bylą buvo padaryti esminiai proceso pažeidimai“.[65]

G.Kavaliauskienė teigia, jog tokiu atveju asmens teisės nebuvo apgintos ne tik pirmosios instancijos teisme, bet ir apeliacinės, jei mes teisės kreiptis į teismą nelaikome absoliučia bei neapimančia teisės kreiptis į apeliacinės instancijos teismą, o tuo pačiu ir neužtikriname jokios teisės kreiptis į teismą.[66] Tokios pačios nuomonės kaip G.Kavaliauskienė bei kiti autoriai, pritariantys apeliacijos teisės absoliutumo koncepcijai, laikosi ir rusų autorė Л.А. Терехова, nurodydama, jog apeliacijos teisė neabejotinai įeina į teisės kreiptis į teismą apimtį ir privalo būti užtikrinta kiekvienam asmeniui, kurio atžvilgiu yra priimtas pirmosios instancijos teismo sprendimas.[67] Šią savo poziciją autorė tiesiogiai grindžia Rusijos Federacijos Konstitucijos 46 straipsniu, nurodydama, jog iš šios normos seka tai, kad nesuteikus teisės pirmosios instancijos teismo sprendimo skųsti apeliacine tvarka, teisė kreiptis į teismą būtų suprantama kaip nevisapusiška.[68] Iš dalies šią poziciją linkęs palaikyti ir A.Driukas.[69]

G.Kavaliauskienė nurodo, jog nuogąstavimai suabsoliutinus apeliacijos teisę yra nepagrįsti.[70] Norėtųsi šiai autorei oponuoti. Aukščiau darbe pateikta statistika byloja apie tai, jog visuomenėje iš tiesų pradėjo formuotis nuomonė, kad pirmosios instancijos teismo sprendimai labai dažnai yra neteisingi ir neteisėti, o tuo pačiu juos priėmę pirmosios instancijos teismai yra nekompetentingi tinkamai spręsti bylas. Iš apeliacine tvarka apskundžiamų pirmosios instancijos teismo sprendimų kiekio darytina išvada, jog apeliacija, sukurta kaip įrankis ištaisyti galimus pirmosios instancijos teismo apsirikimus ir suprantama kaip išimtinė, šiuo metu tapo taisykle, patvirtinančia tai, jog dar nebaigus bylos nagrinėti pirmosios instancijos teisme, nepalankaus

[64] Abramavičius A. Teisė į teisminę gynybą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Vilnius: Jursprudencija, 2009, 3(117). P.35
[65] Kavaliauskienė G. Proceso civilinėje byloje prielaidos ir sąlygos: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010. P.35
[66] Ten pat
[67] Терехова Л.А.Совершенствование системы пересмотра судебных актов. Актуальные проблемы развития судебно добровольного и принудительного исполнения решений конституционого суда РФ. Судов обычной юрисдикции, арбитражных, третейских судов и Европейского суда по правам человека. Краснодар – Санкт Петербург: Юрисдический центр пресс, 2008. P.461
[68] Ten pat
[69] Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. IV tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009. P.14
[70] Kavaliauskienė G. Proceso civilinėje byloje prielaidos ir sąlygos: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010. P. 37

teismo sprendimo atveju, viena ar kita šalis jau yra suinteresuota būsimą sprendimą apskųsti apeliacinės instancijos teismui.

Poziciją, jog apeliacinės instancijos teismų egzistavimas netiesiogiai verčia pirmosios instancijos teismus pro pirštus žiūrėti į savo kompetencijos kėlimą, o tuo pačiu ir visuomenėje formuotis nuomonei, jog pirmosios instancijos teismai nėra kompetentingi teisingai spręsti bylas, palaiko ir J.A.Jolowicz.[71] Tuo tarpu skandinavijos šalių civilinio proceso teisės autoriai tiesiogiai nurodo, jog padarius klaidą pirmosios instancijos teismo sprendime jis gali būti ištaisomas tik apeliacinės instancijos teisme, kur bylas nagrinėja aukštesnės kvalifikacijos teismas.[72]

Skirtingos nuomonės nei A.Abramavičius bei G.Kavaliauskienė laikosi S.Vėlyvis, teigdamas, jog „apeliacijos teisė neturėtų būti pripažįstama teisės kreiptis į teismą privaloma dalimi“. [73] G.Ambrasaitė-Balynienė teigia, jog „apeliacijos teisė nėra absoliuti, ji negali būti prilyginama konstitucinei teisei kreiptis į teismą ir valstybės, savo konstitucijose įtvirtinusios teisę kreiptis į teismą, neturi pareigos užtikrinti apeliacijos teisės įgyvendinimui būtinų priemonių, išskyrus tam tikrus atvejus“. [74]

Lietuvos Respublikos Konstitucijos tekste taip pat nėra aiškiai nurodyta, jog teisė kreiptis į teismą teisminės gynybos apima ir apeliacijos teisę.[75] Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas nutarimuose taip pat yra pateikęs išaiškinimus šiuo klausimu. Konstitucinis Teismas priėmus konstatavo, jog „pagal Konstituciją įstatymu turi būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad bendrosios kompetencijos ar pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigto specializuoto pirmosios instancijos teismo baigiamąjį aktą būtų galima apskųsti bent vienos aukštesnės instancijos teismui“. [76] Po šio nutarimo priėmimo kilo diskusijos, ar iš tiesų Konstitucija įpareigoja nustatyti tokį reguliavimą, jog priimtas pirmosios instancijos teismo sprendimas galėtų būti apskųstas bent vienam aukštesnės instancijos teismui. Kur kas anksčiau ši diskusija išsivystė Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje.

Dar nesant aptariamo Konstitucinio Teismo nutarimo, 2000 metais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo nutartyje yra nurodęs, jog „Lietuvos Respublikos Konstitucija garantuoja teisę į teisminę gynybą, o teisė skųsti priimtą teismo sprendimą yra vienas iš šios teisės realizavimo būdų“.[77] „1984 m. lapkričio 22 d. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos septintojo protokolo 2 straipsnis, taip pat Europos Tarybos Ministrų

[71] Jolowich J.A. On civil procedure. Cambridge,:Cambridge University Press, 2000. P. 334
[72] Werlauf E. Civil procedure in Denmark. Kluver law international ,2010. P.92
[73] Vėlyvis S. Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Tarptautinė mokslinė-praktinė konferencija. Vilnius: UAB „Visus plenus“, 2006. P.195-209
[74] Ambrasaitė-Balynienė G. Apeliacijos teisė – absoliuti konstitucinė teisė? Vilnius: Justitia, 2007 Nr.2(64). P.38
[75] Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014
[76] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2006, Nr.7-254
[77] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje N.K. ir kt. *v.* G.J. ir kt., Nr.3K-3-159/2000

komitetas 1995 m. vasario 7 d. priimtoje rekomendacijoje Nr.9(95)5 dėl apeliacinių sistemų funkcionavimo tobulinimo pabrėžė, kad iš principo šalims turi būti garantuota teisė skųsti pirmosios instancijos teismo sprendimus antrosios instancijos teismams“. [78] Šios pozicijos Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikosi ir po Konstitucinio Teismo išaiškinimo, daugelyje savo nutarčių nurodydamas iš esmės tuos pačius argumentus ir pareigą įstatymo leidėjui nustatyti tvarką, kuria pirmosios instancijos teismo sprendimai gali būti skundžiami apeliacinės instancijos teismui.[79]

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje išdėstyti argumentai atrodo pagrįsti aukščiausios teisinės galios aktais – Konstitucija bei Konvencijos protokolais, tačiau atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nurodomas Konvencijos 7 protokolas civilinėse bylose nėra taikomas. Konvencijos 7 protokolo 2 straipsnis kalba apie teisę sprendimus apeliacine tvarka skųsti baudžiamosiose bylose.[80] Norėtume atkreipti dėmesį, jog dėl apeliacijos teisės įgyvendinimo baudžiamajame procese nėra keliamas klausimas – teisė skųstis apeliacine tvarka baudžiamajame procese nėra kvestionuotina, priešingai nei civiliniame, atsižvelgiant į baudžiamojoje teisėje taikomas sankcijas, susijusias su svarbiausių asmens teisių ribojimais. Dėl šios priežasties būtume linkę nepritarti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nurodytoje nutartyje išdėstytai argumentacijai, jog apeliacijos teisė laikytina absoliučia vadovaujantis Konvencijos 7 protokolu.

Teismų praktikoje galime aptikti ir kitokios nuomonės. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, jog „vien tai, kad ieškinio reikalavimas atmestas, nereiškia LR CPK 2, 5 straipsnių pažeidimo, nes šios normos neužtikrina asmeniui teisės į palankų jam ginčo sprendimą“.[81] Iš tokio pasisakymo galima daryti išvadą, jog teismas pripažįsta Konstitucijos nuostatą dėl teisės kreiptis į teismą absoliutumo, tačiau neužtikrina kuriai nors šaliai palankaus teismo sprendimo, kuris galėtų būti pasiektas apeliacinės instancijos teisme pasinaudojus „antru šansu“.

Priešingos pozicijos, nei dėstomos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. nutartyje ir Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, laikosi EŽTT.[82] Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006-09-21 nutarime išaiškino, jog „valstybės pareiga garantuoti teismo sprendimo apskundimą bent vienos aukštesnės instancijos teismui yra kildinama aiškinant Konstitucijos

[78] Ten pat
[79] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje V. L. *v*. R. V. M., O. B. Ž., antstolė S. V. Nr.3K-3-599/2008
[80] http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/376F76E88C414157AA3956CE832FE634/0/LIT_Convention_simplifi%C3%A9e.pdf prisijungimo laikas : 2012-04-22
[81] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Indra“ *v.* Kauno miesto savivaldybė, Nr.3K-3-361/2006
[82] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. lapkričio 14 d. sprendimas byloje Annoni di Gussola, Debordes ir Omer v. Prancūzija, Nr.31819/96, 33293/96; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje Sotris ir Nikos Koutras Attee v. Graikija, Nr.39442/98

trisdešimto straipsnio nuostatą, iš kurios ir išplaukia tokia valstybės pareiga“.[83] Mūsų manymu, tiek Konstitucinio Teismo išaiškinimai, tiek autorių, palaikančių apeliacijos teisės absoliutumą, yra kvestionuotini, todėl esame linkę palaikyti G.Ambrasaitės-Balynienės nuomonę.

Prisiminus G.Kavaliauskienės išskirtus teisės kreiptis į teismą teisminės gynybos turinio elementus, ši teisė realizuojama pirmosios instancijos teisme, kadangi tokią teisę jam suteikia pirmiausiai Konstitucija, o teismas, išnagrinėjęs asmens kreipimąsi, visada priima sprendimą nepriklausomai nuo jo naudingumo besikreipiančiam asmeniui. Teisė į tinkamą teismo procesą turi tam tikrų niuansų, pasireiškiančių tuo, jog nors valstybė nustato tokias garantijas, niekas negali būti kiekvieną kartą tikras, jog nagrinėjant konkrečia bylą, jie bus užtikrinti. Kita vertus, egzistuojant įstatymo nuostatoms, reglamentuojančioms tinkamą procesą, preziumuotina, jog teismo procesas yra tinkamas, o jau kiekviena valstybė nusprendžia, kokiomis priemonėmis tai garantuoti. Viena jų – apeliacijos teisė, kurios įtvirtinimas nacionaliniuose teisės aktuose pagal EŽTT praktiką yra kiekvienos valstybės valia.

Dar 1971 m. EŽTT nagrinėjant bylą *X. vs. United Kingdom* buvo pasisakyta, jog „teisė skųsti teismo sprendimą aukštesniajam teismui nėra įtvirtinta nei vienoje Konvencijos teisėje ar laisvėje“.[84] Antrinant šiems argumentams EŽTT byloje *Podbielski and PPU Polpure vs. Poland* aiškiai nurodė, jog „valstybių pareiga kurti apeliacinės instancijos teismus negali būti kildinama ir plečiamai aiškinama vadovaujantis Konvencijos 6 straipsniu“.[85] Atsižvelgiant į tokius EŽTT išaiškinimus ir tai, jog ratifikavusi konvenciją Lietuvos Respublikos Konstitucija turi atitikti Konvencijos nuostatas, toks Konstitucinio Teismo išaiškinimas garantuojant teisę į teisminę gynybą apskritai, neišskiriant apeliacijos teisės, vertintinas kritiškai.

Apeliacijos teisės įgyvendinimo paskirtis nepriklausomai nuo apeliacijos rūšies yra vienintelė – ištaisyti pirmosios instancijos teismų padarytas klaidas bei maksimaliai užtikrinti teisingumo įvykdymą. Apeliacijos institutas yra labai svarbus šiuolaikinėje teisinėje sistemoje ir tai akivaizdu nes kone visos valstybės turi apeliacinės instancijos teismus, nepaisant to, jog joms tokia pareiga nėra numatyta. Visgi, „valstybės, kurios tokius teismus jau yra sukūrusios bei įstatymais numačiusios jų funkcionavimui reikalingas nuostatas, privalo užtikrinti, kad visi, kuriems įstatymai numato teisę pasinaudoti apeliacijos teise, tuose teismuose tokią galimybę turėtų“.[86] Ši EŽTT pozicija laikytina teisinga ir pagrįsta.

---

[83] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2006, Nr.123-3957

[84] Štarienė L. Teisė į teisingą teismą pagal Europos žmogaus teisių konvenciją. Vilnius: Registrų centras, 2010. P. 156

[85] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. liepos 26 d. sprendimas byloje Podbielski ir PPU Polpure v. Lenkija, Nr.39199/98

[86] Europos Žmogaus Teisių Teismo 1970 m. sausio 17 d. sprendimas byloje Delcourt v. Belgija, Nr.2689/65

Vadovaujantis teisinio tikrumo principu, kiekvienas asmuo, kuriam yra suteikta teisė, nepaisant to ji būtų materialinė ar procesinė, turi teisę pagrįstai tikėtis, jog staiga be pagrindo ši teisė pradėjus ją įgyvendinti nebus iš jo atimta ar nepagrįstai apribota. Analogiškai galima vertinti ir valstybės įstatymuose įtvirtintą teisę skųsti pirmosios instancijos teismo sprendimą apeliacine tvarka. „Jei valstybė, įvertinusi savo galimybes užtikrinti tokios teisės įgyvendinimą, nusprendė sukurti antrosios ar trečiosios grandies teismus, tai ji privalo prisiimti ir atsakomybę už šios teisės netinkamą įgyvendinimą ar jos pažeidimą“.[87]

Nors Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Konvencija ir nenumato pareigos valstybėms užtikrinti apeliacijos teisės įgyvendinimo bei šią teisę laikyti absoliučia, valstybės yra laisvos šią teisę nacionaliniais teisės aktais suabsoliutinti, t.y. sukurti antrosios ar trečiosios grandies teismus. Esant tokiam valstybės apsisprendimui pasibaigia ir laisvė užtikrinti apeliacijos teisės įgyvendinimą, kadangi nuo to momento, kada tokie teismai yra sukuriami bei užtikrinamas jų funkcionavimas, ji tampa pareiga, numatyta ir įtvirtinta Konvencijos 6 straipsnyje, už kurios nevykdymą valstybei gali būti taikoma atsakomybė.

Itin griežta atsakomybė už pareigos užtikrinti apeliacijos teisės įgyvendinimą pažeidimus, turėtų būti taikoma valstybėms, kurios savo procesiniuose įstatymuose tinkamą apeliacijos teisės įgyvendinimą tiesiogiai sieja su kasacijos teisės įgyvendinimu. LR CPK 340 str. 1 d. numatyta, jog kasacine tvarka gali būti skundžiami tik apeliacinės instancijos teismų sprendimai. Tokiu atveju valstybės, kurios numatė ne tik apeliacijos, bet ir kasacijos teisės įgyvendinimą savo teisės aktuose, privalo itin atsakingai bei kruopščiai užtikrinti apeliacijos teisės įgyvendinimą tuo atveju, jei tinkamas apeliacijos teisės įgyvendinimas yra sąlyga kreiptis į kasacinį teismą bei įgyvendinti kasacijos teisę, kadangi nepakankamai užtikrinus apeliacijos teisės įgyvendinimo mechanizmą yra užkertamas kelias ir kasacijos teisės įgyvendinimui, o tai jau vertintina kaip šiurkštus Konvencijos 6 straipsnio pažeidimas.

Yra valstybių, kurių procesiniai įstatymai suteikia teisę įgyvendinti kasacijos teisę nepasinaudojus apeliacijos teise, tačiau tai nereiškia, jog tokių valstybių pareiga užtikrinti apeliacijos teisės įgyvendinimą yra mažesnės apimties.[88] Visos valstybės, sukūrusios apeliacinės instancijos teismus, turi vienodas pareigas šią teisę užtikrinti, tačiau, šios pareigos pažeidimo atveju valstybėms, kurios tinkamą apeliacijos teisės įgyvendinimą tiesiogiai sieja su kasacijos teise, turėtų kilti griežtesnė atsakomybė, kadangi jos pažeidžia ne tik apeliacijos, bet ir kasacijos teisės įgyvendinimą užtikrinančias teisės normas vienu metu, o taip pat padaro kur kas šiurkštesnį Konvencijos 6 straipsnio pažeidimą.

---

[87] Ten pat

[88] http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1734/en17340004.pdf , prisijungimo laikas: 2012-09-03

Apibendrinant galime teigti, jog teisės doktrinoje bei Konstitucinėje jurisprudencijoje laikomasi nuomonės, jog teisė kreiptis į teismą teisminės gynybos yra absoliuti. Vienareikšmiškos nuostatos dėl apeliacijos teisės daryti negalima, kadangi civilinėse bylose specifinis dalykas (turtiniai ir neturtiniai reikalavimai) ir privatus interesas lemia ne tokį aukštą asmenų teisių apsaugos standartų užtikrinimą kaip baudžiamosiose bylose, kur asmuo ginasi nuo valstybės kaltinimų.

Palaikydami autorių, teigiančių, jog apeliacijos teisė nėra absoliuti, nuomonę turime sutikti, jog Lietuvoje šiuo metu yra laikomasi priešingos nuomonės. Lietuvai kyla pareiga užtikrinti tinkamą apeliacijos teisės įgyvendinimo mechanizmą antrosios pakopos teisme. Ji kyla pirmiausiai iš valstybės požiūrio, kuris per ilgus jos vystymosi metus nepakito. Nuo pat rašytinių įstatymų atsiradimo ši teisė buvo įtvirtinta bei nuosekliai tobulinama, kas pažymi, jog Lietuvos teisiniame reglamentavime apeliacijos teisė yra absoliutinama siekiant užtikrintų neteisingų teismo sprendimų ištaisymą.

2. APELIACIJOS TEISĖS ĮGYVENDINIMAS IKI BYLOS PERDAVIMO APELIACINĖS INSTANCIJOS TEISMUI

2.1 Apeliacijos teisės įgyvendinimo subjektas bei jam keliami reikalavimai

Realizuojant teisę į apeliaciją yra būtinas visų pirma tinkamas subjektas, kuris ne tik turi teisę ir gali kreiptis į apeliacinės instancijos teismą su skundu, tačiau visų pirma būdamas teisnus ir veiksnus apsisprendžia ir nori šią savo teisę realizuoti. Kalbant apie teisinį subjektiškumą jis apibūdinamas kaip „asmens galimybė, išplaukianti iš teisės principų ir normų formuluojamo leidimo, būti teisinių santykių subjektu“.[89] Teisinis subjektiškumas susideda iš dviejų elementų – teisnumo, kuris apibrėžiamas kaip „asmens galimybė, išplaukianti iš teisės principų ir normų formuluojamo leidimo, turėti subjektines teises ir pareigas“, ir veiksnumas, kuris suvokiamas kaip „asmens galimybė savo veiksmais įgyti subjektines teises bei pareigas“.[90] Darytina išvada, jog galimybė tapti teisės subjektu konkrečios teisės šakos ar atskiro jos instituto prasme pirmiausiai yra būtinas įstatymo ar teisės principo leidimas juo tapti. Kiti privalomi subjektiškumo reikalavimai yra nustatomi konkrečių teisės šakų normomis.

Kaip nurodo LR CPK, apeliacijos teisės įgyvendinimo subjektui yra keliami keli reikalavimai: suinteresuotumas bei dalyvavimas pirmosios instancijos teisme nagrinėjant bylą. Suinteresuotumas civiliniame procese suprantamas kaip „savarankiškas teisinis interesas ir

[89] Baublys L., Beinoravičius D., Kaluina A., Kathrani P., Lastauskienė G., Miliauskaitė K., Spruogis E.,Stankevičius V., Venckienė E. Teisės teorijos įvadas. Vilnius: MES, 2009. P.430
[90] Ten pat

būtinumas jį ginti“.[91] Apeliacijos teisės subjektas yra tik toks asmuo, „kuris siekia dalinai ar visiškai pakeisti ar panaikinti pirmosios instancijos teismo sprendimą, tuo tarpu asmuo, kurio reikalavimai buvo visiškai patenkinti ir jis nesiekia pakeisti tik teismo sprendimo motyvuojamosios dalies dėl ateityje reikšmingais galinčių tapti prejudicinių faktų, skųsdamas priimtą pirmosios instancijos teismo sprendimą jau būtų laikomas piktnaudžiaujančiu procesu“.[92]

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas apie apeliacijos teisės įgyvendinimo subjektui keliamus reikalavimus, yra pažymėjęs, jog „apeliacinį skundą turi teisę paduoti tik dalyvaujantys byloje asmenys, apeliacinį skundą paduodantis asmuo turi būti teisiškai suinteresuotas, kad būtų pakeistas ar panaikintas skundžiamas teismo sprendimas“.[93] Tai reiškia, kad apeliacinį skundą gali paduoti tas dalyvaujantis byloje asmuo, kuriam skundžiamas teismo sprendimas yra nepalankus – varžo jo teises ar nustato papildomas pareigas. „Asmuo, kuriam skundžiamas teismo sprendimas yra palankus, nelaikomas teisiškai suinteresuotu asmeniu skundžiamo teismo sprendimo pakeitimu ar panaikinimu“.[94] Taigi apeliacijos teisės subjektui tiek teorijoje, tiek teismų praktikoje yra keliami tie patys reikalavimai, kuriuos galime įvardinti taip:

1. Teisinis suinteresuotumas, pasireiškiantis siekiu pakeisti šio asmens atžvilgiu priimtą nepalankų pirmosios instancijos teismo sprendimą;
2. Dalyvavimas bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme.

Teisinis suinteresuotumas bylos baigtimi yra skirstomas į dvi rūšis. Materialinis bei procesinis. Dalyvaujantys byloje asmenys apibrėžiami kaip proceso dalyviai, kuriuos sieja bendras visiems jiems būdingas požymis – teisinis suinteresuotumas bylos baigtimi.[95] Vadinasi dalyvavimas pirmosios instancijos teismo bylose suprantamas kaip turėjimas tiek teisinį, tiek materialinį suinteresuotumą. Dalyvaujantys byloje asmenys apeliacijos teisės įgyvendinimo kontekste pripažįstami tiek ieškovas su atsakovu, pareiškėjai ir suinteresuoti asmenys ypatingosios teisenos bylose, tretieji asmenys (tiek pareiškiantys savarankiškus reikalavimus, tiek ir ne), prokuroras bei valstybės ir savivaldybės institucijos, pareiškę ieškinius pirmosios instancijos teisme.

Dėl apeliacijos teisės įgyvendinimo subjektų atžvilgiu nekyla problemų tuo atveju, kada viena ar abi bylos šalys bei kiti byloje dalyvaujantys asmenys, nepatenkinti pirmosios instancijos

[91] Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 219
[92] Борисова Е. А. Апелляция в гражданском (арбитражом) процессе. Москва: Городец, 2000. P.76; Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. IV tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009. P.55
[93] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „ROLMEX L.L.C“ *v.* UAB„Verslo forma“, R. T., A. Č, Nr.3K-3-491/2008
[94] Ten pat
[95] Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P.454

teismo sprendimu, ir suvokdami apie būtinybę ginti savo pažeistas teises, kurių jų manymu neapgynė pirmosios instancijos teismas, pasinaudodami įstatymo jiems suteikta teise parengia nustatytus reikalavimus atitinkantį skundą ir nepraleidę įstatymo numatyto termino kreipiasi į apeliacinės instancijos teismą. Nekiltų keblumų ir tuo atveju, kada savo interesus suinteresuotas byloje asmuo gina ne pats, o per savo atstovą. Kitokia situacija susiklosto tada, kai procesas pirmosios instancijos teisme buvo pradėtas ne paties ieškovo, ar suinteresuoto asmens, turinčio materialinį-teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi, o procesinį- teisinį, ar tuo atveju, kada asmuo nedalyvavo pirmosios instancijos teisme, tačiau suvokia, kad priimtas teismo sprendimas pažeidžia jo teises.

Išimtinai tik procesinis suinteresuotumas bylos baigtimi yra būdingas subjektams, besikreipiantiems į teismą ginant ne savo pažeistus interesus, o viešąjį interesą.[96] Vienas tokių subjektų, kuriam yra suteikiama teisė įstatymo numatytais atvejais ginti viešąjį interesą ir kuris dažniausiai šia teise naudojasi, yra prokuroras. Būtent šio subjekto teisinį-procesinį suinteresuotumą civiliniame procese galima apibrėžti kaip „teisės normomis pagrįstą objektyviai egzistuojantį socialinį poreikį civiliniam procesui, kuriame fizinių ar juridinių asmenų ginamo savo materialinio-teisinio intereso ir prokuroro [...] ginamo viešojo intereso patenkinimas priklauso nuo teismo sprendimo šiame procese“.[97] Vadovaujantis LR CPK 305 str. prokuroras bei kita valstybės ar savivaldybės institucija, inicijavusi procesą pirmosios instancijos teisme, turi teisę pateikti apeliacinį skundą.

Doktrinoje keltas ir klausimas dėl valstybės ir savivaldybės institucijų teisės pateikti apeliacinį skundą tais atvejais, kada šios institucijos bylą iniciavo ne pačios ir turėjo ne ieškovo statusą, o buvo įtrauktos teismo ar bylos šalių kaip institucijos išvadai pateikti. V.Nekrošius nebūtų linkęs šiuo atveju tokių institucijų priskirti prie byloje dalyvaujančių asmenų ir tuo pačiu suteikti joms apeliacijos teisę. Šią poziciją jis grindžia tuo, kad jų suinteresuotumas byla yra tik tarnybinis, o jokiu būdu ne teisinis ar ne materialinis, ir pasireiškia tik savo nuomonės, atliekant tarnybines funkcijas, išreiškimu.[98] Teismų praktikoje laikomasi kitokios nuomonės. Lietuvos Aukščiausias Teismas yra nurodęs, jog tokios institucijos, duodamos išvadą byloje, yra laikomi dalyvaujančiais asmenimis kaip ir inicijuodamos procesą savarankiškai, kadangi „gali daryti įtaką proceso eigai bei lemti jos baigtį“.[99]

Nepaisant teismų praktikos suformuotos nuomonės esame linkę palaikyti V.Mikelėno poziciją. Visų pirma doktrinoje atribojant tarnybinį suinteresuotumą nuo procesinio egzistuoja

[96] LR CPK 49 str. numatyta, jog tokie subjektai yra prokuroras, valstybės ir savivaldybių institucijos, pvz. Vaiko teisių apsaugos tarnyba
[97] Krivka E. Viešojo intereso gynimas civiliniame procese. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009. P.41
[98] Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė I tomas. Vilnius: Justitia, 2003. P.268
[99] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 18 d. konsultacija Nr.A3-101

esminis kriterijus – negalėjimas į bylą įstoti savo iniciatyva.[100] Šiuo atveju tokioms institucijoms įstatymas suteikia teisę inicijuoti procesą. Atsižvelgiant į tai, kad turėdama tokią procesinę teisę, tokia institucija konkretaus ginčo, kuriame ji įtraukiama išvadai pateikti, neinicijavo, preziumuotina, jog nematė jame viešojo intereso, kurį reikėjo ginti, todėl siekiant proceso operatyvumo, tikslingiausia būtų ir toliau tokiai bylai palikti išimtinai privatų interesą bei nesikišti į jos nagrinėjimą apeliacinėje instancijoje apsiribojant tik tarnybinės išvados pateikimu.

Prokuroras yra subjektas, kuris privalo padėti ginti savo teises subjektams, kurie savarankiškai to padaryti negali nepriklausomai, kada ši būtinybė iškyla.[101] Vadovaujantis Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 19 str. prokurorui suteikiama teisė kreiptis į teismą su ieškiniu, pareikštu viešajam interesui apginti. Prokuroras po ieškinio priėmimo įgauna proceso dalyvio – ieškovo statusą, nepaisant to, jog jo procesinė padėtis tiesiogiai jam nedaro jokios įtakos ieškinio tenkinimo ar atmetimo atveju. Jei ieškinio pateikimo materialinės pasekmės atsiranda asmeniui, kurio vardu prokuroras gina viešąjį interesą, tokie asmenys, priklausomai nuo to, kieno iniciatyva jie įtraukiami į bylą, įgyja bendraieškio arba trečiojo asmens be savarankiškų reikalavimų statusą.[102]

Prokuroras, pats pareiškęs ieškinį pirmosios instancijos teisme, jis bylą išnagrinėjus pirmosios instancijos teismui įgyja teisę įstatymo nustatyta tvarka bei terminais apskųsti tokį sprendimą apeliacine tvarka. Kitokia situacija susiklosto kada prokuroras procese nėra vienintelis ieškovas, t.y. kaip bendraieškis pirmosios instancijos teismo procese dalyvauja ir asmuo, kurio teisėms bei pareigoms turės įtakos priimtas teismo sprendimas, arba jis į teismo procesą įtraukiamas kaip asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų. Šiems asmenims suteikiama teisė priimtą pirmosios instancijos teismo sprendimą skųsti apeliacine tvarka tiek savarankiškai, tiek prisidėti prie prokuroro pareikšto apeliacinio skundo.

Tuo atveju, jei prokuroras taip pat nesutinka su priimtu teismo sprendimu, problemų nekyla, kadangi tiek jis, tiek ir asmuo, byloje įtrauktas bendraieškiu ar trečiuoju asmeniu be savarankiškų reikalavimų, yra saistomas vienodo intereso – pakeisti jų manymu neteisingą teismo sprendimą. Kitokia situacija susiklosto kai tiek bendraieškis, tiek asmuo be savarankiškų reikalavimų nėra suinteresuotas skųsti priimtą pirmosios instancijos teismo sprendimą, o prokuroras ketina tai padaryti.

Įvairiuose teisės šaltiniuose yra pabrėžiamas vienas svarbiausių apeliacijos teisės požymių bei tikslų – privataus intereso vyravimas, kuris pasireiškia tuo, jog apeliacijos teisė, priešingai nei kasacija, yra privatiems interesams užtikrinti sukurtas teisinis-procesinis

[100] Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P.725
[101] Шакарян М.С. Гражданская процессуальная права. Москва: Исдательство проспект, 2007. P.97
[102] Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P.691

instrumentas, kuriuo pasinaudoti arba ne gali nuspręsti tik pati bylos šalis.[103] Greta privačių apeliacijos tikslų egzistuoja ir vieši tikslai, tokie kaip tinkamos teismų praktikos formavimas bei visuomenės pasitikėjimo teismais, teisingumu skatinimas.[104] Manytume, jog viešojo intereso gynimas patenka į apeliacijos teisės, kaip privataus pobūdžio teisės, išimtį, o tuo pačiu esame linkę palaikyti nuomonę, jog prokuroras, kartą įtrauktas į procesą ieškovu, turinčiu ne tik ypatingą statusą, bet ir tikslą – apginti viešąjį interesą – turėtų šio tikslo siekti ir kitose civilinio proceso stadijose. Taigi net ir byloje esant bendraieškio prieštaravimams apeliacinio skundo padavimui, ši jo nuomonė ar reikalavimas neturėtų saistyti prokuroro. Į bendraieškio pateikiamus argumentus, kodėl pastarasis nebesuinteresuotas savo interesų toliau ginti apeliacinės instancijos teisme, vadovaujantis kooperavimosi principu prokuroras turėtų atsižvelgti, tačiau jei jo manymu jie nėra pagrįsti ar pakankami pakeisti poziciją, priimtą teismo sprendimą skųsti apeliacinės instancijos teismui, jie neturėtų daryti įtakos jo apsisprendimui.

Jei prokuroro bei kitų kompetentingų institucijų galimybės įgyvendinti apeliacijos teisę tuo atveju, kada jie patys inicijavo teismo procesą ir jame dalyvavo kaip šalys, yra aiškiai numatytos teisės doktrinoje bei LR CPK, tuo tarpu apie galimybę šiems subjektams įgyvendinti apeliacijos teisę tuo atveju, kada poreikis ginti viešąjį interesą atsiranda jau bylą išnagrinėjus ir esant priimtam pirmosios instancijos teismo sprendimui, tačiau jam dar nespėjus įsiteisėti, ir pastariesiems nedalyvavus bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, nei LR CPK, nei jokiame kitame įstatyme nėra užsimenama. Darytina išvada, jog prokuroras bei kitos institucijos neturėtų teisės pareikšti apeliacinio skundo, net ir tuo atveju, kada priimtas pirmosios instancijos teismo sprendimas akivaizdžiai pažeidžia viešąjį interesą, o nei viena bylos šalis apeliacinio skundo neketina paduoti.

Tokią teisę, nepaisant aiškaus leidimo nebuvimo, prokuroras bei valstybės ir savivaldybės institucijos turėtų turėti dėl keleto priežasčių. Visų pirma vertėtų prisiminti aukščiau pateiktą subjektiškumo sampratą, kurioje aiškiai nurodyta, kad subjektiškumas atsiranda turint galimybę įgyvendinti savo teises ne tik tada, kai ji suteikiama teisės normomis, bet ir teisės principais. Būtent iš bendrųjų teisės principų ir kildintume teisę apeliacine tvarka skųsti teismo sprendimą pirmiausiai prokurorui pastarajam nedalyvavus pirmosios instancijos procese. Tokia teisė kildintina iš bendrojo teisės principo – teisingumo. Teisingumo samprata bei jo siekis reiškia visais atvejais siekti skirtingų interesų pusiausvyros.[105] Nagrinėjamos situacijos kontekste vadovaujantis šiuo principu būtina siekti apeliacijos teisės viešųjų bei

[103] Jolowich J.A. On civil procedure. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. P.317
[104] Ten pat, P.331-332
[105] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimas // Valstybės žinios. 1995, Nr.106-2381

privačiųjų tikslų derinimo asmens, kuris yra silpnesnis bei nepajėgus ginti savo pažeistų teisių, atžvilgiu. „Teisingumas reikalauja pirmiausiai ginti silpnesnės šalies interesus“.[106]

Teisminės gynybos prieinamumo bei universalumo principas taip pat yra pamatinis tokiai prokuroro teisei atsirasti. Pagal Lietuvos Respublikos įstatymus apeliacijos teisė yra laikoma absoliučia ir kiekvienas, asmuo, manantis, kad jo teisės nebuvo tinkamai apgintos pirmosios instancijos teisme, turi galimybę šia teise pasinaudoti. Deja, ne visi civilinio proceso teisės subjektai gali suvokti ir suvokia, kad jų teisės nebuvo tinkamai apgintos. Šiam subjektiškumo trūkumui užpildyti prokurorui ir yra suteikta teisė ginant viešąjį interesą ją įgyvendinti, nesvarbu šis poreikis atsirado prieš inicijuojant civilinę bylą, ar jau priėmus teismo sprendimą.

Galiojant 1964 m. LTSR CPK, jo 53 straipsnis numatė prokuroro teisę įstoti į procesą bet kurioje bylos nagrinėjimo stadijoje tuo atveju, jei to reikalauja viešasis interesas.[107] Ši nuostata galiojo iki 1994 m. kol Konstitucinis Teismas 1994 m. vasario 14 d. nutarimu pripažino šią nuostatą, kuria prokurorui suteikiama tokia teisė, antikonstitucine.[108] Prof. V.Mikelėnas kategoriškai nepritaria šio Konstitucinio Teismo nutarime pateiktiems argumentams.[109] A.Driukas pateikia argumentų, pritariančių V.Mikelėno nuomonei, tačiau nėra linkęs taip kategoriškai kvestionuoti ir konstitucinės jurisprudencijos.[110]

Rengiant dabar galiojantį LR CPK 2001 m. gruodžio 19 d. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas pateikė išvadą, kurioje nepritarė Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros siūlymui „suteikti teisę apskųsti teismų sprendimus, nutartis apeliacine ir kasacine tvarka prokurorui, valstybės ar savivaldybių institucijoms, kai jie nebuvo dalyvaujantys byloje asmenys, o priimtais sprendimais pažeistos invalidų, nepilnamečių, neveiksnių, socialiai remtinų asmenų teisės, kiti viešieji interesai“.[111] Generalinė prokuratūra tokį prašymą grindė tuo, jog „yra gaunama nemažas skaičius asmenų pareiškimų, kuriais prašoma ginat jų interesus paduoti apeliacinius ar kasacinius skundus, nes jie patys, dėl įvairių aplinkybių, negali jų pateikti“.[112] Atsakant į šį pasiūlymą buvo apsiribota lakonišku atsakymu, jog tai pažeistų bendruosius principus, tačiau nei kokius, nei kaip nedetalizuojama.

Tokiai įstatymo leidėjo pozicijai nepritartina dėl aukščiau nurodytų doktrina paremtų argumentų, o taip pat dėl būtinybės atsižvelgti ne tik į privačius, bet ir į viešus apeliacijos teisės

[106] Mikelėnas V., Vileita A., Taminskas A. Civilinio kodekso pirmosios knygos „Bendrosios nuostatos“ komentaras. Vilnius: Justitia, 2001. P.76
[107] Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 1964, Nr.19-139
[108] Lietuvos Respublikos Konsitucinio Teismo 1994 m. vasario 14 d. nutarimas // Valstybės žinios. 1995, 13-221; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. vasario 22 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2001, Nr.18-561
[109] Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 1997. P.209-212
[110] Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P.681
[111] Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2001 m. gruodžio 19 d. išvada dėl civilinio proceso kodekso projekto. 2001, Nr.IXP-926
[112] Ten pat

tikslus. Nepaisant to, jog apeliacijos teisė pasižymi privačiu pobūdžiu, egzistuoja ir vieši apeliacijos tikslai, kurie negali būti ignoruojami, o susikirtus privatiems bei viešiems tikslams pirmenybė yra taikoma viešiesiems, kadangi į juos patenka ne vieno ar kelių asmenų interesai, o didžiosios dalies ar net visos visuomenės.

Konstitucinis Teismas nurodė, jog nuostata, prokurorui suteikianti teisę pareikšti apeliacinį skundą nesant byloje dalyvaujančiu asmeniu pirmosios instancijos teisme, kelia pagrindą pažeisti valdžių padalinimo bei dispozityvumo principą. Šis argumentas, mūsų manymu, per kategoriškas, kadangi nėra duomenų, kiek kartų prokuroras pasinaudojo teise pateikti apeliacinį skundą, kada civilinio proceso įstatymas jam šią teisę buvo suteikęs, tačiau tikėtina, jog tokių atvejų nebuvo daug dėl keleto priežasčių.

Pagrindinė prokuratūros organizuojama viešojo intereso gynimo forma yra baudžiamasis persekiojimas. Nors tiek LR CPK, tiek Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas numato teisę ginant viešąjį interesą pareikšti ieškinį civilinio proceso tvarka, šia teise prokuratūros naudojasi vis dar vangiai. Tokį ieškinių viešajam interesui ginti kiekį teismuose įtakoja kelios aplinkybės. Galbūt iš tiesų visuomenėje nėra tokios didelės būtinybės ir tokios gausos bylų, kuriose būtų būtina ginti viešąjį interesą prokurorui civilinio proceso tvarka. Kita to priežastis galėtų būti ne taip teigiamai vertintina. Tai prokuratūros nenoras inicijuoti civilines bylas viešajam interesui ginti dėl didelio darbo krūvio ar kitų teisiškai nepateisinamų priežasčių.

Jei prokuroras civilinį procesą inicijuoja itin retai ir tik būdamas įsitikinęs, jog iš tiesų viešasis interesas yra pažeistas, kokia tikimybė, jog jis esant priimtam pirmosios instancijos teismo sprendimui, kuris tenkina abi šalis ir nepažeidžia nei jų, nei visuomenės interesų, tyčia kišis į privatų procesą? Žinant dabartinius prokuratūros darbo krūvius bei ikiteisminių tyrimų skaičių vargu ar prokuratūros darbo prioritetu taptų siekis beprasmiškai eikvoti savo ekonomines bei laiko sąnaudas turintis absurdišką tikslą bylinėtis dėl paties bylinėjimosi.

Kita priežastis, kodėl manome, jog prokuroras visgi turėtų turėti teisę pateikti apeliacinį skundą nedalyvavus pirmosios instancijos teisme – prokuratūros vykdoma viešojo intereso apsauga. Prokuroras turėdamas duomenų apie pažeistą viešąjį interesą, kuris gali būti ginamas civilinio proceso tvarka, nedelsdamas privalo pateikti ieškinį teismui. Prokuroras, inicijuodamas civilinę bylą, privalo išsamiai išsiaiškinti visas aplinkybes, dėti maksimalias pastangas ir laiko sąnaudas tam, kad galėtų padaryti pagrįstą išvadą, apie tikėtinai pažeistą viešąjį interesą, ir tik tada inicijuoti civilinę bylą. Tokie reikalavimai yra keliami ir Rusijos Federacijoje prokurorui kreipiantis į teismą su ieškiniu ar kitokiu skundu ginant viešąjį interesą. *Inter alia* yra

reikalaujama ir prokurorui teikiant teismui ieškinį būti įsitikinusiam viešojo intereso pažeidimu.[113]

Procesas viešajam interesui ginti nėra pradedamas skubotai, neapgalvotai ir esant tik hipotetiniams spėjimams, taigi tais atvejais, kada prokuratūra turi bent menkiausių duomenų apie galimai pažeidžiamą viešąjį interesą, ji deda visas įmanomas pastangas išsiaiškinti reikšmingas aplinkybes ir pradėti tokio intereso gynimą. Tuo atveju, jei iš tiesų egzistuoja galimybė pažeisti viešąjį interesą, tai išsiaiškinusi prokuratūra nedelsdama kreipsis į pirmosios instancijos teismą su ieškiniu, o ne lauks, kada ši byla bus baigta pirmosios instancijos teismo sprendimu ir sąmoningai sieks pasinaudoti tik apeliacijos teise.

Grindžiant nuomonę, jog prokurorui visgi turi būti suteikiama teisė įstoti į jau prasidėjusį procesą apeliacinėje instancijoje, pažymėtina, jog negalima atmesti tikimybės, jog galėtų būti priimtas toks pirmosios instancijos teismo sprendimas privačiame ginče, kuris akivaizdžiai ir šiurkščiai pažeistų didžiosios visuomenės dalies interesus. Tokiu atveju nesant jokio subjekto, kuris galėtų imtis veiksmų šiam neteisėtumui panaikinti, būtų kur kas labiau pažeidžiamos tiek Konstitucijos nuostatos, tiek žmogaus teisės, nei uždraudžiant prokurorui įstoti į prasidėjusį procesą siekiant ginti viešąjį interesą bylose, kurių jis neinicijavo.

Nesuteikiant prokurorui galimybės įstoti į ne jo inicijuotą procesą apeliacinėje ar kasacinėje instancijoje viešasis interesas yra pažeidžiamas dvigubai. Viešasis interesas tokiais atvejais yra pažeidžiamas jau vien dėl to, kad nėra pasiektas teisingumas ir pirmosios instancijos teismo padaryta klaida nėra ištaisoma. O nesant subjekto, kuris turėtų įgaliojimus kreiptis į apeliacinės instancijos teismą siekiant šias klaidas, turinčias įtakos visai visuomenei ar didžiajai jos daliai, ištaisyti, daroma dar didesnė žala pademonstruojant ne tik tai, kad padarytos teismų klaidos gali likti netaisomos, bet ir uždraudžiant civilinio proceso subjektui, tokiam kai prokuroras, kurio funkcija yra ginti viešąjį interesą, siekti kovoti su tokiu neteisingumu.

Vertinant 1964 m. LTSR CPK 53 straipsnio turinį nevertėtų pamiršti, jog ši norma buvo itin glaudžiai susijusi su Rusijoje taikoma teise. Ir nors po 1994 m. ši norma pripažinta antikonstitucine, Rusijoje ji su tam tikrais niuansais galioja ir šiandien. Nereikėtų klaidingai suprasti, jog Rusijos civilinis procesas leidžia prokurorui įstoti į procesą bet kurioje stadijoje pačiam neinicijavus proceso. Rusijos civilinio proceso įstatymo 320 str. apeliacijos teisę suteikia jei jis dalyvavo pirmosios instancijos teisme. [114] Tačiau Rusijoje prokurorui yra suteikta teisė viešojo intereso užtikrinimui, duoti išvadą bet kurioje proceso stadijoje. [115] Nors Rusijos Federacijos civilinio proceso kodekse nėra konkretaus straipsnio, numatančio tokią prokuroro

[113] Викут М.А., Зайцев И.М. Гражданский процесс России. Москва: Юрист, 1999. Р.100
[114] http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=127758;dst=4294967295;rnd=0.5567898361572021;from=112867-2702, prisijungimo laikas 2012-10-01
[115] Викут М.А., Зайцев И.М. Гражданский процес Рассии. Москва: Юрист, 1999. Р.101

veiklos formą apeliaciniame procese, tokia išvada darytina iš sisteminės civilinio proceso įstatymo normų analizės. Analogiškai ši prokuroro teisė yra detalizuota ir Rusijos Federacijos Generalinio prokuroro 2003 m. sausio 27 aiškinamajame rašte Nr.8-15-2003, kuriame nurodoma, kad net ir „esant situacijai, kai prokuroras nedalyvavo pirmos instancijos teisme nagrinėjant ginčą, susijusį su pagrindais numatytais CPK, kurie priskiriami jo kompetencijai, prokuroras turi teisę įsitraukti į procesą ir teikti išvada“.[116]

Rusijos Federacijoje nebuvo vienareikšmiško vertinimo dėl tokios prokuroro veikimo apeliacinėje instancijoje formos, todėl Rusijos Federacijos Aukščiausiasis Teismas ėmėsi šios nuostatos aiškinimo ir 2003 m. sausio 20 d. Plenarinės sesijos sprendimo 19 p. išaiškino, kad apeliuoti prokuroras turi teisę, kai jis yra ginčo šalis bylose, kurios pagal CPK priskiriamos jo kompetencijai ir pažymėtina, kad tokią teisę jis turi nepaisant to, ar pasirodė pirmos instancijos teisme ar ne.[117] Dar aiškiau pasisakoma 2012 m. birželio 19 d. nutartyje, kurioje nurodoma, kad apeliacinio skundo teisę turi prokuroras, nepaisant to, ar jis dalyvavo teismo posėdžiuose ir nagrinėjime, ar ne, tačiau buvo subjektas paties procesinio veiksmo, ir buvo pateikęs tam tikrus procesinius dokumentus.[118] Pažymima, kad tokią teisę turi ir prokuroras, kuris nedalyvavo procese apskritai, tačiau pagal CPK turėtų dalyvauti tokio pobūdžio bylose (turi kompetenciją).[119]

Įstodamas į pradėtą procesą apeliacinėje instancijoje prokuroras jokiu būdu negali disponuoti materialiniu ieškinio ar skundo reikalavimu, priešingai nei pats pradėjęs procesą.[120] Apibendrinus išdėstytą aukščiau, Rusijos Federacijoje prokuroras neinicijavęs proceso pirmosios instancijos teisme, apeliacinėje instancijoje gali veikti:

1. Prokurorui atlieka patariamąjį vaidmenį, o ne disponuoja ieškinio ar skundo dalyku;
2. Prokuroro vaidmeniui pasireiškiant tik išvados davimu, pagalba renkant įrodymus, pateikiant teisės aktų analizę.

Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, jog tokia įstatymo leidėjo pozicija išlaiko pusiausvyrą tarp privačių ir viešų apeliacijos tikslų, tačiau, mūsų manymu, tokia prokuroro apeliaciniame procese veikimo forma nėra vertintina teigiamai. Įtrauktas prokuroras į jau prasidėjusį teismo procesą šia forma atlieka daugiau ne viešojo intereso gynimo funkciją, o šalies advokato ir teismo patarėjo.

---

[116] http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=41188;fld=134;dst=4294967295;rnd=0.35762405072945963, prisijungimo laikas: 2012-10-01

[117] Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Teismo plenarinės sesijos 2003 m. sausio 20 d. sprendimas Nr.2

[118] Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 19 d. nutartis Nr.13

[119] Ten pat

[120] Викут М.А., Зайцев И.М. Гражданский процесс России. Москва: Юрист, 1999. Р.101

Prokuroro pagalba renkant įrodymus yra ne kas kita kaip pagalba šaliai atlikti savo procesines pareigas, siekiant reikalavimo patenkinimo. Įpareigojimas prokurorui padėti surinkti įrodymus vertintinas kaip prokuratūros funkcijų apkrovimas pareigomis, kurios ne visiškai susiję su viešojo intereso gynimu bei apsauga. Šiuo atveju šalių įrodinėjimo našta nepagrįstai yra perkeliama prokurorui. Kyla pavojus, jog šalys prokurorą į bylą reikalaus traukti ne todėl, jog iš tiesų egzistuoja grėsmė pažeisti viešąjį interesą, tačiau ir todėl, kad palengvintų jų pareigų atlikimą įrodinėjimo procese.

Kitas neigiamai vertinamas šios formos aspektas yra tai, kad daugeliu atvejų teismas taip pat yra suinteresuotas prokuroro įstojimu į procesą. Prokuroras, įstodamas į procesą, pateikia teisės aktų, reikšmingų bylos nagrinėjimui, analizę, pateikia teismui išvadą apie jo manymu teisinį situacijos vertinimą bei kt. Tokiu atveju prokuroras byloje įtraukiamas ne tik kaip šalies pagalbininkas, o ir kaip teismo patarėjas kas yra nesuderinama su prokuratūros funkcijų atlikimu. Šiuo atveju yra rizikuojama sugretinti teisminės ir vykdomosios valdžios funkcijas, kas būtų vertinama kaip kur kas šiurkštesnis Lietuvos Respublikos Konstitucijos pažeidimas nei įstatymo leidėjui numatant konkrečius atvejus, kada prokuroras galėtų pareikšti apeliacinį ar kasacinį skundą neinicijavęs bylos pirmosios instancijos teisme.

Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos prokuratūros atliekamas funkcijas bei praktiką visgi derėtų apsvarstyti galimybę įstatyme nustatyti teisę prokurorui įstoti į jau prasidėjusį procesą, tačiau tai reiktėų itin detaliai reglamentuoti, jog neatsitiktų taip, kaip Rusijos praktikoje, kur prokurorui įstojusiam į pradėtą civilinį procesą pavedama vykdyti ne viešojo intereso gynimo funkcijas, o padėti atlikti pareigas tiek proceso šalims, tiek ir pačiam teismui.

Šią teisę derėtų suteikti išimtinai tik prokurorams, o ne valstybės ir savivaldybės institucijoms todėl, kad prokuratūros ginamas viešasis interesas yra labai platus ir apima visas sritis, kuriose atskirai savo kompetencijos ribose veikia kiekviena tokia valstybės ar savivaldybės institucija. Tokiu būdu būtų užtikrinama, kad be pakankamai rimto pagrindo niekas nesikiš į jau pradėtą procesą ir, kad tai būtų padaryta tik išimtiniais atvejais, kurie patenka ne į konkrečios institucijos, o bendro viešojo intereso apsaugos ribas.

2.2 Apeliacijos teisės įgyvendinimo objektas

LR CPK 301 str. yra nurodytas apeliacijos teisės objektas. Tai – neįsiteisėjęs pirmosios instancijos teismo sprendimas. Įvardijęs objektą įstatymų leidėjas taip pat nurodo išimtis, kada ir koks neįsiteisėjęs pirmosios instancijos teismo sprendimas negali būti laikomas apeliacijos objektu. Vadovaujantis LR CPK 303 str. apeliacijos objektu įstatymų leidėjas pirmiausiai nelaiko sprendimo už akių tuo atveju, jei jį skundžia asmuo, kurio atžvilgiu jis yra priimtas. Ankstesnėje šio straipsnio redakcijoje aktualioje iki 2011 m. spalio 1 d. greta draudimo apeliacine tvarka

skųsti sprendimą už akių buvo nurodytas ir dar vienas apribojimas išreikštas reikalavimo suma. efektyviau užtikrinti apeliacijos teisės įgyvendinimą.

2011-10-01 įsigaliojus Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymui, buvo panaikintas daugelį metų galiojęs apeliacijos teisės objekto ribojimas. Tai draudimas apeliacine tvarka skųsti pirmosios instancijos teismo sprendimą, kai reikalavimo suma neviršija 250 litų. Reikalavimo sumos ribojimas iki šiol tebegalioja tokiose valstybėse kaip Belgija, Prancūzija, Graikija, Italija, Danija, Vokietija ir kt.[121] Be ribojimo reikalavimo suma egzistuoja ir kitokių ribojimų. Danijoje bei kitose skandinavijos valstybėse apeliacija yra galima tik gavus teismo leidimą ir jei reikalavimas, keltas pirmosios instancijos teisme viršija 1.300 eurų sumą.[122]

Šiuo metu galiojančioje LR CPK redakcijoje tokio ribojimo nėra, tačiau ilgus metus jis buvo aktualus ir Lietuvos teisiniame reguliavime, todėl iškyla klausimas, kuo vadovaujantis įstatymų leidėjas nusprendė jo atsisakyti, ir ar tai gali būti vertinama teigiamai. Teigiamai vertinti tokį ribojimą galima būtų tuo aspektu, jog yra mažinamas apeliacinės instancijos teismų darbo krūvis, kadangi yra „atrenkamos“ ir apeliacine tvarka nagrinėjamos tik tam tikros bylos. Neigiamų aspektų įžvelgiama vertinant tai, jog pagal LR CPK apeliacija yra privaloma proceso stadija siekiant pasinaudoti kasacijos teise, kur yra nagrinėjami teisės klausimai, neretai ir itin reikšmingi, nepaisant to, jog pradinis reikalavimas kilo dėl itin nedidelės sumos, kuri nepereina ribojimo barjero. Tokiu atveju asmuo ne tik netenka galimybės kreiptis į kasacinės instancijos teismą, bet galimybės pasiekti tikrąjį teisingumą.

Toks piniginis ribojimas buvo nustatytas siekiant ne tik diferencijuoti ir tam tikra prasme atrinkti ginčus, kurie savo esme yra svarbesnis, tačiau ir siekiant optimizuoti apeliacinės instancijos teismų krūvį siekiant eliminuoti nereikšmingus ginčus. Lietuvos teisės mokslininkai tokią įstatymo leidėjo poziciją grindžia dar keliomis priežastimis: tai „siekis subalansuoti patiriamų bylinėjimo išlaidų ir reikalavimo sumos dydį, paspartinti bendrą visų bylų išnagrinėjimo terminą“.[123] Tokio pobūdžio apeliacijos teisės ribojimai yra teisinami viešojo ir privataus intereso derinimu, pažymint, jog privatus interesas apskųsti konkrečiai šaliai nepalankų pirmosios instancijos teismo sprendimą turi būti suderintas su visai visuomenei svarbiu teismo darbo operatyvumu. Dėl šios priežasties buvo manyta, jog nustatant konkrečios sumos ribą, kurios nepasiekus apeliaciją nėra galima, padės užtikrinti šį tikslų balansą. Išsikelti tikslai šiuo ribojimu Lietuvoje pasiekti nebuvo, kas ir įtakojo tai, jog šiuo metu LR CPK tokio ribojimo nebeliko.

[121] Jolowich J.A. On civil procedure. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. P.334
[122] Werlauf E. Civil procedure in Denmark. Kluver law international , 2010. P.92-94
[123] Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. IV tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009. P.48-49

Operatyvus teismo procesas yra viešasis interesas, kuris pasireiškia Konvencijos 6 straipsnio užtikrinimu. Operatyvumas tiesiogiai priklauso nuo bylų skaičiaus, tenkančio konkrečiam teismui ir teisėjui. Kiek pirmosios instancijos teisme buvo išnagrinėta bylų, kurių reikalavimas nesiekė 250 litų, nėra aišku, tačiau, manytume, jog tokių bylų nėra daug. LR CPK detaliai nustatyta sumarinio proceso tvarka, kuria dažniausiai naudojamasi siekiant prisiteisti nedideles sumas, todėl atsižvelgiant į bylinėjimosi sąnaudas tikėtina, jog daugiausiai nedideles sumas siekiantys prisiteisti asmenys pasinaudojo būtent dokumentinio proceso tvarka arba pareiškimu dėl teismo įsakymo. Neatmetama galimybė, jog asmenys atsižvelgę į ketinamą prisiteisti sumą ir galimų bylinėjimosi išlaidų santykį, tiesiog atsisako ginti savo teises teisme „dovanodami“ bei „nurašydami“ tokio dydžio sumas, todėl, mūsų manymu, įstatymo leidėjas reaguodamas į tokią situaciją galėjo pasirinkti kelis šio ribojimo tobulinimo variantus: didinti ribojimo sumą arba visai jo atsisakyti.

Buvo pasirinktas pastarasis variantas, nors tarptautiniai teisės aktai visgi leidžia ir teigiamai vertina piniginio pobūdžio ribojimus, grįsdami būtent tinkamu bei operatyviu teismų darbu.[124] Valstybėse, kuriose netaikomas apeliacijos ribojimas reikalavimo suma, teismo darbo operatyvumas yra užtikrinamas kitokiais būdais. Štai Anglijoje pirmosios instancijos teismai tam tikrais atvejais atlieka ir apeliacinės instancijos teismo funkcijas. Čia pirmosios instancijos teismai yra suskirstyti į dvi dalis. Be bylų nagrinėjimo pirmąją instancija, bylose, kuriose reikalavimo suma yra maža, šie teismai atlieka ir apeliacinio teismo funkcijas, t.y. pirmosios instancijos teismas nedidelių reikalavimų atvejais veikia kaip apeliacinė instancija, tokiu būdu užtikrinant, jog apeliacinės instancijos teismus pasieks tik svarbios ir reikalavimo prasme „stambios“ bylos. [125] Šiuo atveju yra pasiekiama, jog nedidelės vertės bylos neapkrautų apeliacinės instancijos teismų darbo, tačiau kyla teismų funkcinio nepriklausomumo problema, kada bylą tiek pirma, tiek ir apeliacine instancija nagrinėja vienas ir tas pats teismas, kas gali kelti rimtų abejonių teismo nepriklausomumu bei nešališkumu.

Lietuvoje apeliacijos ribojimo reikalavimo suma buvo atsisakyta pasirenkant prioritetu ne viešąjį interesą bylą išnagrinėti per kiek įmanoma trumpesnį laiką, o teisingumą, kaip absoliučią vertybę, kas taip pat neabejotinai yra vertinama kaip visos visuomenės interesas, jog visi teismo sprendimai būtų teisingi, o padarius klaidą bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme būtų suteikta galimybė ją ištaisyti. Būtent laikantis šios pozicijos LR CPK ir buvo atsisakyta apeliacijos ribojimo reikalavimo suma, siekiant užtikrinti teisingumą ir visuomenės pasitikėjimą teismais, suteikiant galimybė visais atvejais pasinaudoti apeliacijos teise neribojant jos jokia

[124] Exlanatory memorandum to Resommendation Rec(1995)5 on introduction and improvement of the functioning of appeal systems and procedures in civil and commercial cases
[125] Jolowich J.A. On civil procedure. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. P.343

suma, preziumuojant, jog ne reikalavimo suma, o teisingo teismo sprendimo priėmimas ar padarytos klaidos ištaisymas nulemia bylos svarbą.

Įstatymų leidėjas numatė ir daugiau atvejų, kada pirmosios instancijos teismo neįsiteisėjęs sprendimas negali būti apeliacijos teisės objektu. Tai yra preliminarus sprendimas (LR CPK 428 str. 8 d.) bei teismo įsakymas (LR CPK 436 str. 7 d.). Tokias nuostatas nesunku paaiškinti vadovaujantis civiliniame procese galiojančiais dispozityvumo bei operatyvumo principais. Tiek bylos dėl teismo įsakymo išdavimo, tiek dokumentinio proceso tvarka nagrinėjamos bylos pasižymi savo specifiškumu, jog teismo sprendimas priimamas preziumuojant procesą inicijavusios šalies reikalavimų pagrįstumą bei pakankamumą sprendimui priimti. Priėmus tiek teismo įsakymą, tiek preliminarų teismo sprendimą atsakovas turi teisę per 20 dienų nuo sprendimo priėmimo paprieštarauti priimtam sprendimui ir tokiu atveju yra pereinama prie bylos nagrinėjimo iš esmės taip suteikiant teisę atsakovui, nesutinkančiam su ieškovo reikalavimais, apsiginti.

Nepasinaudojus teise pareikšti prieštaravimų yra laikoma, jog atsakovas (skolininkas) sutinka su jam pareikštais reikalavimais, dėl šios priežasties nėra reikalo tokiam asmeniui papildomai suteikti teisės dar kartą apeliacine tvarka skųsti priimtą teismo sprendimą, kuris jį tenkino, kadangi, suinteresuotumas apeliacijos teisės įgyvendinimo prasme yra suprantamas kaip nesutikimas su pirmosios instancijos teismo priimtu sprendimu. Šiuo atveju atsakovui (skolininkui) sutinkant su priimtu sprendimu nėra reikalo ilginti procesą suteikiant teisę į apeliaciją antrą kartą, kai pirmąjį kartą prieštaravimo teise šis asmuo sąmoningai atsisakė pasinaudoti. Atsižvelgiant ir į dispozityvų apeliacijos teisės pobūdį, asmuo turi teisę pats nuspręsti, nori skųsti priimtą teismo sprendimą ar ne. Jei jis nepasinaudojo prieštaravimo teise nėra tikslinga jam per prievartą piršti teisę pakartotinai tai padaryti.

Bylose dėl teismo įsakymo išdavimo bei bylose, nagrinėjamose dokumentinio proceso tvarka, yra siekiama kuo didesnio operatyvumo, todėl atsakovui (skolininkui) laiku nepateikus prieštaravimų tai vertinama kaip jo pasirinkta pozicija procese, kuri pasireiškia pasyvumu bei abejingumu jo atžvilgiu priimamiems teismo sprendimams, todėl suteikti apeliacijos teisę tokio pobūdžio teismo sprendimams būtų nesąžininga procesą inicijavusios šalies atžvilgiu.

Be šių argumentų yra ir kitų teisės mokslininkų pozicijų, kuriomis jie grindžia teisingą įstatymų leidėjo sprendimą apeliacijos teisės objektu nelaikyti teismo įsakymo bei preliminaraus teismo sprendimo. Štai G.Ambrasaitė-Balynienė nurodo, jog „preliminarus teismo sprendimas ir teismo įsakymas negali būti laikomi apeliacijos teisės objektu todėl, kad jų įsiteisėjimas priklauso nuo atsakovo (skolininko) valios, todėl teismo sprendimas, kurį šie asmenys gauna,

tėra tik galutinio sprendimo projektas, kurį jie dar gali pakeisti, todėl jo skųsti apeliacine tvarka nėra reikalo“.[126]

Atsižvelgiant į nurodytus aukščiau argumentus darytina išvada, jog LR CPK nurodytos išimtys, kada pirmosios instancijos teismo sprendimai negali būti skundžiami nei apeliacine, nei kasacine tvarka, o tuo pačiu negali būti laikomi ir apeliacijos teisės objektais, yra pagrįstos tiek bendraisiais civilinio proceso teisės principais, tiek ir racionalios taikant praktikoje, o tuo pačiu padedančios išlaikyti pusiausvyrą tarp bylos šalies valios, bei jos teisės į teisingą ir teisėtą teismo sprendimą.

Kiek kitokia situacija, mūsų manymu, yra su draudimu pasyviajai šaliai apeliacine tvarka skųsti sprendimą už akių. Nors šis draudimas galioja daugelyje užsienio valstybių, manytume, jog toks kategoriškas sprendimas nėra racionalus. Sprendimas už akių yra institutas, padedantis įgyvendinti proceso operatyvumo bei koncentruotumo principus, o tuo pačiu ir neleisti kuriai nors vienai iš proceso šalių vilkinti proceso.

Teisės doktrinoje nurodoma, jog egzistuoja dvi sprendimo už akių sampratos: tikrasis ir netikrasis sprendimas už akių. Tikrasis sprendimas už akių pasireiškia tuo, jog priimdamas sprendimą teismas vertina tik aktyviosios proceso šalies pateiktus įrodymus, atmesdamas bei nepasisakydamas dėl pasyviosios pateiktų įrodymų.[127] Netikrojo sprendimo už akių atveju teismas vertina visus tiek aktyviosios, tiek pasyviosios šalies pateiktus įrodymus, tačiau tai daro formaliai.[128]

Atsakymas į klausimą, kokių tikslų vedinas įstatymų leidėjas numatė tokį draudimą, nesunkiai aptinkamas prisimenant pagrindinį apeliacijos tikslą – ištaisyti pirmosios instancijos teismo sprendimų klaidas. Tuo tarpu sprendimo už akių instituto pagrindinis tikslas yra užtikrinti operatyvumą bei užkirsti kelią proceso vilkinimui. Įtvirtinus sprendimo už akių institutą buvo pagalvota ir apie tai, jog ne visada toks sprendimas yra pagrįstas. Šiam tikslui LR CPK įtvirtinta sprendimo už akių peržiūrėjimo procedūra, suteikianti galimybę asmeniui, kurio atžvilgiu toks sprendimas yra priimtas, prašyti teismą panaikinti sprendimą už akių jei egzistuoja įstatymo numatytos sąlygos.

Tuo atveju, jei asmuo, kurio atžvilgiu buvo priimtas sprendimas už akių, teismui įrodo, jog procese pasyvus buvo dėl svarbių ir pateisinamų priežasčių, ir jei jis būtų galėjęs tinkamai dalyvauti procese teismo sprendimas, tikėtina, būtų buvęs kitoks, teismas sprendimą už akių panaikina ir bylą nagrinėja iš esmės. Šiuo atveju sprendimas yra naikinamas todėl, kad byloje šiam asmeniui pateikus duomenų, tikėtina, jog teismo sprendimas gali būti kitoks, o ne todėl, kad

[126] Ambrasaitė G. Apeliacija civiliniame procese: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P.110
[127] Simaitis R. Sprendimas už akių. Vilnius: Justitia, 2004 Nr.3(51). P.32
[128] Ten pat

priimtasis sprendimas už akių yra neteisingas ir neteisėtas, kadangi teismas tokį sprendimą priėmė vadovaudamasis tais įrodymais, kurie byloje buvo pateikti. Jei panaikinus sprendimą už akių bylą išnagrinėjus iš esmės bus priimtas kitoks teismo sprendimas, tai tik todėl, jog tuo metu, kai buvo priimtas sprendimas už akių, esantys byloje duomenys buvo pakankami teismui padaryti atitinkamas išvadas, jog sprendimas už akių yra pagrįstas. Kitaip tariant, sprendimo už akių panaikinimo pagrindas nėra jo neteisėtumas.

Kyla klausimas, kaip elgtis tuomet, kada yra priimtas teismo sprendimas už akių, kai to padaryti nebuvo galima, tačiau pateikti pareiškimą dėl jo panaikinimo nėra pagrindų? T.y. sprendimas už akių buvo priimtas nesant būtinų sąlygų jam priimti, maža to jis buvo priimtas tais atvejais, kada įstatymas jį priimti išvis draudžia. Mūsų manymu, tokiu atveju būtų racionalu atsisakyti įstatymo nuostatos, kuri labai kategoriškai draudžia sprendimą už akių skųsti apeliacine tvarka tam asmeniui, kurio atžvilgiu jis yra priimtas.

Rusijos Rederacijos civilinio proceso kodekse analogiškai, kaip ir LR CPK, yra numatyta, jog apeliacine tvarka nėra skundžiamas teismo įsakymas, tuo tarpu sprendimas už akių apeliacine tvarka apskųstas būti gali.[129] Sprendimas už akių rusų autorių yra priskiriamas prie apeliacijos objektų greta neįsiteisėjusių pirmosios instancijos teismo sprendimų.[130] Nagrinėjant Rusijos Federacijos civilinio proceso kodekso normas aptinkame numatytą galimybę šaliai, kurios atžvilgiu buvo priimtas sprendimas už akių, jį arba skųsti apeliacine tvarka, arba prašyti teismo sprendimą už akių peržiūrėti. Rusijos Federacijos civilinio proceso kodekso 237 str. numatyta, jog asmuo, kurio atžvilgiu buvo priimtas sprendimas už akių per septynias dienas gali prašyti tokį sprendimą peržiūrėti, o abi proceso šalys gali pasinaudoti galimybe tokį sprendimą skųsti apeliacine tvarka per vieną mėnesį, kurio skaičiavimo terminas priklauso nuo to, buvo paduotas prašymas tokį sprendimą peržiūrėti, ar ne.[131]

Europoje egzistuoja valstybių, kurios sprendimo už akių institutą bei jo taikymą yra dar labiau patobulinusios. Viena tokių valstybių – Danija. Šios valstybės civilinis procesas numato, jog šalis, kurios atžvilgiu buvo priimtas sprendimas už akių gali paduoti prašymą dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo. Be šios procesinės galimybės Danijos įstatymai nustato ir galimybę proceso šaliai, kurios atžvilgiu buvo priimtas sprendimas už akių, šį sprendimą skųsti ir apeliacine tvarka vienu vieninteliu atveju – jei bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teise buvo padaryti esminiai proceso teisės normų pažeidimai, turėję įtakos sprendimo už akių priėmimui.[132]

Danijos civilinis procesas taip pat numato, jog proceso šalis, kurios atžvilgiu buvo priimtas sprendimas už akių, gali paduoti prašymą dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo. Be šios

[129] Шакарян М.С. Гражданская процессуальная права. Москва: Исдательство проспект, 2007. P.392
[130] Треушникова М.К. Гражданский процесс. Москва: Городец, 2000. P.511
[131] http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=127758;fld=134;dst=4294967295;rnd=0.5818818197585642;from=112867-1831, prisijungimo laikas: 2012-10-01
[132] Werlauf E. Civil procedure in Denmark. Kluver law international, 2010. P.90-91

procesinės galimybės Danijos įstatymai nustato ir galimybę šaliai, kurios atžvilgiu buvo priimtas sprendimas už akių, šį sprendimą skųsti ir apeliacine tvarka vienu vienintelių atveju – jei bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme buvo padaryti esminiai proceso teisės normų pažeidimai, turėję įtakos sprendimo už akių priėmimui.[133]

Danijos teisės profesorius Erik Werlauf, pagrįsdamas tokios galimybės Danijos civilinio proceso kodekse įtvirtinimą, nurodo, jog šalis, kurios atžvilgiu buvo priimtas sprendimas už akių, manydama, jog jis buvo priimtas nepagrįstai bei turėdamas tai patvirtinančius įrodymus turi teisę kreiptis į teismą su prašymų tokį sprendimą peržiūrėti, bet ne skųsti apeliacine tvarka, kadangi tai būtų tolygu proceso pirmosios instancijos teisme pakartojimui, kai procesas buvo tinkamas tik šalis dėl tam tikrų priežasčių negalėjo jame dalyvauti, tuo tarpu sprendimo už akių apskundimas apeliacine tvarka leidžiamas esminių proceso normų pažeidimo atveju dėl analogiškos priežasties – preziumuojant, jog tinkamo proceso pirmosios instancijos teisme nebuvo, todėl šaliai privalu suteikti galimybę tinkamai dalyvauti procese, bent jau apeliacinėje instancijoje.[134] *Inter alia*, toliau grįsdamas šią savo mintį autorius nurodo, jog skundžiant sprendimą už akių apeliacine tvarka, nesant esminių proceso normų pažeidimo, būtų pažeistas instancinis teismo sprendimų apskundimo principas.[135] Atsižvengiant į užsienio šalių praktiką tam tikras nuostatas dėl sprendimo už akių skundimo apeliacine tvarka būtų galima įtvirtinti ir į Lietuvos civilinio proceso kodeksą.

Pritaikius Rusijos modelį Lietuvoje kiltų tam tikrų problemų. Vertinant apeliacijos teisės tikslą bei sprendimo už akių apskundimo apeliacine tvarka galimybę susiduriama su akivaizdžiu prieštaravimu. Apeliacijos teisės prigimtis bei esminis uždavinys yra panaikinti neteisėtą bei nepagrįstą teismo sprendimą. T.y. ištaisyti klaidas, kurias padarė pirmosios instancijos teismas nagrinėdamas bylą bei priimdamas teismo sprendimą. Tuo tarpu sprendimas už akių savo esme toli gražu ne visais atvejais yra neteisingas bei priimtas pirmosios instancijos teismo klaidos pasėkoje. Kaip jau buvo nurodyta aukščiau, sprendimas už akių pats savaime nėra laikomas nei neteisėtu, nei nepagrįstu, o tik priimtu vadovaujantis byloje buvusiais įrodymais, kuriais vadovaudamasis teismas padarė išvadas.

Vadovaujantis LR CPK 287 str. „sprendimas už akių gali būti peržiūrimas tuo atveju jei šalis, kurios atžvilgiu toks sprendimas buvo priimtas, įrodo, jog ji procese negalėjo dalyvauti dėl svarbių priežasčių, o jos dalyvavimas galėjo turėti esminės reikšmės teismo sprendimo teisingumui bei teisėtumui“. Peržiūrėjęs sprendimą už akių teismas gali atnaujinti procesą pirmosios instancijos teisme jei šalis iš tiesų pagrįstai negalėjo jame dalyvauti, tačiau ne todėl, kad priimtas sprendimas už akių buvo neteisingas ir neteisėtas. Tokiu atveju susiduriame su

[133] Ten pat
[134] Ten pat
[135] Ten pat

problema, kaip gi elgtis apeliacinės instancijos teismui, kada priimtas sprendimas už akių savo esme yra teisingas ir nėra pagrindo jo naikinti, kadangi nebuvo padaryta jokios klaidos pirmosios instancijos teisme? Būtų galima teigti, jog tokio sprendimo naikinimo pagrindas būtų esminiai proceso pažeidimai, dėl kurių sprendimas už akių iš viso negalėjo būti priimtas, tačiau esminių sprendimo negaliojimo pagrindų sąrašas yra baigtinis ir toks atvejis jame nėra paminėtas.

Kur kas tinkamesnis sprendimo už akių peržiūrėjimo bei apskundimo apeliacine tvarka galimybės atribojimas egzistuoja Danijos modelyje. Čia yra aiškiai nurodytos sąlygos bei atvejai, kada yra galima pasinaudoti sprendimo už akių peržiūrėjimo institutu, o kada sprendimą už akių galima skųsti apeliacinės instancijos teismui. Lietuvoje šis modelis be didesnių sunkumų būtų pritaikytas civilinio proceso įstatyme nurodant, jog sprendimas už akių gali būti peržiūrimas esant LR CPK 287 str. numatytiems pagrindams, o apeliacine tvarka skundžiamas tik tuo atveju, jei egzistuoja absoliutūs teismo sprendimo negaliojimo pagrindai, nurodyti LR CPK 329 str. 2 d., prieš tai šių pagrindų sąrašą papildant nauja, absoliučiai negaliojančiu teismo sprendimą darančia, aplinkybe – sprendimo už akių priėmimu, nesant tam įstatymo nustatytų pagrindų.

Toks šio sąrašo papildymas padėtų efektyviau ginti savo teises šaliai, kurios atžvilgiu buvo priimtas sprendimas už akių, kadangi tuo atveju, jei iš tiesų pirmosios instancijos teismas sprendimą už akių priėmė nesant būtinų pagrindų ar pažeidė reikalavimus, kurių nesilaikant teismo sprendimas laikomas niekiniu, tokiam asmeniui neuždedama per didelė įrodinėjimo našta, kad jo dalyvavimas bei įrodymų pateikimas būtų pagrindas priimti kitokį teismo sprendimą, nei pastarasis. Juolab, kad tokią klaidą, netinkamai taikydamas įstatymą, padarė pats teismas. Vadovaujantis LR CPK 326 str. 1 d. būtų tikslinga apeliacine tvarka apskundus sprendimą už akių nustatyti, jog teismas, išnagrinėjęs tokį skundą galėtų priimti tik du sprendimus: tokį skundą atmesti arba panaikinti ir grąžinti pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Kita vertus, prie absoliučių teismo sprendimo negaliojimo pagrindų priskyrus sprendimo už akių priėmimą tam nesant būtinų sąlygų, iškyla išimtinai teisės taikymo klausimas, kas atitinka kasacinio teismo kompetenciją, todėl atsižvelgiant į Rusijos bei Danijos patirtį ir šių valstybių teisinį reglamentavimą, susijusį su sprendimo už akių peržiūrėjimo institutu, manytume, jog tikslingiausia būtų LR CPK numatyti galimybę sprendimą už akių skųsti kasacine tvarka, esant absoliutiems teismo sprendimo negaliojimo pagrindams, jų tarpe ir tuo atveju, kada teismas neturėjo teisės priimti sprendimą už akių. Tokiu būdu būtų įneštas teisinis aiškumas, kadangi liktų galioti įprasti sprendimo už akių peržiūrėjimo pagrindai, o tuo pačiu būtų galima lengviau spręsti situacijas, kada sprendimas už akių priimtas ne dėl suinteresuoto byloje asmens pasyvumo procese, o dėl aiškios bei netoleruotinos teismo klaidos, kuri bet kokį teismo sprendimą daro niekiniu, neapkraunant tokio asmens per didele įrodinėjimo našta, kurią jam užkrovė pirmosios instancijos teismas, nesugebėjęs tinkamai pritaikyti įstatymo.

Apibendrinant galima teigti, jog LR CPK nuostatos, draudžiančios apeliacine tvarka skųsti sprendimą už akių, yra per daug kategoriškos ir galėtų būti tobulintinos numatant galimybę tam tikrais atvejais ir sprendimą už akių laikyti apeliacijos teisės objektu, arba numatyti galimybę tokį sprendimą skųsti kasacinėje instancijoje apeinant apeliacijos stadijos būtinumą, kada egzistuoja absoliutūs teismo sprendimo negaliojimo pagrindas (prieš tai jį įtvirtinus LR CPK 329 str.) – sprendimo už akių priėmimas nesant įstatymo nustatytų sąlygų.

Apeliacijos teisės objektais taip pat laikomi tarpiniai teismo procesiniais sprendimai (procesinės nutartys). Dėl ribotos darbo apimties šių sprendimų apskundimo tvarka nėra šio darbo dalykas, tačiau trumpai nurodytina, kad šie sprendimai yra skundžiami atskiraisiais skundais tais atvejais, kada tai aiškiai nurodyta LR CPK straipsniuose arba jų priėmimas užkerta kelią tolesnei proceso eigai. Šių sprendimų nagrinėjimo tvarka numatyta LR CPK 334-339 str.

2.3 Apeliacijos teisės realizavimo tvarka

Ne kartą savo nutarimuose Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra nurodęs, kad „įstatymų leidėjas įtvirtinęs teisę kreiptis į teismą negali nustatyti tokių kreipimosi sąlygų, kurios savo esme šį kreipimąsi apsunkintų taip, kad konstitucinė teisė kreiptis į teismą taptų deklaratyvia“.[136] Teisės kreiptis į teismą sąlygos, jų tarpe ir apeliacijos, ne kartą yra nagrinėta daugelio Lietuvos teisės mokslininkų ir visi jie neabejotinai sutinka, jog teisė pareikšti ieškinį, apeliacinį ar kasacinį skundą privalo būti įtvirtinta į formalių reikalavimų, keliamų tokių procesinių dokumentų turiniui bei formai, rėmus, tačiau procesiniai įstatymai šių reikalavimų negali suabsoliutinti ir nustatyti tokio reguliavimo, jog asmuo nesugebėtų tinkamai realizuoti savo teisės kreiptis į teismą būtent dėl to, jog šie reikalavimai per daug sudėtingi ir pertekliniai.[137]

Tokios pozicijos yra laikomasi ir EŽTT praktikoje, kur yra draudžiama per daug formalus procesinių reikalavimų taikymas realizuojant teisę kreiptis į teismą. EŽTT yra nurodęs, jog „normų, reglamentuojančių formalius skundo priimtinumo žingsnius ir procesinius terminus, paduodant skundą, taikymo tikslas yra užtikrinti tinkamą teisingumo vykdymą ir suderinamumą su teisinio apibrėžtumo principu, šios normos ar jų taikymo būdas neturėtų užkirsti asmeniui kelio pasinaudoti prieinama teisinės gynybos priemone“.[138]

Įstatymų leidėjas turi teisę ir netgi privalo nustatyti tam tikrus reikalavimus bei sąlygas, kuriomis teisė į apeliaciją gali būti įgyvendinama, tačiau jokiu būdu šie reikalavimai negali

[136] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. vasario 14 d. nutarimas // Valstybės žinios. 1995, 13-221
[137] Vėlyvis S., Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos. Vilnius: Jurisprudencija, 2006 2(80). P.124-125
[138] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. lapkričio 12 d. sprendimas byloje Beleš ir kt. v. Čekijos Respublika, Nr. 47273/99; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. birželio 19 d. sprendimas byloje Fetaovski v. Makedonija, Nr.10649/03

paneigti pačios šios teisės esmės. LR CPK III d. XVI sk. išsamiai nurodyta kreipimosi į teismą tvarka, kuri yra privaloma siekiant pasinaudoti apeliacijos teise. Tai:

1. Apeliacinio skundo padavimas per nustatytą terminą;
2. Apeliacinio skundo padavimas per pirmosios instancijos teismą, kurio sprendimas yra skundžiamas;
3. Apeliacinio skundo turinio bei formos atitikimas LR CPK 306 str. reikalavimams.

Apeliacinio skundo padavimo terminas vertinant istoriškai kito. 1964 m. LTSR CPK 315 str. toks terminas buvo 10 dienų, vėliau šis terminas pailgėjo iki 14, o 2003 m. įsigaliojus Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksui šis terminas buvo prailgintas iki 30 d. Ši nuostata aktuali ir šiandien. Toks termino apeliaciniam skundui pateikti kitimas paaiškinamas tuo, jog Lietuvai tapus nepriklausoma vis daugiau dėmesio buvo skiriama tinkamai asmens teisių apsaugai, kuriai užtikrinti dešimties ar keturiolikos dienų terminas, apeliaciniam skundui paduoti, buvo per trumpas ir kritikuojamas daugelio teisės mokslininkų kaip nepakankamas apeliacijos teisei įgyvendinti. Lietuvai atsiskyrus nuo Rusijos įtakos bei sukūrus savo teisinę sistemą buvo pradėta orientuotis į Vakarų valstybes, turinčias ne mažą bei teigiamai vertinamą patirtį civilinio proceso srityje, kuriose apeliacijos terminas buvo kur kas ilgesnis. Štai Prancūzijoje ir Rusijoje vieno mėnesio, Vokietijoje 30 dienų. LR CPK nustatytas apeliacinio skundo padavimo terminas yra optimalus bei pakankamas tinkamai parengti bei teismui pateikti apeliacinį skundą.

2011-10-01 įsigaliojus Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymui jame buvo įtvirtinta nauja nuostata, susijusi su apeliacinio skundo padavimo terminu. LR CPK 307 str. 2 d. numatyta situacijai bei galimi apeliacinės instancijos teismo veiksmai, kada apeliacinis skundas apeliacinės instancijos teismui buvo paduotas praleidus trisdešimties dienų terminą. Šia norma apeliacinės instancijos teismui suteikta teisė *ex officio* atnaujinti apeliacinio skundo padavimo terminą tuo atveju, jei iš bylos medžiagos yra aišku, kad šis terminas praleistas dėl svarbios priežasties. Šiuo atveju apeliacinės instancijos teismas terminą apeliaciniam skundui paduoti atnaujina netgi nesant apelianto prašymo.

Apeliacinės instancijos teisme gavus apeliacinį skundą kartu su visa bylos medžiaga ir akivaizdžiai matant, jog terminas apeliaciniam skundui paduoti yra praleistas dėl svarbios priežasties, teismui *ex officio* atnaujinus tokį terminą yra išvengiama bereikalingų tarpinių atskirųjų skundų, kadangi teismui atsisakius priimti apeliacinį skundą nutartimi ji gali būti skundžiama atskiruoju skundu, kurio nagrinėjimas, atsižvelgiant į apeliacinės instancijos teismų darbo krūvius, yra ilgas. Dėl šios priežasties apeliacinės instancijos teismui suteikus teisę *ex officio* išspręsti termino, apeliaciniam skundui paduoti, atnaujinimo klausimą tais atvejais, kada iš bylos medžiagos akivaizdžiai matyti, jog jis praleistas dėl svarbių priežasčių, esančių pagrindu terminą atnaujinti, padeda užtikrinti teismo proceso operatyvumą apeliacinėje instancijoje.

Naudojantis teismui šia teise kyla klausimas, kaip labai akivaizdu turi būti iš bylos medžiagos, kad apeliacinio skundo padavimo terminas yra praleistas dėl svarbios priežasties, ir kokia apimtimi apeliacinės instancijos teismas turėtų gilintis į bylos medžiagą spręsdamas šios aplinkybės svarbios ar ne? Svarbiomis aplinkybėmis praleistam apeliacinio skundo padavimo terminui paprastai laikomos asmens itin sunki liga, išvykimas į užsienį, procesinio dokumento jam neįteikimas ir kt., tačiau visos šios aplinkybės turi ne tik egzistuoti, tačiau ir realiai sutrukdyti suinteresuotam asmeniui laiku pateikti apeliacinį skundą.

Kitas klausimas, kiek ir kada apeliacinės instancijos teismas turi įsigilinti į gautą bylą, jog pastebėtų svarbias aplinkybes. Iš pačios normos nėra aišku, kada apeliacinės instancijos teismas turėtų pradėti gilintis į bylos medžiagą ir pastebėti tokias aplinkybes, tuo pačiu darytina išvada, jog jis jas gali pastebėti tik pradėjęs apeliacinį skundą nagrinėti iš esmės. Tinkamą terminų laikymąsi turi išspręsti pirmosios instancijos teismas, todėl būtų neprotinga reikalauti, jog gavęs apeliacinį skundą su visa bylos medžiaga, apeliacinės instancijos teismas turėtų pareigą šią medžiagą dar kartą išsinagrinėti ir patikrinti, ar terminas apeliaciniam skundui paduoti nėra praleistas. Tuo tarpu bylą nagrinėjant apeliacinėje instancijoje jau iš esmės ir tada pastebėjus, jog apeliacinis skundas buvo paduotas praleidus terminą, ir tai nebuvo pastebėta pirmosios instancijos teisme, bylos persiuntimo apeliacinės instancijos teismui metu, toks šios normos taikymas būtų optimaliausias.

Apeliacinės instancijos teismas, gavęs apeliacinį skundą su visa byla, ir matydamas, jog jis pateiktas praleidus terminą, turi dvi galimybes: aptartąją aukščiau bei pasiūlyti šaliai pateikti teismui prašymą terminui atnaujinti. Apeliacinės instancijos teismui pasinaudojus pirmąja galimybe bet kurioje apeliacinio skundo nagrinėjimo stadijoje problemos nekyla, tačiau pasirinkus antrąjį variantą ir konstatavus apeliacinio skundo pateikimo termino praleidimo faktą kur kas vėliau nei tik gavus skundą su byla, iškyla naikinamojo termino problema.

Vadovaujantis LR CPK 307 str. 3 d. „prašymas dėl termino apeliaciniam skundui paduoti atnaujinimo negali būti paduotas jei praėjo daugiau nei trys mėnesiai nuo skundžiamo teismo sprendimo paskelbimo dienos“. Atsižvelgiant į tai, jog apeliacinių bylų nagrinėjimas užsitęsia ilgai, į tai, kad bylos nagrinėjimas neretai yra paskiriamas tik po šešių ir daugiau mėnesių, yra didelė tikimybė, jog apeliacinės instancijos teismui nustačius apeliacinio skundo pateikimo termino praleidimo faktą, pasinaudoti LR CPK 307 str. 2 d. 2 p. nuostatomis bus tiesiog nebeįmanoma, nes bus suėjęs naikinamasis terminas. Kad taip neatsitiktų, manytume, jog LR CPK 307 str. 2 d. nuostata turėtų būti vertinama ir aiškinama numatant pareigą apeliacinės instancijos teismui gavus apeliacinį skundą su byla kuo skubiau nustatyti, ar apeliacinio skundo pateikimo terminas nėra praleistas, o tuo pačiu daroma ir pagrįsta išvada, jog apeliacinės instancijos teismas *ex officio* terminą apeliaciniam skundui paduoti turėtų atnaujinti tik tuo atveju,

kada svarbios priežastys yra taip labai akivaizdžios, jog jos yra nesunkiai aptinkamos ir matomos net per daug neįsigilinus į bylos medžiagą.

Apeliacinio skundo padavimas per teismą, kuris priėmė skundžiamą sprendimą, istoriškai nepakito nuo pat 1964 m. Tokia nuostata buvo įtvirtinta ir šiai dienai nekeista todėl, kad visa bylos medžiaga, kuri bus reikalinga apeliacinės instancijos teismui sprendžiant ginčą, yra pirmosios instancijos teisme ir vadovaujantis ekonomiškumu bei operatyvumu, racionaliausia yra visą bylos medžiagą apeliacinės instancijos teismui persiųsti kartu su pačiu skundu. Tokiu būdu yra taupomos ir siuntimo lėšos, teismų laiko sąnaudos, kadangi nereikia papildomai prašyti persiųsti bylas, o tuo pačiu sumažinama techninės klaidos galimybė, kada atskirai siuntinėjant vienos bylos atskirus dokumentus jie gali pasimesti.

Šiuo aspektu sveikintinas yra įstatymų leidėjo sprendimas po 2011-10-01 įsigaliojus Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymui įpareigoti pirmosios instancijos teismą išsiųsti pranešimą apie būtinybę pateikti atsiliepimą į apeliacinį skundą ir tik jį gavęs kartu su visa byla apeliacinį skundą persiunčia apeliacinės instancijos teismui. Šis patobulinimas eliminuoja iš apeliacinės instancijos teismo organizacinio pobūdžio darbus, kas paspartina apeliacinį procesą.

LR CPK 306 str. numatyti apeliacinio skundo turiniui bei formai keliami reikalavimai. Šie reikalavimai keitėsi ne kartą todėl, kad buvo keičiamos pamatinės apeliacinio proceso nuostatos. Šiuo metu galiojant rašytiniam procesui apeliacinėje instancijoje, reikalavimą pateikti prašymą skundą nagrinėti rašytinio proceso tvarka jei apeliantas to pageidauja, pakeitė reikalavimas tokį prašymą pateikti tik jei pageidaujamas žodinis procesas. Taip pat nuo 2011-10-01 atsirado naujas apeliacinio skundo turiniui keliamas reikalavimas – nurodyti konkrečią skundžiamo sprendimo dalį jei skundžiamas ne visas sprendimas. Toks pakeitimas grindžiamas operatyvumo užtikrinimu teismui nagrinėjant tik konkrečią sprendimo dalį, kuri netenkina apelianto.

Apeliacinio skundo turiniui keliami reikalavimai istoriškai praktiškai nepasikeitė nuo 1964 m., bet įdomu pastebėti, jog 1964 m. LTSR CPK nebuvo galimybės šalims pasirinkti proceso formos, taigi visi apeliaciniai skundai buvo nagrinėjami išimtinai tik žodinio proceso tvarka.[139] Toks šalių dispozityvumo civiliniame procese principo ribojimas paaiškinamas tuo, jog tuo metu visai teisės sistemai įtaką darė politinė priklausomybė nuo Rusijos, kuri didžiąja dalimi įtakojo ne vieną dispozityvumo principo ribojimą ne tik civiliniame procese. Politinės sistemos įtaką šiam apeliacinio skundo turinio elementui patvirtinama ir tai, kad Rusijos Federacijos

[139] Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 1964, Nr.19-139

civilinio proceso kodekso 322 str. taip pat nenumatoma galimybė apeliacinį skundą nagrinėti rašytinio proceso tvarka.[140]

Apibendrinant nurodytą, darytina išvada, jog Lietuvos teisinis reguliavimas, galiojantis tiek šiandien, tiek anksčiau, bei susijęs su tinkama apeliacijos teisės realizavimo tvarka, yra ir buvo pakankamai detaliai bei aiškiai reglamentuotas. Jis vertintinas teigiamai, kaip nekeliantis didesnių diskusijų teisės mokslininkų tarpe, o taip pat nesukuriantis neįveikiamo barjero asmenims, siekiantiems praktiškai pasinaudoti galimybe skųsti neįsiteisėjusį teismo sprendimą.

3. APELIACIJOS TEISĖS ĮGYVENDINIMAS BYLOS NAGRINĖJIMO APELIACINĖS INSTANCIJOS TEISME METU

3.1 Bylos skyrimas nagrinėti apeliacinės instancijos teisme. Rašytinio ir žodinio bylos nagrinėjimo derinimas apeliaciniame procese

Pirmosios instancijos teismui persiuntus bylą kartu su apeliaciniu skundu bei atsiliepimu į jį apeliacinės instancijos teismui, o šiam priėmus jį nagrinėti, prasideda kitas ne mažiau svarbus apeliacijos teisės įgyvendinimo etapas. LR CPK 319 str. pavadinimas suponuoja mintį, jog šioje normoje yra nurodoma ne tik teisėjų kolegijos sudarymo taisyklės, tačiau ir būsimo teismo posėdžio datos nustatymo pagrindai bei taisyklės, tačiau šios normos analizė, deja, nepateikia atsakymo į vieną svarbiausių klausimų šioje apeliacijos teisės įgyvendinimo stadijoje – trukmės, kada byla apeliacinės instancijos teisme bus pradėta nagrinėti iš esmės ir kada bus priimtas teismo sprendimas.

Viena didžiausių problemų, susijusių su bylos nagrinėjimu apeliacinės instancijos teisme, yra ilgas procesas. Apeliacinės instancijos teismą pasiekęs apeliacinis skundas su visa pirmosios instancijos teisme išnagrinėta byla, ilgą laiko tarpą, neretai ne vieną mėnesį, o tam tikrais atvejais ilgiau nei metus, nėra paskiriamas nagrinėjimui. „Ilgas procesas daro žalą visuomenės ekonomikai, daug kainuoja valstybei ir šalims, kartu trukdo priimti teisingą sprendimą, nes praėjus daug laiko kur kas sunkiau nustatyti konfliktą sukėlusias aplinkybes, įsitikinti tam tikrų aplinkybių buvimu“.[141]

Teorijoje yra palaikoma pozicija bei skatinamas kuo operatyvesnis procesas, tačiau teisės mokslo praktikų seniai nebestebina tai, jog bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme paskyrimo tenka laukti kur kas ilgiau nei derėtų, jau nekalbant apie tokios bylos išnagrinėjimą iš

---

[140] http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=127758;fld=134;dst=4294967295;rnd=0.6447420637123287;from=112867-2722, prisijungimo laikas: 2012-10-01

[141] Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 390

esmės. Vilniaus apygardos teisme bylos nagrinėjimo paskyrimo tenka laukti nuo pusės metų iki metų, o kartais ir dar ilgiau, Lietuvos apeliaciniame teisme šis terminas dar ilgesnis.[142] Atkreiptinas dėmesys, jog tai tėra tik bylos paskyrimo nagrinėti terminas, neapimantis paties bylos nagrinėjimo. Bylos apeliacinės instancijos teisme yra nagrinėjamos kone dvejus metus ar dar ilgiau. Įdomu pastebėti, kad Rusijoje, kalbant apie apeliacinės bylos išnagrinėjimo terminą, jis vidutiniškai sudaro du mėnesius ir daugiau priklausomai nuo bylos sudėtingumo.[143] Vokietijoje šis terminas svyruoja nuo aštuonių mėnesių iki vienerių metų, tačiau į šį terminą patenka bylos nagrinėjimas tiek pirmosios, tiek ir apeliacinės instancijos teisme.[144] Taigi, lyginant Lietuvą su kitomis valstybėmis vien pasirengimo nagrinėti apeliacinei bylai terminas, į jį neįskaitant paties bylos nagrinėjimo termino, yra labai ilgas. Pagrindinė to priežastis yra didžiulis teismų darbo krūvis. Apygardos teismai tam tikrų kategorijų byloms yra ir pirmoji instancija, tokiu būdu šiuose teismuose yra nagrinėjamos bylos tiek apeliacine instancija, tiek ir pirmąją, dėl šios priežasties šių teismų darbo krūviai yra itin dideli.

Siekiant paspartinti apeliacinį procesą buvo įgyvendinta esminė apeliacinio proceso reforma pakeičiant bei papildant LR CPK, kurios dėka nuo 2011-10-01 bylos apeliacinės instancijos teismuose yra nagrinėjamos rašytinio, o ne žodinio proceso tvarka. Aptarti šios reformos rezultatus, o tuo pačiu atsakyti, ar ji pasiteisino, kol kas dar anksti, kadangi nėra pateikiami jokie statistiniai duomenys, tačiau atsižvelgiant į Lietuvos apeliacinio teismo pateikiamas prognozes apie preliminarias bylų paskyrimo nagrinėti datas, galima daryti prielaidą, jog praėjus metams nuo šių pakeitimų įsigaliojimo žymaus proceso operatyvumo apeliaciniame procese vis dar neatsirado. Visgi nereikėtų skubėti daryti išvadų, jog proceso įstatymo pakeitimai buvo beverčiai, kadangi turi praeiti šiek tiek laiko kol bus išnagrinėtos užsilikusios bylos, nebaigtos nagrinėti iki įsigaliojant LR CPK pakeitimams bei papildymams. Juolab, jog bylos, priimtos nagrinėti apeliacinės instancijos teismuose iki 2011-09-30, privalo būti išnagrinėtos pagal anksčiau galiojusias LR CPK nuostatas, kurios numatė žodinę apeliacinio proceso formą.

Kaip jau buvo nurodyta aukščiau, nuo 2011-10-01 LR CPK buvo atsisakyta iki to laiko galiojusio žodiškumo principo apeliaciniame procese ir įtvirtinta rašytinio proceso taisyklė, numatanti, jog apeliacinės instancijos teisme byla žodine tvarka gali būti nagrinėjama tik išimtiniais atvejais, kada teismas mano, jog tai yra būtina.

Rašytinis procesas apeliaciniame procese nėra naujovė. 1995 m. Europos Tarybos Ministrų komitetas pateikė rekomendaciją, kurioje nurodė, jog yra skatinama žodinį procesą apeliacinės instancijos teismuose pakeisti rašytiniu ar bent jau apriboti žodiškumo principo

[142] http://www.apeliacinis.lt/lt/informacija-proceso-dalyviams/preliminari-cb-nagrinejimo-data.html, prisijungimo laikas: 2012-09-25
[143] ICLG The international comparative legal guide to: Litigation & Dispute resoliution 2012. London: Global legal group Ltd, 2012. P.213
[144] Ten pat, P.111

įgyvendinimą apeliacinės instancijos teismuose.[145] Atrodytų rašytinis procesas apeliacinės instancijos teismuose yra itin skatinamas bei teigiamai vertinama, tačiau egzistuoja ir nuomonių, kuriomis išreiškiami tokios teismo proceso formos trūkumų. Pagrindiniu tokios formos trūkumu yra įvardijama tai, jog „procesas nėra viešas, jis tampa kabinetinio teisingumo procedūra“. [146] Žodinio bylos nagrinėjimo principo svarba neretai yra pabrėžiama ir rusų literatūroje, kurioje pagrindinis žodinio proceso pranašumas įvardijamas kaip aiškumas bei galimybė šalims viena kitą geriau suprasti ir teismo posėdžio metu „pasikalbėti“ apie iškilusį konfliktą.[147] Žodinio proceso svarbą yra pažymėjusi ir rusų autorė М.К. Треушникова.[148]

Panašios nuomonės laikomasi ir Lietuvos teisės doktrinoje. Kalbant apie žodinio bei rašytinio procesų derinimą nėra aiškios bei vieningos nuomonės, kuris procesas yra pranašesnis. Žodinio proceso pranašumai Lietuvos teisės mokslininkų įvardijami kaip tai, jog teismas gali išsamiau įsigilinti į reikalavimų esmę, garantuojamas viešumo principo įgyvendinimas, šis procesas paprastesnis, aiškesnis, pritaikomesnis, realiai sudarantis galimybę nustatyti tiesą didesne jos apimtimi, tačiau šios formos trūkumai pasireiškia tuo, kad žodinio proceso tvarka nagrinėjant bylą yra kur kas didesnės laiko bei finansinės sąnaudos, didesnės galimybės šalims piktnaudžiauti procesu.[149] Rašytinio proceso privalumai pasireiškia tuo, kad proceso dalyviai gali detaliau išanalizuoti kitų proceso dalyvių atsikirtimus bei argumentus, tiksliau suformuluoti savo reikalavimus, nereikia įtemptai telkti dėmesio į paties proceso eigą.[150]

Teisės mokslininkai palaiko tiek rašytinio, tiek žodinio proceso koncepcijas. Kaip teigia V.Mikelėnas, „rašytinė proceso forma yra palankesnė tuo metu, kada byloje nėra iš naujo tiriamos faktinės bylos aplinkybės“.[151] Turint omenyje, jog apeliacinės instancijos teisme byla peržiūrima tiek teisės, tiek fakto klausimu, būtinybė iš naujo peržiūrėti bei įvertinti faktines bylos aplinkybes iškyla kiekvieną kartą, todėl rašytinis procesas ne visada gali būti tinkamas. [152] Šiai situacijai spręsti teisės doktrinoje bei praktikoje atsirado mišraus proceso principas, kurio esmė yra derinti žodinį procesą su rašytiniu, paprastai labiau vyraujantį paliekant žodinį procesą,

[145] Recommendation No.R (95)5 of the Committee of Ministers to member states concerning the introduction and improvement of the functioning of appeal systems and procedures in civil and commercial cases
[146] Jurka R., Rimšelis E. Baudžiamojo proceso optimizavimas: rašytinio proceso prielaidos ir galimybės. Vilnius: Jurisprudencija, 2012 19(2). P.760
[147] Воранов А.Ф. Принципы гражданского процесса: прошлое, настаящее, будущее. Москва: Городец, 2009. P.96
[148] Треушникова М.К. Гражданский процесс. Москва: Городец, 2000. P.79-80
[149] Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 1997. P.88; Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Vilnius: Justitia, 2002. P.47-49
[150] Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 291
[151] Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 1997. P.88; Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Vilnius: Justitia, 2002. P.47-49
[152] Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 1997. P.89

kadangi daugelio metų patirtis atskleidė situacija, jog žodinis procesas yra kur kas ilgesnis bei ne visada užtikrina kitus civilinio proceso tikslus, tokius kaip operatyvumas.[153]

Teisės doktrinoje susidūrus su situacija, kada tarpusavyje ima konkuruoti teisingo bylos išnagrinėjimo principas, kuris neatsiejamai vertinamas žodinio bylos nagrinėjimo kontekse, su operatyvumo principu, prioritetas visgi suteikiamas teisingam bylos nagrinėjimui.[154] Toks teisingo bylos nagrinėjimo principo prioriteto susiejimas su žodiniu bylos nagrinėjimu paaiškinamas tuo, jog tokiu būdu geriausiai užtikrinamas teisingumo vykdymas bei valstybės atskaitomybė už priimtus savo sprendimus bei jų priėmimo procesą. Kalbant apie žodinį bylos nagrinėjimą apskritai, EŽTT yra taip pat linkęs laikytis nuomonės, kad žodinis bylos nagrinėjimas yra prioritetinis ir išimtys iš jo galimos tik sprendžiant itin aiškius, techninius, nereikalaujančius gilesnio esmės išaiškinimo klausimus.[155]

Atsižvelgiant į teisės doktrinoje pateikiamą teisingo bylos išnagrinėjimo principo prioritetą bei teismų praktiką, kuri reikalauja derinti operatyvumo principą su žodiniu procesu, įstatymų leidėjo pozicija, pasirenkant rašytinį procesą apeliacinėje instancijoje su tam tikromis išimtimis, vertintina teigiamai, kadangi tokiu būdu yra orientuojamasi į proceso operatyvumą, o tuo pačiu teismui paliekama teisė skirti žodinį bylos nagrinėjimą, *inter alia* tais atvejais, kada jo manymu tai būtina. Kita vertus, dar iki 2011-10-01 atsirado nuomonių ir abejonių, jog rašytinis apeliacinis procesas pažeidžia asmens teisę būti išklausytam.

2009 m. birželio 15 d. Seimo narių grupė kreipėsi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 153 straipsnio 2 dalies, 319 straipsnio 3 dalies ir 352 straipsnio l dalies ta apimtimi, kuria nustatyta, kad bylą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka, dalyvaujantys byloje asmenys į teismo posėdį nekviečiami ir teismo posėdis vyksta jiems nedalyvaujant, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 117 straipsnio 1 daliai.[156] Šiai dienai Lietuvos Konstitucinis Teismas dar nėra pateikęs išaiškinimo, ar iš tiesų LR CPK nustatyta rašytinio proceso apeliacinės instancijos teismuose bylų nagrinėjimo tvarka prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, tačiau įvertinę teisės doktriną bei EŽTT praktiką galime tik pasvarstyti, koks galėtų būti Konstitucinio Teismo sprendimas.

Dėl rašytinio proceso apeliacinės instancijos teismuose yra ne kartą pasisakęs EŽTT, kuris pripažįsta tokią proceso formą kaip galimą, tačiau tik esant tam tikroms sąlygoms. Pati pagrindinė sąlyga yra ta, jog asmeniui buvo suteikta galimybė pasisakyti pirmosios instancijos teisme. EŽTT ne kartą yra nurodęs, jog aiškinant Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį valstybės narės

[153] Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė I tomas. Vilnius: Justitia, 2003. P.207-210
[154] Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P.390
[155] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. vasario 8 d. sprendimas byloje Miller v. Švedija, Nr.55853/00
[156] http://www.lrkt.lt/Prasymai/38_2009.htm, prisijungimo laikas: 2012-09-25

privalo užtikrinti, kad bylos šalis turėtų teisę į žodinį bylos nagrinėjimą bent jau vienoje teismo instancijoje.[157] Iš EŽTT pozicijos darytina išvada, jog LR CPK įtvirtintas rašytinis bylos nagrinėjimas apeliacinės instancijos teisme nepažeidžia teisės į tinkamą bylos nagrinėjimą, kadangi pirmosios instancijos teisme bylos nagrinėjamos žodinio proceso tvarka, tačiau kaip yra tais atvejais, kada pirmosios instancijos teisme šalys prašo rašytinio bylos nagrinėjimo, ar tais atvejais, kada pats LR CPK nustato rašytinį bylos nagrinėjimą pirmosios instancijos teisme?

LR CPK 321 str. numatyta rašytinio proceso taisyklė turi ir išimtį, nurodytą tame pačiame straipsnyje. Teismui nusprendus, kad yra būtinas žodinis bylos nagrinėjimas esant suinteresuoto byloje asmens prašymui skirti žodinį bylos nagrinėjimą. Nors LR CPK nustato rašytinio proceso išimtį, tačiau nedetalizuoja, kas yra tos svarbios aplinkybės, kurioms egzistuojant teismas paskirtų žodinį bylos nagrinėjimą apeliacinės instancijos teisme. Atsakymo šiuo klausimu dar nepateikia ir teismų praktika. Nors yra keletas bylų, kuriose buvo prašoma žodinio bylos nagrinėjimo apeliacinėje instancijoje, teismai apsiriboja tik lakoniška LR CPK norma, nurodydami, jog „teismas nenustatė svarbių aplinkybių skirti žodinį bylos nagrinėjimą“.[158] Vadovaujantis EŽTT praktika, manytume, jog viena tokių aplinkybių skiriant žodinį bylos nagrinėjimą, ir būtų tie atvejai, kada įstatymas nustato, jog pirmosios instancijos teisme byla turi būti nagrinėjama rašytinio proceso tvarka.

Bylas nagrinėjant ginčo teisena vyrauja žodinis procesas, todėl didesnių problemų nekyla, išskyrus vieną aspektą – šalies prašymą bylą nagrinėti rašytinio proceso tvarka. Šaliai pasinaudojus šia savo procesine teise, o pirmosios instancijos teismui šį prašymą tenkinus, susidaro situacija, kad žodinio bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme nebuvo ir tai būtų pagrindas prašyti žodinio bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme. Atsakymą pateikia EŽTT, nurodydamas, jog tais atvejais, kada asmuo savo valia atsisako žodinio proceso pirmosios instancijos teisme, kad ir konkliudentiniais veiksmais (šiuo atveju pateikęs prašymą bylą nagrinėti rašytine tvarka), tai nėra laikoma Konvencijos pažeidimu.[159]

Kitokia situacija yra bylas nagrinėjant ypatingosios teisenos tvarka. Pagal bendrąją taisyklę ypatingosios teisenos bylos yra nagrinėjamos rašytinio proceso tvarka, išskyrus tam tikras išimtis. Nemanome, jog svarbiomis aplinkybėmis skiriant žodinį bylos nagrinėjimą apeliacinės instancijos teisme, išimtinai visada galėtų būti vertinamas rašytinis bylos nagrinėjimas pirmosios instancijos teismuose, kadangi ypatingosios teisenos specifika ir yra ta, jog tarp suinteresuotų asmenų nėra kilusio ginčo, kas supaprastina tokių bylų nagrinėjimą. Ir nors

[157] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. gruodžio 11 d. sprendimas byloje Gogoladze v. Gruzija, Nr.4683/03; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. liepos 11 d. sprendimas byloje Göç v. Turkija, Nr.36590/97; Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. vasario 18 d. sprendimas byloje Fredin v. Švedija, Nr.18928/91

[158] Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje AB bankas „Snoras“ *v.* I.T. , A.T. , V.G, Nr.2A-1114/2012

[159] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. kovo 12 d. sprendimas byloje Martinie v. Prancūzija, Nr.58675/00

šio darbo nagrinėjimo dalykas nėra atskirųjų skundų nagrinėjimo tvarka, visgi, manome, jog verta pasisakyti dėl, mūsų manymu, vieno potencialiausių atvejų, kada apeliacinės instancijos teisme byla galėtų būti nagrinėjama žodinio proceso tvarka. Tai bylos dėl notaro ir antstolio veiksmų.

Šios kategorijos bylos laikomos mišriomis, kadangi savo esme suponuoja ginčą, tačiau yra nagrinėjamos ypatingosios teisenos tvarka rašytine proceso forma. Būtent šiuo atveju yra tikslinga atskirojo skundo nagrinėjimą skirti žodinio proceso tvarka, jei to prašo suinteresuotas asmuo, dėl keleto priežasčių. Visų pirma, dėl ginčo, kuris neabejotinai yra kilęs tarp šalių ir skirtingų jų interesų bei pozicijų. Antra, žodinio proceso nebuvimo pirmosios instancijos teisme, kurio metu šalys būtų galėję išdėstyti savo pozicijas bei argumentus, ko reikalauja Konvencijos nuostatos. Vis dėl to, atkreiptinas dėmesys, jog tokio pobūdžio bylos, suinteresuotam asmeniui prašant, apeliacinės instancijos teisme žodinio proceso tvarka turėtų būti nagrinėjamos tik esant šiems pagrindams:

1. Jei taip nusprendžia apeliacinės instancijos teismas;
2. Jei to prašo suinteresuotas asmuo, pirmosios instancijos teisme bylą nagrinėjus rašytinio proceso tvarka, ir prašymą tenkina apeliacinės instancijos teismas.

Apeliacinės instancijos teismas visada turi diskrecijos teisę skirti žodinį bylos nagrinėjimą, kada jam tai atrodo reikalinga net ir nesant suinteresuoto asmens prašymo, tačiau tuo atveju jei to prašo pats suinteresuotas asmuo, manytume, teismas, spręsdamas tokį jo prašymą, turėtų atsižvelgti būtent į tai, ar byla buvo nagrinėta žodinio proceso tvarka pirmosios instancijos teisme, ir ar šalis turėjo galimybę pasisakyti. Tuo atveju, jei žodinis procesas pirmosios instancijos teisme nebuvo įgyvendintas ne dėl pačios šalies valios, apeliacinės instancijos teismas visgi turėtų itin rimtai apsvarstyti galimybę, apeliacine tvarka nagrinėdamas bylą paskirti būtent žodinį bylos nagrinėjimą.

Kitas atvejis, kada apeliacinės instancijos teismas turėtų bylą nagrinėti žodinio proceso tvarka, yra naujų įrodymų pateikimas. Nors pagal bendrąją taisyklę apeliacinės instancijos teismui negali būti pateikiami nauji įrodymai, netirti bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, LR CPK nustato išimtį. LR CPK 314 str. numatyta, jog „nauji įrodymai apeliacinės instancijos teismui gali būti pateikiami jei pirmosios instancijos teismas juos nepagrįstai atsisakė priimti ar kai šių įrodymų pateikimo būtinybė atsirado bylą išnagrinėjus pirmosios instancijos teisme“. Manytume, jog siekiant ištirti bei išnagrinėti naujai pateiktų ir teismo priimtų įrodymų svarbą bylai, būtų tikslinga juos tirti žodinio proceso tvarka ir suteikti šaliai galimybę dėl jų pasisakyti, ko neturėjo galimybės padaryti pirmosios instancijos teisme ne dėl savo kaltės. Tokia pozicija palaikoma vadovaujantis Rusijos pavyzdžiu, kadangi pagal ten galiojančias apeliacinį procesą reglamentuojančias teisės normas, apeliacinės instancijos teismui galima pateikti naujus

įrodymus, o apeliacinis procesas vyksta žodžiu. [160] Iš to darytina išvada, jog žodinio proceso apeliacinės instancijos teisme būtinybė tiesiogiai susijusi su šioje civilinio proceso stadijoje tiriamais įrodymais.

Visos kitos išimtys, kada apeliacinės instancijos teismas bylą turėtų nagrinėti žodinio proceso tvarka, yra susiję su viešojo intereso užtikrinimu, itin svarbių asmens teisių gynimu, rezonansinėse bylose, kurios susilaukia daug visuomenės dėmesio ir kt. Nors šiai dienai nėra aiškūs nei konkretūs atvejai, ką teismai laiko svarbiomis aplinkybėmis, nei koks yra apeliacine tvarka išnagrinėtų žodinio proceso tvarka bylų skaičius po LR CPK papildymo bei pakeitimo, tačiau atsižvelgiant į LR CPK taikymo praktiką, norėtųsi tikėti, jog teismai šios išimties nepavers taisykle, ir rašytinio proceso apeliacinės instancijos teisme įtvirtinimas, siekiant paspartinti bylų nagrinėjimą, netaps tik deklaratyvia ir neveikiančia taisykle.

Nepaisant to, kad rašytinio proceso apeliaciniame procese įgyvendinimas vertintinas teigiamai tiek teisės doktrinoje, EŽTT praktikoje, tiek ir užsienio valstybių teisiniame reguliavime, visgi galime įžvelgti tam tikrus neigiamus niuansus. Nors LR CPK nurodyta, jog tiek rašytinio, tiek žodinio proceso tvarka nagrinėjant apeliacinį skundą šalys apie bylos nagrinėjimą yra informuojamos, tačiau, mūsų manymu, šalių informavimas apie teismo posėdžio datą ir laiką apie tai skelbiant tik specialiame internetiniame puslapyje ne visiškai atitinka informavimo principo esmę.

Apeliacinį skundą nagrinėjant rašytinio proceso tvarka bylos šalys nėra informuojamos nei apie bylos nagrinėjimo laiką, nei apie paskirtą teisėjų kolegiją bylai nagrinėti, nei informuojamos jokiais kitais klausimais, preziumuojant, jog jie būdami rūpestingi bei atidūs šią informaciją seka specialiame internetiniame puslapyje. Toks informacijos patalpinimas internete savo esme pakeitė iki 2011-10-01 taikytą tvarką, kada išimtiniais atvejais procesiniai dokumentai buvo įteikiami ar skelbiama apie teismo posėdžio datą viešo paskelbimo spaudoje būdu. Šiuo metu visi tokio pobūdžio dokumentų įteikiamai bei skelbimai talpinami tame pačiame internetiniame puslapyje.

Kalbant apie tokį pranešimų paskelbimo būdą Lietuvos teismų praktikoje laikomasi pozicijos, jog dokumentų įteikimas viešo paskelbimo spaudoje būdu yra laikoma *ultima ratio* ir yra taikomas tik tokiu atveju, kai neįmanoma įteikti procesinių dokumentų jokiais kitais būdais. Tokiu dokumentų įteikimo būdu atsakovui suteikiama mažiausiai galimybių susipažinti su jam skirtu procesiniu dokumentu, kadangi toks įteikimas laikomas tik fikcija, kad tokie dokumentai buvo įteikti. Šis procesinių dokumentų įteikimo būdas laikomas mažiausia apimtimi užtikrinantis asmens konstitucinę teisę į tinkamą teisminę gynybą, kadangi yra ribojama asmens

[160] Шакарян М.С. Гражданская процессуальная права. Москва: Исдательство проспект, 2007. P.394-395; Треушникова М.К. Гражданский процесс. Москва: Городец, 2007. P.516

informavimas, su kurio tinkamu įvykdymu tiesiogiai siejamas ir rungimosi principo įgyvendinimas, kurio metu abi proceso šalys turi vienodas ir lygias galimybes teikti paaiškinimus bei argumentus ginant savo užimtas pozicijas.[161] Procesinių dokumentų įteikimas ar asmens informavimas apie pradėtą procesą viešo paskelbimo būdu nėra pripažįstamas kaip tinkamas ir tarptautinių dokumentų, tokių kaip Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr.1393/2007 "Dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse".[162]

Vertinant tokius teismų praktikos argumentus bei tarptautinę praktiką, dėl paskelbiamo pranešimo internete apie bylos nagrinėjimą apeliacinės instancijos teisme, susiduriame su situacija, kada priemonė vertinama kaip *ultima ratio* yra pritaikoma net nebandant to padaryti jokiu kitu būdu. Nors toks informacijos paskelbimas internete yra ekonomiškesnis bei padeda teismams sutaupyti jų darbui reikalingų lėšų, tačiau vargu ar tai turėtų būti laikoma prioritetu prieš asmens teisę žinoti, kas vyksta ir kokie sprendimai priimama jo byloje. Žymiai neapsunkintų teismų darbo bei finansinės būklės jei vietoj skelbimo apie būsimą teismo posėdį apeliacinės instancijos teisme toks pranešimas būtų siunčiamas dar ir paštu. Tokiu būdu būtų kur kas labiau padidinta galimybė, jog asmuo iš tiesų bus tinkamai informuotas apie laiką, kada jo byla bus nagrinėjama net jam ir nedalyvaujant.

Kitas tokio informavimo internetu aspektas yra tai, jog Lietuvoje dar ne visi moka ir turi galimybę pasinaudoti internetu, o tuo labiau rasti specifinę informaciją apie savo bylas internete. LR CPK įtvirtinta informavimo apie apeliacinį procesą tvarka, mūsų manymu, įvesta skubotai, nepagalvojant apie tą visuomenės dalį, kuri neturi galimybės tokiu būdu sekti jiems svarbią informaciją net ir būdami rūpestingi bei atidūs proceso dalyviai. Informavimo principo įgyvendinimą apsunkina ir tai, kad pats internetinis puslapis, kuriame skelbiami pranešimai, savo struktūra bei paieškos sistema nėra labai paprastas ir aiškus. Neretai norint rasti konkrečiam asmeniui konkrečioje byloje skirtą pranešimą tenka užtrukti nemažą laiko tarpą, kol toks pranešimas aptinkamas, o neretai, deja, visai nerandamas. Toks informavimas toli gražu neatitinka LR CPK keliamų reikalavimų ir neabejotinai apsunkina proceso dalyvių teisę žinoti visą, su jų byla susijusią, informaciją.

Kita vertus, rašytinio proceso tvarka nagrinėjant apeliacinį skundą asmenys į teismo posėdį nėra kviečiami, neduoda paaiškinimų todėl tai, kad jis galbūt per vėlai sužino, ar visai nesužino apie bylos nagrinėjimą, nepažeidžia jo procesinių teisių, kadangi priėmus apeliacinės

[161] Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gruodžio 6d. nutartis civilinėje byloje UAB„Ladavas",V.P., E.A. *v.* Č.D., R.D., Nr.2A–659/2010

[162] Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1393/2007 "dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse (dokumentų įteikimas) ir panaikinantis Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1348/2000"

instancijos teismo sprendimą jis jam yra išsiunčiamas paštu. Tokia nuomonė nebūtų visiškai teisinga ir pagrįsta. LR CPK 133 str. 3 d. numatyta, jog „pranešimas apie bylos nagrinėjimo vietą bei laiką internete yra patalpinamas likus ne mažiau nei septynioms dienoms iki bylos nagrinėjimo“. Tikėtina ir neatmetama yra tai, jog asmuo, nežinodamas apie konkrečią bylos nagrinėjimo datą, pateiks teismui tam tikrą prašymą, kurį būtina išspręsti iki bylos nagrinėjimo iš esmės pradžios, pavėluotai, kada bylos nagrinėjimas jau bus pasibaigęs. Tokiu atveju susiduriama su kuriozine situacija ir problema, kaip elgtis apeliacinės instancijos teismui gavus tokį prašymą jau išnagrinėjus bylą apeliacine tvarka? Teismas tokį prašymą paliks nenagrinėtu, o tuo pačiu jį pateikusi šalis nepagrįstai praras galimybė procese įgyvendinti dispozityvumo principą.

LR CPK įtvirtinta rašytinio proceso apeliacinės instancijos teisme koncepcija vertintina teigiamai kaip siekis paspartinti teismo procesą, padaryti jį koncentruotesnį bei pigesnį, o tuo pačiu užtikrinantį tiek apelianto, tiek kitų proceso dalyvių teisių įgyvendinimą, tačiau, mūsų manymu, kyla realus pavojus, jog žodinio bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teismuose išimtis ilgainiui gali tapti taisykle ir vėl būsime priversti *de facto* grįžti prie žodinio apeliacinio proceso. Dėl šios priežasties teismų praktika turėtų suformuluoti aiškius kriterijus, kurie galėtų būti ir aukščiau darbe pasiūlyti, kuriais vadovaujantis būtų galimas žodinis procesas apeliacinės instancijos teismuose, taip užkertant kelią piktnaudžiauti nurodyta išimtimi ir paverčiant įstatymo leidėjo tikslus, spartinti bylų nagrinėjimą, tik fikcija. Šiuo metu rašytinio proceso vyravimas apeliaciniame procese kritikuotinas tik dėl pačios informavimo apie posėdžius tvarkos, kuri nėra pakankama užtikrinti asmens teisę žinoti, kokioje stadijoje yra jo byla, bei įvesta skubotai netaikant jokio pereinamojo laikotarpio.

3.2 Apeliacinės bylos nagrinėjimo ribos

Apeliacijos nagrinėjimo ribos – „tai įstatymu nustatyta apimtis, kurios neviršijant gali būti tikrinamas pirmosios instancijos teismo sprendimas“.[163] Tokią apimtį nustato LR CPK 320 str. 1 d., kurioje nurodoma, jog apeliacijos ribas sudaro apeliacinio skundo faktinis ir teisinis pagrindas bei absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų patikrinimas. Vadovaujantis įstatymo nuostata, apeliantui yra suteikiama diskrecija nuspręsti, kas sudarys jo apeliacinio skundo ribas. Jis pats jas apsibrėžia skunde pateikdamas faktinį bei teisinį skundo pagrindą. Kita vertus ši jo diskrecijos teisė nėra absoliuti, kadangi absoliučių teismo sprendimo negaliojimo pagrindų buvimą apeliacinės instancijos teismas tikrina *ex officio*.

[163] Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. IV tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009. P.126

Teisinėje literatūroje jau seniai nurodoma pozicija, jog apeliantas savo skunde gali vadovautis vien faktinio pobūdžio argumentais, faktinio bei teisinio pobūdžio argumentais arba tik teisinio pobūdžio argumentais.[164] Nors dažniausiai apeliacinius skundus sudaro faktinio pobūdžio argumentai, neretai susiduriama su situacija, kada apeliaciniuose skunduose yra pažymimos ir pirmosios instancijos teismo padarytos teisės taikymo klaidos. Ne kartą buvo keltas klausimas ir dėl privalomo advokato dalyvavimo apeliacinės instancijos teisme, siekiant užtikrinti tinkamą procesą. Šiai dienai toks lemiamas sprendimas, koks jis jau ilgą laiko tarpą yra kasacijoje, nėra padarytas dėl vienos pagrindinių priežasčių – visuomenės nepakankamo materialinio gerbūvio bei neišgalėjimo pasisamdyti advokato.[165] Mūsų manymu, tokia kategoriška pozicija šiai dienai nėra itin aktuali bei nekeičiama.

Šiuo metu retas teismo procesas, net ir pats paprasčiausias, apsieina be advokato dalyvavimo jame. Tai rodo ne tik, kad asmenys yra linkę svarbiausius savo gyvenimo reikalus patikėti profesionaliam teisininkui, bet ir tai, kad jie išgali skirti tam lėšų. Todėl absoliutinti žemą finansinį visuomenės lygį, atmetant galimybę įtvirtinti privalomą advokato dalyvavimą apeliaciniame procese, yra neracionalu ir per kategoriška. 2000 m. kovo 28 d. priėmus Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymą kiekvienam asmeniui, kurio finansinė padėtis yra sunki, ir kuris atitinka šio įstatymo keliamus reikalavimus, yra garantuojama nemokama antrinė teisinė pagalba, kurią teikia advokatas, todėl, mūsų manymu, anksčiau buvusi pagrindine bei vienintele priežastimi, dėl kurios nebuvo patvirtinta nuostata, nustatanti privalomą advokato dalyvavimą apeliaciniame procese, šiai dienai nėra aktuali ta apimtimi, kokia buvo prieš beveik dešimtmetį.

Atsižvelgiant į tai, kad apeliacinės instancijos teismas yra griežtai saistomas apeliacinio skundo ribų ir jas peržengti gali tik išimtinais atvejais, susiduriame su situacija, kada teisinio išsilavinimo neturintis asmuo, norėdamas apeliacinį skundą pagrįsti teisinio pobūdžio argumentais, tai tikėtina padarys netinkamai, o apeliacinės instancijos teismas, neturėdamas teisės peržengti skundo ribų, neišnagrinės ir nepasisakys dėl itin svarbių teisinių argumentų. Tais atvejais, kada apeliacinis skundas yra grindžiamas ne tik faktinio pobūdžio pažeidimais, bet ir teisiniais, arba tik teisiniais, vertėtų įtvirtinti nuostatą, jog šiais atvejais apeliacinį skundą surašyti gali tik advokatas ar aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą turintis asmuo, kaip tai numatyta rengiant kasacinį skundą. Toks sprendimas yra racionalus atsižvelgiant į tai, kad kaip ir kasaciniame skunde, taip ir apeliaciniame, grindžiant jį teisiniais pagrindais, yra ginčijamas teisės taikymo klausimas, o tinkamai išdėstyti argumentus šiais atvejais paprastam, nieko bendro su teise neturinčiam asmeniui, yra itin sudėtinga.

[164] Ambrasaitė G. Apeliacija civiliniame procese: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P.82-84
[165] Ten pat

V.Nekrošius yra nurodęs, jog „tais atvejais, kada apeliaciniame skunde ne visiškai tiksliai ar tinkamai yra nurodytas apskundimo pagrindas, apeliacinės instancijos teismas, įgyvendindamas išaiškinimo pareigą, net ir apeliaciniame procese turėtų nurodyti apeliantui atkreipti į tai dėmesį“.[166] Sutinkame su autoriaus nuomone, jog apeliacinę bylą nagrinėjant žodinio proceso tvarka apeliacinės instancijos teismas turi galimybę įgyvendinti išaiškinimo pareigą bei pasiūlyti šaliai patikslinti skundo argumentus, tačiau šiuo metu įtvirtinus rašytinio proceso apeliaciniame procese koncepciją, tai sunkiai įgyvendinama. Teismas, gavęs apeliacinį skundą, jį išnagrinėja tokia apimti, kokią poziciją raštu išdėsto apeliantas, jei nėra būtinybės peržengti apeliacinio skundo ribų. Dėl šios priežasties netiksliai ar neprofesionaliai suformuluotas apeliacinio skundo pagrindas apeliacinės instancijos teismo ir bus išnagrinėtas.

LR CPK 320 str. nustato, jog apeliacinės bylos nagrinėjimo ribas nustato apeliacinio skundo motyvai, tačiau teismų praktikoje yra išaiškinta, jog bylos nagrinėjimo ribas nustato ne tik apeliacinio skundo, bet ir atsiliepimo į jį ribos, ir tai nėra laikoma principo *tantum devolutum quantum appellatum* pažeidimu.[167] Būna atvejų, kada atsiliepime į apeliacinį skundą yra atsikertama ne tik į apeliacinio skundo argumentus, tačiau papildomai pasisakoma ir dėl naujų skundo argumentų, kurių apeliantas skunde nenurodo. Ar ir tokiu atveju tai būtų vertinama kaip principo, draudžiančio priimti apeliantui blogesnį teismo sprendimą, užtikrinimas? Manytume, jog atsakymas būtų neigiamas.

Atvejai, kada atsakovas pagal apeliacinį skundą savo atsiliepime išdėsto naujus savo argumentus, kuriais grindžia netinkamą pirmosios instancijos teismo sprendimą, neturėtų būti toleruojami. Visų pirma, atsiliepimą pateikusi šalis įpareigoja apeliacinės instancijos teismą bylą nagrinėti didesne apimtimi nei to pageidavo pats apeliantas, o tokia situacija nesuderinama su apelianto valios principu, kuris pasireiškia laisvu jo apsisprendimu, kurią pirmosios instancijos teismo sprendimo dalį skųsti, o kurios ne. Tokiu būdu prieš apelianto valią yra apskundžiama ir likusi pirmosios instancijos teismo sprendimo dalis, kuri apeliantą tenkino. Atvejai, kada atsiliepimą į apeliacinį skundą pateikianti šalis ne tik atsikerta į skundo argumentus, bet atsiliepime nurodo dar ir kitus argumentus, kurių nenurodė apeliantas, turėtų būti vertinami kaip apeliacinio skundo ribų peržengimas ir apeliacinės instancijos teismas neturėtų jų nagrinėti, kadangi LR CPK aiškiai numato, jog atsiliepime turi būti nurodyti tik atsikirtimai į apeliacinio skundo argumentus.

Antra, apeliacijos teisė yra suteikiama abiems šalims jei vienos jų atžvilgiu nebuvo priimtas sprendimas už akių, todėl jei atsiliepianti į apeliacinį skundą šalis taip pat nėra

[166] Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės, Vilnius: Justitia, 2002. P.220

[167] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje I.S. *v.* UAB„Turto bankas“, Nr.3K-3-137/2006

patenkinta priimtu pirmosios instancijos teismo sprendimu ji savarankiškai gali įgyvendinti apeliacijos teisę per įstatymo nustatytą terminą pateikiant savo apeliacinį skundą, tokiu būdu nesikišdama į kitos šalies apeliacinio skundo ribų rėmus bei pateikdama argumentus, kuriuos pateikti įstatymas pareigos nenumato.

Be faktinių bei teisinių motyvų apeliacinės bylos ribas sudaro ir absoliutūs teismo sprendimo negaliojimo pagrindai, kurių baigtinis sąrašas nurodytas LR CPK 329 str. 2 d. bei 3 d. Analizuojant LR CPK 320 str. 2 d. daroma išvada, jog šioje normos dalyje yra numatytos išimtys, kada apeliacinės instancijos teismas gali peržengti bylos šalių apibrėžtas apeliacinio skundo ribas. Šioje straipsnio dalyje, reglamentuojančioje išimtis, kada apeliacinio skundo ribos gali būti peržengtos, taip pat yra nurodyta, jog apeliacinės instancijos teismas *ex officio* patikrina, ar nėra šio LR CPK 329 str. nustatytų absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų. Nagrinėjant šią normą kyla klausimas, ar tokia nuostata atsitiktinai buvo įrašyta būtent šioje normos dalyje, kalbančioje apie atvejus, kada leidžiama peržengti apeliacinio skundo ribas, o jei ne, ar tai yra įstatymų leidėjo siekis nurodyti, jog pirmosios instancijos teismo sprendimo peržiūrėjimas absoliučių teismo sprendimo negaliojimo pagrindų motyvais yra išimtinis apeliacinės bylos ribų peržengimo atvejis?

Tuo atveju jei tokios nuostatos įtvirtinimą būtent šioje normos dalyje vertintume kaip atsitiktinumą kiltų pagrįstų abejonių paties įstatymo leidėjo sprendimų racionalumu bei koncentruotumu. Būtume linkę manyti, jog tokios nuostatos įtvirtinimas reiškia ne ką kitą, kaip tai, jog absoliučių teismo sprendimų negaliojimo pagrindų egzistavimą įstatymo leidėjas laiko kaip išimtinę teismo teisę peržengti apeliacinio skundo ribas tais atvejais, kada šie pagrindai yra nustatomi, net ir tuo atveju jei nei vienai iš bylos šalių jų neįvardijant pačiame apeliaciniame skunde ar atsiliepime į jį. Nėra aišku, kodėl tai laikytina išimtimi, reikalaujančia peržengti skundo ribas, jei šių pagrindų buvimą ar nebuvimą apeliacinės instancijos teismas patikrina visuomet? Šie klausimai buvo kelti ir teisės mokslininkų, kurie taip pat suabejojo tokios normos konstrukcijos aiškumu gerokai anksčiau iki LR CPK pakeitimo ir papildymo 2011-10-01, tačiau dėl neaiškių priežasčių, priimant Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymą į autorių pateikiamus argumentus atsižvelgta nebuvo ir jokie esminiai pakeitimai dėl LR CPK 320 str. padaryti nebuvo.

G.Ambrasaitė-Balynienė yra nurodžiusi, jog „absoliučių teismo sprendimo negaliojimo pagrindų įtraukimas į apeliacinės bylos ribas kelia loginių neaiškumų, o tuo pačiu siūlė keisti šios normos formulavimą“.[168] Jei iš tiesų apeliacinės instancijos teismas visais atvejais, net ir bylos šalims tuo nesivadovaujant, patikrina ar nėra absoliučių teismo sprendimo negaliojimo

[168] Ambrasaitė G. Apeliacija civiliniame procese: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P.86

pagrindų, kodėl jų buvimas ar nebuvimas yra įtraukiamas į apeliacinės bylos ribas? Siekiant įnešti aiškumo į šią normą siūlytume apsvarstyti galimybę iš apeliacinės bylos ribų eliminuoti absoliučių teismo sprendimo negaliojimo pagrindų nurodymą, įtvirtinant nuostatą, jog apeliacinės instancijos teismas visais atvejais juos tikrina *ex officio.* Kitas šios problemos sprendimo variantas būtų iš LR CPK 320 str. 2 d. išbraukti sakinį „Apeliacinės instancijos teismas *ex officio* patikrina, ar nėra šio Kodekso 329 straipsnyje nustatytų absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų“, kadangi tos pačios normos pirmojoje dalyje esant nurodytam, jog apeliacinės bylos nagrinėjimo ribas sudaro ir absoliučių teismo sprendimų negaliojimo pagrindų patikrinimas, ši nuostata tampa perteklinė bei įnešanti neaiškumo.

Išnagrinėjęs apeliacinį skundą apeliacinės instancijos teismas gali priimti vieną ir LR CPK 326 str. 1 d. numatytų sprendimų. Pripažįstant, jog Lietuvoje apeliacijos teisė laikoma absoliučiai bei patenkančia į konstitucinės teisės kreiptis į teismą ribas, darytina išvada, jog apeliacijos teisės įgyvendinimas pasibaigia apeliacinės instancijos teismui bylą išnagrinėjus apeliacine tvarka ir priėmus atitinkamą teismo sprendimą. Toks apeliacijos teisės galutinis įgyvendinimo momentas yra vadovaujantis teisės į teisminę gynybą plačiąja prasme koncepcija, kuri reiškia, jog asmens teisės kreiptis į teismą baigiama realizuoti tik tada, kai asmuo ne tik kreipiasi į teismą, bet ir kai teismas išnagrinėja bylą iš esmės ir priima atitinkamą teismo sprendimą.[169] Atrodytų apeliacinės instancijos teismui išnagrinėjus bylą apeliacine tvarka ir priėmus vieną iš LR CPK 326 str. 1 d. numatytų sprendimų apeliacijos teisė yra įgyvendinama tinkamai ir daugiau ji nebegali būti įgyvendinama toje pačioje byloje. Taip ir yra išskyrus vieną vienintelį atvejį – apeliacinės instancijos teismui panaikinus pirmosios instancijos teismo sprendimą ar jo dalį ir perdavus bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui. Šiuo atveju bylą grąžinus pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo asmuo įgyja teisę antrą kartą pasinaudoti apeliacijos teise toje pačioje byloje.

Atvejus, kada apeliacinės instancijos teismas gali pasinaudoti savo teise bylą grąžinti iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, numato LR CPK 327 str. Kaip nurodoma teisinėje literatūroje, toks baigtinis sąrašas atvejų, kada bylą galima grąžinti iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, vertinamas kaip „įstatymų leidėjo siekis iki minimumo sumažinti bylų grąžinimo iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui siekiant operatyvesnio bylų nagrinėjimo“.[170] Bylą grąžinant nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui nustačius absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus, yra konstatuojama, jog tinkamo proceso pirmosios instancijos teisme visai nebuvo.

[169] Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 1997. P.16
[170] Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. IV tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009. P.149

Absoliutūs teismo sprendimo negaliojimo pagrindai skirstomi į absoliučiai negaliojančius teismo sprendimo negaliojimo pagrindus ir sąlyginai negaliojančius teismo sprendimo negaliojimo pagrindus.[171] Skirtumas tarp šių dviejų pagrindų yra nurodomas tai, jog „absoliučių teismo sprendimo negaliojimo pagrindų buvimą teismas konstatuoja *ex officio*, o sąlyginiai teismo sprendimo negaliojimo pagrindai tik tada, kai asmenys, kurių teisės pažeistos šiomis aplinkybėmis grindžia savo apeliacinį skundą“.[172]

Apie tokio skirstymo tikslus yra pasisakęs Lietuvos apeliacinis teismas nurodęs, jog „LR CPK 329 straipsnio 2 dalyje įtvirtinti absoliutūs nutarties negaliojimai pagrindai skiriasi nuo šio straipsnio 3 dalyje įtvirtintų absoliučių nutarties negaliojimų pagrindų, nes jais padaromi proceso teisės normų pažeidimai įtakoja visų byloje dalyvaujančių asmenų procesines teises, kai tuo tarpu LR CPK 329 straipsnio 3 dalyje įtvirtintų absoliučių nutarties negaliojimų pagrindų atveju padaromi proceso teisės normų pažeidimai įtakoja tik konkrečių byloje dalyvaujančių asmenų procesines teises“. [173] „Toks šių pagrindų atskyrimas grindžiamas proceso dispozityvumo principu, kuris pasireiškia apelianto, kurio teisės pažeistos, valia nuspręsti, ar pažeidimas paveikė teismo proceso teisėtumą ir prašyti panaikinti pirmosios instancijos teismo sprendimą“.[174]

Mūsų manymu, toks absoliučių teismo sprendimo negaliojimo pagrindų skirstymas į absoliučiai ir sąlyginai negaliojančius yra netikslingas. Civilinėje teisėje bei procese vyrauja dispozityvumo principas, tačiau nereikia pamiršti ir to, jog civilinio proceso teisė taip pat yra ir viešosios teisės dalis, todėl absoliutinti dispozityvumo principo nederėtų. Be paties apelianto teisės į teisingą jo bylos nagrinėjimą egzistuoja ir visos visuomenės teisė į tinkamą teisingumo vykdymą.[175] Tai pasakytina ir apie absoliučius teismo sprendimo negaliojimo pagrindus, kas taip pat yra susiję su viešuoju interesu, kad teismo procesas vyktų tinkamai bei laikantis procesinio įstatymo numatytų taisyklių. LR CPK 329 str. 2 d. ir 3 d. yra numatyti visi absoliutūs teismo sprendimo negaliojimo pagrindai įstatymo leidėjui nurodant, jog konstatavus bent vieną jų byla privalo būti grąžinama pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo. Nustatydamas tokią nuostatą įstatymo leidėjas pažymėjo, jog bylai grąžinti į pirmosios instancijos teismą nagrinėti iš naujo užtenka konstatuoti bent vieną tokį pagrindą, tuo pačiu pažymint, jog kiekvienas jų savo svarba yra vienodas, neegzistuoja jokia tokių pagrindų hierarchija. Tokiu atveju kyla klausimas, kokia prasmė yra atskirti šiuos pagrindus vadovaujantis kriterijumi, susijusius su apelianto valia?

[171] Ten pat, P.154
[172] Ten pat, P.158
[173] Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje J.B. *v.* UAB “Vėjo Route”, Nr.2-2345/2011
[174] Valančius V., Nekrošius V., Laužikas E., Ramelis K., Driukas A., Jokūbauskas Č. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. II, III dalis. Vilnius: Justitia, 2005. P.346
[175] Štarienė L. Teisė į teisingą teismą pagal 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalį: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009. P.227

Absoliutūs teismo sprendimo negaliojimo pagrindai yra bylos nagrinėjimo metu padaryti itin šiurkštūs procesinio įstatymo pažeidimai, todėl, manome, jog ta aplinkybė, jog sąlyginai absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų konstatavimas priskirtas tiesiogiai šalies valiai nedaro šių taisyklių pažeidimo labiau pateisinamu. Visi šie pažeidimai yra šiurkštūs bei grubiai pažeidžiantys proceso taisykles, o tuo pačiu ir visos visuomenės pasitikėjimą priimamais teismo sprendimais. Jei jau įstatymų leidėjas nusprendė, jog prie absoliučių teismo sprendimo negaliojimo pagrindų yra priskirtini ir tie atvejai, kada byla išnagrinėjama apie tai neinformavus suinteresuoto asmens ar pažeidus proceso kalbos taisykles, tai ir šie sprendimo negaliojimo pagrindai privalo būti tikrinami kiekvienu atveju nepriklausomai nuo apelianto valios. Siekiant, kad teisinėje valstybėje egzistuotų tik teisėti bei teisingi teismo sprendimai yra nepateisinama situacija, kada apeliacinės instancijos teismas matydamas, jog buvo pažeistos pamatinės proceso nuostatos, negali tokio sprendimo grąžinti pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo vien todėl, kad to nepareikalavo apeliantas.

Ar vertėtų suprasti taip, jog esant santykinai absoliučiam teismo sprendimo negaliojimo pagrindui, pvz. proceso kalbos pažeidimui, kada byloje dalyvaujančiam asmeniui nebuvo užtikrinta teisė tinkamai suvokti visą bylos eigą, tačiau jam apeliaciniame skunde nenurodant tokio pažeidimo, apeliacinės instancijos teismas šio pažeidimo ne tik nekonstatuoja, bet net nenagrinėja? Pagal LR CPK 329 str. 3 d. lingvistinę sandarą bei teismų praktiką vertėtų suprasti, jog taip, tačiau vargu ar tokia situacija užtikrina pačios apeliacijos pagrindinį tikslą – ištaisyti pirmosios instancijos teismo sprendimų klaidas užtikrinant teisingumo egzistavimą. [176] Jei apeliacinės instancijos teismas *ex officio* nekonstatuoja LR CPK 329 str. 3 d. numatytų teismo sprendimo negaliojimo pagrindų susidaro situacija, jog iš esmės neteisingi ir netgi niekiniai teismo sprendimai lieka galioti. Nors LR CPK 329 str. 3 d. numatyti sprendimo negaliojimo pagrindai teismų praktikoje įvardijami kaip vieno asmens teise pažeidžiantys, nereikėtų pamiršti, jog ne mažiau yra pažeidžiamos ir kitų asmenų interesas, jog valstybėje egzistuotų tik teisėti bei teisingi teismo sprendimai.

Tai, kad sprendimo negaliojimo pagrindai neturėtų būti skirstomi į absoliučiai bei sąlyginai negaliojančius ir jie visi turėtų būti apeliacinės instancijos teismo tikrinami *ex officio* galima būtų suprasti ir iš LR CPK normų analizės. LR CPK 320 str. 2 d. yra nurodyta, jog apeliacinės instancijos teismas *ex officio* tikrina, ar nėra LR CPK 329 str. nustatytų absoliučių teismo sprendimo negaliojimo pagrindų. Iš tokios įstatymo nuostatos darytina išvada, jog *ex officio* apeliacinės instancijos teismas absoliučių teismo sprendimo negaliojimo pagrindų egzistavimą privalo tikrinti tiek LR CPK 329 str. 2 d., tiek ir 3 d. nurodytų sprendimo negaliojimo pagrindų egzistavimą. Tuo atveju, jei įstatymo leidėjo siekis būtų teismui priskirti

[176] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje V.R. *v.* E.B., Nr.3K-3-484/2010

pareigą *ex officio* patikrinti tik LR CPK 329 str. 2 d. numatytus sprendimo negaliojimo pagrindus, būtent tokia nuostata ir būtų suformuluota LR CPK 320 str. 2 d.

Tikslinga būtų atsisakyti LR CPK įtvirtinto sprendimo negaliojimo pagrindų skirstymo į absoliučiai bei sąlyginai negaliojančius ir įtvirtinti nuostatą, jog teismas *ex officio* nagrinėdamas apeliacinį skundą tikrina tiek dabar LR CPK 329 str. 2 d., tiek ir 3 d. numatytų sprendimo negaliojimo pagrindų egzistavimą. Tokia nuostata kur kas efektyviau padės užtikrinti, jog padaryti šiurkštūs procesinių teisės normų pažeidimai neliks neištaisyti.

IŠVADOS

Magistrinio darbo pradžioje iškelta hipotezė pasitvirtino iš dalies. Nors Lietuvos Respublikoje yra sudarytos tinkamos procesinės sąlygos realizuoti apeliacijos teisę kol kas susiduriama su tam tikromis teisinėmis problemomis, kurios šiai dienai nėra išspręstos. Po Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo įsigaliojimo buvo sudarytos sąlygos užtikrinti operatyvesnį bylų nagrinėjimą apeliacinės instancijos teismuose, deja, šiai dienai ryškaus proceso operatyvumo dar nėra. Atsižvelgiant į iškeltus uždavinius, galima daryti tokias išvadas:

1. Apeliacija kaip reiškinys atsirado su žmogaus atsiradimu ir vystėsi kartu su juo. Apeliacijos šaltinis yra egoizmas, nepasitenkinimas esama situacija bei priimtais jo atžvilgiu sprendimais, *inter alia* siekiu juos pakeisti sau naudinga linkme. Atsiradus visuomenei bei iškilus religijoms šis poreikis tapo nebe kiekvieno asmeninis, o asmenų grupės, siekiant teisingumo. Tobulėjant visuomenei atsirado teisės normų, reguliuojančių įvairias gyvenimo sritis, poreikis. Būtent su teisės normų atsiradimu apeliacija kaip reiškinys tapo apeliacijos teise, kuri apibrėžiama kaip apeliacijos reiškinys, pasireiškiantis nepasitenkinimu bei vidiniu siekiu kažką pakeisti, realizuotas teisės normų pagrindu bei tvarka;
2. Apeliacijos teisės apraiškos atsirado dar Romėnų teisėje kaip galimybė sustabdyti teismo sprendimo vykdymą arba panaikinti niekinį teismo sprendimą. Nuo XV a. apeliacijos teisė pradėta tobulinti ir būtent tuo laikotarpiu Prancūzijoje ji tapo suprantama kaip institutas neteisingiems, neteisėtiems ir nepagrįstiems pirmosios instancijos teismo sprendimams pakeisti arba panaikinti. Prancūziškasis reglamentavimas XIX a. buvo perimtas Rusijos bei Vokietijos, kurių valdžioje atsidūrus Lietuvai taip pat taikytos analogiškos nuostatos;
3. Nuo XVI a. Lietuvos teisės aktuose įtvirtinus apeliacijos teisę jos prigimčiai istoriškai kintant iki šių dienų valstybė savo veiksmais nusprendė absoliutinti apeliacijos teisę teisės į teisminės gynybos teisme kontekste;

4. Apeliacijos požymiai yra: 1) Objektas – neįsiteisėję, skundžiami pirmosios instancijos teismo sprendimai, 2) Apskųstas teismo sprendimas vertinamas fakto ir teisės klausimų atžvilgiu; 3) Ordinarinis teismo sprendimų kontrolės būdas; 4) Apeliacinis skundas nagrinėjamas aukštesnės instancijos teismo, prieš tai sustabdžius priimto teismo sprendimo vykdymą; 6) Apeliaciniame skunde negali būti keliami nauji reikalavimai, kurie nebuvo pareikšti bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teismui;
5. LR CPK bei Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymu prokurorui suteikta teisė ginti viešąjį interesą apeliacinės instancijos teisme gali būti realizuojama tik šiam subjektui pačiam inicijavus procesą pirmosios instancijos teisme. Tai per siaura viešojo intereso gynimo užtikrinimo samprata, todėl vertėtų apsvarstyti galimybę prokurorui leisti įstoti į ne jo inicijuotą procesą bent kaip patariamąjį vaidmenį turinčiam subjektui;
6. Apeliacijos teisės įgyvendinimo objektu LR CPK nelaiko sprendimo už akių tos šalies, kurios atžvilgiu jis buvo priimtas, atveju, tačiau vertėtų numatyti atvejus, kada sprendimas už akių galėtų būti skundžiamas apeliacine tvarka net ir šalies, kurios atžvilgiu jis buvo priimtas, ar nustatyti tvarką, jog tais atvejais, kada toks sprendimas buvo priimtas nesant būtinų pagrindų, jis galėtų būti skundžiamas tiesiogiai kasacinės instancijos teismui, prieš tai papildžius absoliučių teismo sprendimų negaliojimo pagrindų sąrašą būtent šia nauja aplinkybe;
7. Rašytinio proceso taisyklė apeliaciniame procese įtvirtinta siekiant operatyvesnio bylų nagrinėjimo ir tai vertintina teigiamai, tačiau šiai dienai ryškaus pokyčio dar nematyti;
8. Atvejai, kada apeliacinės instancijos teismas bylą skirtų nagrinėti žodinio proceso tvarka turėtų būti susiję su nedispozityviomis bylomis, bylomis, sulaukiančiomis didesnio visuomenės dėmesio, taip pat tais atvejais, kada apeliacinės instancijos teismas priima naujus įrodymus ir kada pirmosios instancijos teismui nagrinėjant bylą nevyko žodinis procesas, kada tai nėra esminis proceso taisyklių pažeidimas;
9. Apeliacinio skundo ribos, susijusios su teismo pareiga *ex officio* tikrinti sprendimo negaliojimo pagrindų egzistavimą kelia neaiškumą, todėl būtina tikslinti LR CPK 320 str. formuluotę nurodant, jog apeliacinio skundo ribas sudaro faktinis bei teisinis pagrindas, o absoliutūs teismo sprendimo negaliojimo pagrindai teismo tikrinami *ex officio* visais atvejais;
10. Sprendimo negaliojimo pagrindų skirstymas į absoliučiai ir santykinai negaliojančius neužtikrina apeliacijos teisės tikslo – ištaisyti visas pirmosios instancijos teismų padarytas klaidas siekiant viešojo tikslo – teisingumo.

Darbas baigtas 2012-12-12 zavintabu@gmail.com

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Nacionaliniai, tarptautiniai ir užsienio teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr.33-1014
2. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr.1393/2007 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse (dokumentų įteikimas) ir panaikinantis Tarybos reglamentą (EB) Nr.1348/2000
3. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr.40-987
4. Exlanatory memorandum to Resommendation Rec(1995)5 on introduction and improvement of the functioning of appeal systems and procedures in civil and commercial cases
5. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr.36-1340
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2011, Nr.85-4126
7. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr.74-2262
8. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2001 m. gruodžio 19 d. išvada dėl civilinio proceso kodekso projekto. 2001, Nr.IXP-926
9. Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr.30-827
10. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 1964, Nr.19-139
11. Rusijos Federacijos civilinio proceso kodeksas (internetinė prieiga: http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=127758;dst=4294967295;rnd=0.5567898361572021;from=112867-270)
12. Suomijos teisminio proceso kodeksas (internetinė prieiga: http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1734/en17340004.pdf)

Specialioji literatūra:

1. Abramavičius A. Teisė į teisminę gynybą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Vilnius: Jurisprudencija, 2009 3(117)
2. ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure. USA: Cambridge University Press, 2006
3. Ambrasaitė G. Apeliacija civiliniame procese: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004

4. Ambrasaitė G. Apeliacijos rūšių įtaka apeliacinės instancijos teismo teise grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui. Vilnius: Teisė, 2002 (43)
5. Ambrasaitė G. Apeliacijos teisė – absoliuti konstitucinė teisė? Vilnius: Justitia, 2007 Nr.2(64)
6. Ambrasaitė G. Apeliacijos proceso prielaidos. Vilnius: Jurisprudencija, 2006 1(79)
7. Ambrasaitė G. Draudimo skųsti sprendimą už akių klausimas. Vilnius: Jurisprudencija, 2005 69(61)
8. Andriulis V., Mockevičius R., Valeckaitė V. Lietuvos valstybės teisės aktai. Vilnius, 1996
9. Arlauskas S. Šiuolaikinės teisės filosofija. Vilnius: Charibdė, 2011
10. Baranauskas E., Karulaitytė-Kvainauskienė I., Kiršienė J., Pakalniškis V., Papirtis L.V., Petrauskaitė D., Ruškytė R., Vitkevičius P. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008
11. Baublys L. Antikinė teisingumo samprata ir jos įtaka vakarų teisės tradicijai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005
12. Baublys L., Beinoravičius D., Kaluina A., Kathrani P., Lastauskienė G., Miliauskaitė K., Spruogis E.,Stankevičius V., Venckienė E. Teisės teorijos įvadas. Vilnius: MES, 2009
13. Bolzanas D. Proceso atnaujinimas civilinėse bylose: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011
14. Butkys Č. Civilinės teisenos įstatymas: su visais pakeitimais ir papildymais ir su vyr. tribunolo bei rusų senato aiškinimais. Kaunas: Gutmano knygynas, 1938
15. Chiarloni S., Gottwald P., Zuckerman A.A.S. Civil Justice in Crisis: Comparative Perspectives of Civil Procedure. Oxford: Oxford University, 1999
16. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. I tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005
17. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006
18. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika III tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007
19. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. IV tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009
20. Driukas A., Jokūbauskas Č., Koverovas P., Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V., Petrauskaitė D., Ramelis K., Simniškis A., Stripeikienė J., Valančius V., Višinskis V. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis. Vilnius: Justitia, 2004
21. Dworkin R. A matter of Principle. Harvard: Harvard University Press, 1985
22. Hegel G.W.F. Teisės filosofijos apmatai. Vilnius: Mintis, 2000

23. ICLG The international comparative legal guide to: Litigation & Dispute resoliution 2012. London: Global legal group Ltd, 2012
24. Jolowich J.A. On civil procedure. Cambridge: Cambridge University Press, 2000
25. Jolowich J.A. The New Appeal: rehearing or revision o what? Cambridge: Cambridge University Press, 2001
26. Jurka R., Rimšelis E. Baudžiamojo proceso optimizavimas: rašytinio proceso prielaidos ir galimybės. Vilnius: Jurisprudencija, 2012 19(2)
27. Justickis V., Valickas G. Procedūrinis teisingumas Lietuvos kriminalinėje justicijoje. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006
28. Kavaliauskienė G. Proceso civilinėje byloje prielaidos ir sąlygos: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S), Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010
29. Krivka E. Viešojo intereso gynimas civiliniame procese. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009
30. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2003
31. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Antroji dalis. Vilnius: Justitia, 2005
32. Machovenko J. Teisingumo vykdymas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje: diskusiniai klausimai. Vilnius: Justitia, 2007
33. Mačys V.Civilinio proceso paskaitos. Kaunas: Teisių fakultetas, 1924
34. Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 1997
35. Mikelėnas V. Civilinis procesas. Antroji dalis. Vilnius: Justitia, 1997
36. Mikelėnas V., Vileita A., Taminskas A. Civilinio kodekso pirmosios knygos „Bendrosios nuostatos“ komentaras. Vilnius: Justitia, 2001
37. Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Vilnius: Justitia, 2007
38. Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Vilnius: Justitia, 2002
39. Nekrošius V. Teismų instancinė sistema ir teismų sprendimų kontrolės formos. Vilnius: Teisės problemos, 1995 Nr.4
40. Nekrošius V. Teismų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolė civiliniame procese: klasikinė sistema ir reforma Lietuvos Respublikoje:daktaro disertacija, socialiniai mokslai (teisė 01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 1996
41. Norkus R. Sprendimas už akių: probleminiai taikymo aspektai. Vilnius: Jurisprudencija, 2003 Nr.38(30)

42. Prokuratūros 1996 m. darbo praktikos teismų apeliacinėje ir kasacinėje instancijose apžvalga: metodinių raštų rinkinys
43. Reiterer F.V. Dievo teisynas ir gyvenimas. Vilnius: "Aidai", 1997
44. Sancti Thomae de Aquino De Legibus Summa Theologiae I-II, quaestiones XC-XCII. Vilnius: LOGOS, 2005
45. Seneca, Lucius Annaeus. Laiškai Liucijui. Vilnius: Tyto alba, 2007
46. Simaitis R. Sprendimas už akių. Vilnius: Justitia, 2004 Nr.3(51)
47. Skirius J., Šapoka G. Iš Lietuvos teisės ir valstybės instorijos. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001
48. Štarienė L. Teisė į teisingą teismą pagal Europos žmogaus teisių konvenciją. Vilnius: Registrų centras, 2010
49. Štarienė L. Teisė į teisingą teismą pagal 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalį: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009
50. Valančius V., Nekrošius V., Laužikas E., Ramelis K., Driukas A., Jokūbauskas Č. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. II, III dalys. Vilnius: Justitia, 2005
51. Valikonytė I., Lazutka S., Gudavičius E. Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.). Vilnius: VAGA, 2001
52. Vėlyvis S., Abromavičienė G. Kai kurios teisės kreiptis į teismą bendrosios sąlygos. Vilnius: Jurisprudencija, 2006 2(80)
53. Vėlyvis S. Teisė į teisminę gynybą civilinio proceso doktrinoje. Vilnius: Mokslinių straipsnių rinkinys, 2006
54. Vėlyvis S. Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai. Tarptautinė mokslinė-praktinė konferencija. Vilnius: UAB „Visus plenus", 2006
55. Werlauf E. Civil procedure in Denmark. Kluver law international, 2010
56. Боннер А.Т. Неисковые производства в гражданском процессе. Москва: Проспект, 2009
57. Борисова Е. А. Апелляция в гражданском (арбитражном) процессе. Москва: Городец, 2000
58. Борисова Е. А. Пересмотр судебных актов по гражданским делам. Москва, 2006
59. Викут М.А., Зайцев И.М. Гражданский процесс России. Москва: Юрист, 1999
60. Воранов А.Ф. Принципы гражданского процесса: прошлое, настоящее, будущее. Москва: Городец, 2009
61. Давтян А.Г. Гражданский процесс зарубежных стран. Москва: Проспект, 2011
62. Давтян А.Г. Гражданская процессуальная права Германии. Москва: Городец, 2000

63. Новицкий И.В. Перетерский И.С. Римское право. Москва: Юриспруденция, 2008
64. Покровский И.А. История римского права. Москва: Городец, 2004
65. Пучинский В.К. Гражданский процесс зарубежных стран. Москва: Зерцало, 2008
66. Терехова Л.А.Совершенствование системы пересмотра судебных актов. Актуальные проблемы развития судебно добровольного и принудительного исполнения решений конституционого суда РФ. Судов обычной юрисдикции, арбитражных, третейских судов и Европейского суда по правам человека. Краснодар – Санкт Петербург: Юрисдический центр пресс, 2008
67. Треушникова М.К. Гражданский процесс. Москва: Городец, 2000
68. Хрестоматия по гражданскому процессу. Учебное пособие. Москва: Городец, 1996
69. Шакарян М.С. Гражданская процессуальная права. Москва: Исдательство проспект, 2007

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimas // Valstybės žinios. 1995, Nr.106-2381
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2006, Nr.123-3957
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas // Valstybės žinio. 2006, Nr.7-254
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. sausio 31d. nutarimas // Valstybės žinios, 2011, Nr.14-602
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismas 1997 m. spalio 1 d. nutarimas // Valstybės žinios. 1997, Nr.91-2289
6. Lietuvos Respublikos Konsitucinio Teismo 1994 m. vasario 14 d. nutarimas // Valstybės žinios. 1995, Nr.13-221
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. vasario 22 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2001, Nr.18-561

Nacionalinių ir užsienio teismų praktika:

1. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. birželio 19 d. sprendimas byloje Fetaovski v. Makedonija, Nr.10649/03
2. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. gruodžio 11 d. sprendimas byloje Gogoladze v. Gruzija, Nr.4683/03

3. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. kovo 12 d. sprendimas byloje Martinie v. Prancūzija, Nr.58675/00
4. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. lapkričio 14 d. sprendimas byloje Annoni di Gussola, Debordes ir Omer v. Prancūzija, Nr.31819/96, 33293/96
5. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. lapkričio 12 d. sprendimas byloje Beleš ir kt. v. Čekijos Respublika, Nr. 47273/99
6. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje Sotris ir Nikos Koutras Attee v. Graikija, Nr.39442/98
7. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. liepos 11 d. sprendimas byloje Göç v. Turkija, Nr.36590/97
8. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. liepos 26 d. sprendimas byloje Podbielski ir PPU Polpure v. Lenkija, Nr.39199/98
9. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1970 m. sausio 17 d. sprendimas byloje Delcourt v. Belgija, Nr.2689/65
10. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. vasario 18 d. sprendimas byloje Fredin v. Švedija, Nr.18928/91
11. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. vasario 8 d. sprendimas byloje Miller v. Švedija, Nr.55853/00
12. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gegužės 21 d. nutartis civilininėje byloje AB bankas „Snoras“ *v.* I.T. , A.T. , V.G, Nr.2A-1114/2012
13. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje UAB„Ladavas“, V.P., E.A. *v.* Č.D., R.D., Nr. 2A–659/2010
14. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje A.B. *v.* UAB “Vėjo Route”, Nr.2-2345/2011
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Indra“ *v.* Kauno miesto savivaldybė, Nr.3K-3-361/2006
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje K.L. *v.* R. V. M., O. B. Ž., antstolė S. V., Nr.3K-3-599/2008
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 18 d.konsultacija Nr.A3-101
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje V.R. *v.* E.B., Nr.3K-3-484/2010
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „ROLMEX L.L.C“ *v.* UAB„Verslo forma“, R. T., A. Č, Nr.3K-3-491/2008
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje I.S. *v.* UAB„Turto bankas“, Nr.3K-3-137/2006

21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje N.K. ir kt. *v.* G.J. ir kt., Nr.3K-3-159/2000
22. Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 19 d. nutartis Nr.13
23. Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Teismo plenarinės sesijos 2003 m. sausio 20 d. sprendimas Nr.2

Internetinės nuorodos:

1. www.apeliacinis.lt/lt/informacija-proceso-dalyviams/preliminari-cb-nagrinejimo-data.html
2. www.base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=127758;dst=4294967295;rnd=0.5567898361572021;from=112867-2702
3. www.books.google.lt/books?id=zZoibg8oR1QC&pg=PA196&lpg=PA196&dq=danish+civil+procedure+code&source=bl&ots=4ZntFK9sHI&sig=hEwkZhV08kcjFeiSEppHvTeBWv0&hl=lt#v=snippet&q=appeal&f=false
4. www.books.google.lt/books?id=cuTjaFR4rYQC&pg=PA14&lpg=PA14&dq=danish+civil+procedure+code&source=bl&ots=Djh_ykRz2r&sig=o669MJL9SRb5wiBpOgUEqF6isjw&hl=lt#v=onepage&q=danish%20civil%20procedure%20code&f=false
5. www.ec.europa.eu/civiljustice/org_justice/org_justice_net_lt.htm
6. www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/376F76E88C414157AA3956CE832FE634/0/LIT_Convention_simplifi%C3%A9e.pdf
7. www.lat.lt
8. www.lkz.lt/startas.htm
9. www.lrkt.lt/Prasymai/38_2009.htm
10. www.lrs.lt
11. www.teismai.lt
12. www.webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:qsnxgAjhYdIJ:www.manopsichologas.lt/posts/egoizmas-kitaip-224.html%3Fp%3D5+&cd=7&hl=lt&ct=clnk&gl=lt

SANTRAUKA

Apeliacijos teisės įgyvendinimas: teorinės ir praktinės problemos

Magistro darbe yra nagrinėjama apeliacijos teisės kaip reiškinio raida, šios teisės vieta teisminėje gynyboje, nagrinėjami apeliacijos teisės įgyvendinimo objekto, subjekto bei šios teisės įgyvendinimo tvarkos ypatumai.

Išnagrinėjus apeliacijos teisės, kaip reiškinio, raidą daroma išvada, jog apeliacija kaip reiškinys atsirado kartu su žmonija kaip siekis sau naudingo sprendimo bet kurioje gyvenimo srityje. Vėliau šis poreikis tapo žmonių grupės poreikiu pasiekti visų laikų didžiausią vertybę – tiesą ir teisingumą, kurio siekimo tvarką reglamentavus teisės normomis apeliacija kaip reiškinys tapo teise į apeliaciją. Apeliacijos požymių galima aptikti dar Romėnų teisėje, tačiau tikroji apeliacijos teisė, kokią ją suprantame dabar atsirado tik XVII-XVIII a. Prancūzijoje ir vėliau pasklido po kitas teisės sistemas, tame tarpe ir Lietuvos.

Apeliacijos teisė Lietuvos Respublikoje yra absoliutinama bei suvokiama kaip teisės kreiptis į teismą neatsiejama dalis. Lietuva tokią nuostatą įtvirtinusi savo įstatymuose nuo XV a. savo veiksmais prisiėmė atsakomybę šią teisę užtikrinti kiekvienam.

Apeliacijos teisės įgyvendinimo objektais nelaikomi preliminarus teismo sprendimas, teismo įsakymas, o taip pat sprendimas už akių tuo atveju, jei jis priimtas pasyviosios šalies atžvilgiu. Dėl pastarojo objekto teisės doktrinoje kyla diskusijų, ar nevertėtų atsisakyti tokio apeliacijos ribojimo esant tam tikroms sąlygoms. Darbe yra pateikimas pasiūlymas leisti skųsti sprendimą už akių apeliacine tvarka tuo atveju, kada jis buvo priimtas nesant būtinų sąlygų jam priimti.

Darbe analizuojama subjektiškumo sąvoka bei elementai teisės doktrinoje, iš kurių vėliau padaroma išvada, jog Lietuvoje egzistuojantis draudimas skųsti apeliacine tvarka teismo sprendimą asmenims, kurie nedalyvavo bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, yra per kategoriškas tais atvejais, kada kalbama apie viešojo intereso gynimo poreikį. Siūloma prokurorui leisti įstoti į jau prasidėjusį teismo procesą apeliacinėje instancijoje prieš tai detaliai reglamentavus sąlygas bei tvarką, siekiant užkirsti piktnaudžiavimą apeliacijos dispozityvumo principu.

Apeliacijos teisės įgyvendinimo tvarka apima tiek tvarką iki paduodant skundą teismui, tiek ir apeliacinės instancijos teisme. Visi keliami reikalavimai yra nagrinėjami ir užsienio valstybių reglamentavimo kontekste: Rusijos, Danijos. Apibendrinant daromos išvados, jog nors po Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo įsigaliojimo apeliacijos teisės įgyvendinimas patobulėjo, tačiau vis dar egzistuoja probleminių aspektų, kurių tobulinimo poreikis yra matomas šiandien ir tikėtina, tokiu dar labiau taps ateityje.

SUMMARY

Implementation of the right to appeal: theoretical and practical issues

In this master‘s thesis, the right to appeal is considered as an aspect of the development in the legal system as well as its place in the judicial defence, its object and subject, and peculiarities of its enforcement. Having examined the right to appeal as an aspect of the development of the legal system, the conclusion is drawn that the right to appeal has evolved together with the human race as an individual goal for the attainment of a more personally favourable legal judgement in any domain of life. Later, this need by one group of people has developed into a superior value at all times, i.e., for the obtaining of truth and justice; and, having regulated by the rule of law the means of pursuing it, the consideration of an appeal has become a right to appeal. The rudiments of an appeal system can be traced as far back as Roman law, but the real right to appeal in the way we understand it today first appeared in the 17th and18th centuries in France, from which it subsequently spread to other legal systems, including that of Lithuania.

The right to appeal in Lithuania is considered as absolute, and it is therefore perceived as an inherent right of access to justice. The latter provision has been established in Lithuanian legislation since the 15th century, which means that the State has accepted the responsibility to actively ensure this right for everyone.

Preliminary judgments, court orders or default orders are not considered to be the enforcement objectives of a right to appeal in the case of a judgement passed in respect of the passive party. There is a debate about whether or not such restrictions on the right to appeal should be removed in certain circumstances. This thesis suggests that a right of appeal should be allowed against a default judgment in a case where the judgement has been made in the absence of the necessary conditions.

This thesis also provides an analysis of the concept of personality and elements of legal doctrine, which lead to the subsequent conclusion that, in Lithuania, the existing ban on appealing and challenging the court’s decision by persons who did not participate in the proceedings before the court of first instance is too peremptory in those cases when it comes to defending the public interest requirement. It is proposed that the Public Prosecutor shall be allowed to enter the court proceedings on appeal, having regulated in detail the conditions and procedures in order to prevent an abuse of the appeal principle.

Exercising a right to appeal includes the procedures of both filing a complaint with the court of first instance and making an appeal to the appellate court. This thesis also compares the procedures and requirements for making an appeal in other jurisdictions, for example, Russia, Denmark. In summary, the thesis arrives at the conclusion that the implementation of the right

to appeal has improved after the entry into force of the Law on Amending and Supplementing the Code of Civil Procedure of the Republic of Lithuania, nevertheless the need for improvement of some unresolved aspects still exists today, and may be even more pressing in the future.